

ભાટિયા કર્મ-કથા.

લેખક:—હર દેવીદાસ જલ રવાલી.

કિંમત આઠ આના.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૅપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૮૦૨ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ભા.ટિયા ડી.મી-૬૫૧

વિષય સ ૩૪૬૨૫ મા : ૪ : ૬

ભાટિયા કર્મ-કથા.

લેખક,

ડક્ટર દેવીદાસ જોડા સ્વામી.

છાપાવી પ્રગટ કરનાર,

ડક્ટર વીરજી દામોદર મધાણી.

મુ'બદ્.

વિક્રમ સંવત ૧૯૭૫, ક્રિસ્વીસન ૧૯૧૮.

પ્રત ૧૦૦૦.

કિંમત આડ આના.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અને દાવાદ
ગુજરાત નેશનલ પ્રેસ-સંગ્રહ
૭૮૦૨

આ પુસ્તક, મુંબઈ, કોટ, હોલીયકલો, બોરાબઝાર સ્ટ્રીટમાં, “ઈન્ડિયન
નેશનલ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ”માં, જીવરાજ ગોકળદાસ નેજુસીએ
૮૩૩૨ વીરજી દામોદર મધાણીને માટે
છાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું.

સર્વ હક્ક લેખકને સ્વાધીન.

પુસ્તક મળવાનું ડેકાથું:—

જીવરાજ ગોકળદાસ નેજુસી, બોરાબઝાર સ્ટ્રીટ, હોલીયકલો, કોટ, મુંબઈ.

પ્રસ્તાવના.

મારા મનમાં હમેશાં એવા વિચાર આવ્યા કરતા હતા કે મારે મારા ધરસંસાર તથા પાશેરીના પેટ ભરવાની ખટપટ કરવા ઉપરાંત જે કાંઈ વખતનો અવકાશ મળે, તે વખતનો જાહેર સેવા માટે ઉપયોગ કરવો. જાહેર સેવાનું ક્ષેત્ર અહોળું હોવાથી તેમાં મારાથી કયા ભાગમાં અને કેવા પ્રકારની સેવા થઈ શકશે તે વિષે મારા એક સ્નેહીનો મત પુછતાં તેણે મને સર્વેસર્વે એજ ઇંડીયા સોસાયટીમાં જતી શકતી સેવા કરવાનું જણાવ્યું. તે આવત ઉપર મારા મનમાં ઘણી ગડમથલ થઈ અને તે સેવા મારાથી હમેશાં નભાવી શકાશે કે નહીં તે નિશ્ચિત થયું નહીં, કારણ કે ત્યાં મારા જેવા એક અદ્યપમનિ તથા કમ શક્તિવાળા માણસની સેવા લાભકારક નીવડવા આવત મને શંકા હતી; ત્યાર પછી મારી મતિ તથા શક્તિ અનુસારની સેવા કયાં ઉપયોગી થઈ પડશે તે સ્થળ શોધવા લાગ્યો. આપણે આપણા ધરસંસારની સેવા તન, મન, ધનથી કરીએ તથા આપણાં સગાં સ્નેહીઓને પણ જનતી મદદ કરીએ, ત્યાર પછી આપણી ફરજ જ્ઞાતીની સેવા કરવાની છે એ પ્રત્યક્ષ જણાયું; હવે તે સેવા કેવા પ્રકારની કરવી તેનો વિચાર કરતાં માત્રમ પડ્યું કે ઘણા ભાઈઓ અમુક અમુક પ્રકારની સેવા કરતા હતા, પણ માંડે લક્ષ તો એક જુદા પ્રકારની સેવા કરવા તરફ દોરાયું; તે સેવા, તે આપણી જ્ઞાતી રૂપી વાડાની અંદર ફેંકાણે ફેંકાણે ઘણો કચરો પડેલો જણાયો, ઘણે ફેંકાણે કાઢી ગયેલો કચરો દુર્ગંધ ફેલાવી રહ્યો હતો. ત્યાં કેટલાક ભાઈઓ તે વાડાને ઉપર ઉપરથી ટોપટીપ કરી શણગારતાં માત્રમ પડ્યા તથા કેટલાક ઘણી તરેહના સુધારા વધારા કરતા જણાયા, પણ તે વાડામાં અધર્મ રૂપી દુર્ગંધ ફેલાવતા ઉકરડા તો મોટા થઈ ગયેલા જણાયા તથા ખીન્ન જ્ઞાતી-કચરા રૂપી કચરાના દગડા તો ફેંકાણે ફેંકાણે દેખાતા હતા તે સાદ કંવામાં થોડાક ભાઈઓ માત્રમ પડ્યા. તેઓમાં આપણા ભાઈ દામોદર સ્વછ પુરેયા તથા સ્વચ્છ ભાઈ ગોરધનદાસ દામોદર પમાણી ઘણી સખત મહેનત કરતા મારા કંવામાં આવ્યા. પણ તે ઉકરડા તથા કચરાના દગડા એવા તો જંગમ ગયા હતા કે તેઓની ઘણી મહેનતના ભાગે કચરો ઘણો થોડો નીકળી શકતો હતો; તે તરફ માંડે લક્ષ દોરાતાં સંવદ. લાથમાં કોદાળો, પાવડો તથા ટોપડીઓ લઈ સજ્જ થયો અને કચરો કલાડવાના કામમાં પ્રવૃત્ત થયો. આ કાર્ય કોઈને રીઝવવા કે ખીજવવાના હેતુથી આદ્યું નથી પણ જ્ઞાતી સેવાની લગની લાગવાથી. કચરો અને દુર્ગંધ ઓછી કરવાની મનલગ્નથી “ભાટિયા પ્રકાશ”માં પ્રસિદ્ધ કરીને શરૂ કર્યું. તે તમે આ લઘુ પુસ્તકમાં જોશો.

કવિતા: કવિતા વાંચવાનો મને આગપણથીજ શોક હતો, તેમાં વિશેષ કરીને કેવી દલપતરામ ડાહ્યાભાઈની કવિતા ઉપર મને વધારે લાવ હતો; ત્યાર પછી આપણા સ્વ. ભાઈ ગોરધનદાસ દામોદર પમાણીની જ્ઞાતી હિતની કવિતાઓ વાંચતાં મારા મનમાં કવિતા કરવાની ઇચ્છા થઈ, અને કવિતા વાંચવાથી જનસમાજના મનપર સારી અસર થાય છે તેથી કવિતારૂપી કાદાળી હાથમાં લીધી. મેં કવિતા કરવાનો કાંઈ પણ અભ્યાસ કર્યો નથી, તેમ પીંગળની ચોપડી હાથમાં પણ લીધી નથી. મારા એક સ્નેહીએ મને પીંગળનો અભ્યાસ કરવા જણાવ્યું પણ મને કુદરતી રીતે મનને બરાબર લાગતું તે પ્રમાણે લખવાનું વધારે પડ્યું; તેથી વાંચકોને મારી નમ્ર વિનંતી છે કે મારી કવિતામાં વ્યાકરણનો કે પીંગળ સંબંધી કાંઈ દોષ જોવામાં આવે તે બાદ કરી તેનો સાર ફક્ત ગ્રહણ કરી, અને વાંચીને “વાહ ! વાહ !” અથવા “હાય ! હાય !” કરીને બેસી ન રહેતાં, સત્યાસત્યનું શોધન કરી, મારી કહેવાની મતલબનું મનન કરી તે પ્રમાણે વર્તી બીજાઓને તે પ્રમાણે વર્તવાનો બોધ આપી પાયમાલ થતી જ્ઞાતિની ઉન્નતિ કરશે એજ દાસની આશ છે.

આ પુસ્તક છપાવી બહાર પાડવાને મને કેટલાક ભાઈઓ તરફથી કહેવામાં આવ્યું, પણ તેમ કરવાની મારી શકિત ન હોવાથી તે બની શક્યું નહીં. ત્યાર પછી એક દીવસ આગગાડીમાં આપણા બેચારભાઈઓ સાથે હત; અને પ્રસંગોપાત વાત નીકળતાં મેં એક બે કવિતા બોલી સંભળાવી, જે સાંભળી તેઓને રમૂજની સાથે દિલમાં સારી અસર થઈ અને તેજ વખતે ભાઈ વીરજી દામોદર મધાણીએ આ ચોપડી છપાવી બહાર પાડવાનો ખર્ચ આપવાની પોતાની ઇચ્છા દર્શાવી. આ ભાઈની સહાયતા તથા ભાઈ જીવરાજ ગોકલદાસ નેણશીએ લીધેલી મહેનતને માટે હું તેમનો આ તકે મોટો ઉપકાર માનું છું.

ભાઈ દામોદર રવજી પુરેયાએ આજ વર્ષે થયાં જ્ઞાતી સેવાનો જે યજ્ઞ આદર્યો છે, તેને માટે તથા તેમની નિઃસ્વાર્થ જ્ઞાતી સેવાને માટે તેમને જેટલો ધન્યવાદ આપીએ તેટલો થાડો છે. તે ભાઈએ મને આ સેવામાં વખતો વખત જે સુચનાઓ આપી છે તેને માટે તથા આ ચોપડીમાં જે ચિત્રો આપ્યા છે તે તેમના “ભાટિયા પ્રકાશ” માંથી લેવાની પરવાનગી આપી તેને માટે હું તેમનો હૃદયેશનો આભારી રહીશ.

શ્રી મુંબઈ, સંવત ૧૯૭૫ ના
કાર્તિક સુદ ૧ ને સોમવાર.

દેવીદાસ જેઠા સ્વાલી.

ભાટિયા કર્મ-કથા.

મંગલાચરણ.

દાહરો.

કીર્તન કૃષ્ણ તણું કરો, ધરો ધર્મમાં ધ્યાન,
તન, મન, ધન અર્પણ કરો, કરો કોમ કલ્યાણ.

નવા વર્ષની શુભ ઇચ્છા.

સંવત ૧૯૭૫.

ૐ

સને ૧૯૧૮.

શાર્દુલ િક્રિહાંત.

સુખ, સંપત્તી, મતી શુધ્ધ, બંધુ તમને, આપે પ્રભુ સર્વદા,
કાપે કષ્ટ, તમામ તાપ તનનાં, માગું મુખે હું સદા;
સંતોષી, શુધ્ધ સ્નેહ સત્ય હૃદયે, હોળે સદા હર્ષમાં,
છચ્છે દેવીદાસ દીન દિલથી, એવું નવા વર્ષમાં,

તથાસ્તુ !

તથાસ્તુ !

તથાસ્તુ !

કર્મ-કથા.

હાહરો.

કર્મ-કથા ભટ્ટી તણી, કુંજી કૃપાથી આજ,
કર જોડીને કરગરી, કહું કામને કાજ.

ભાટિયાઓની આર્વાચીન સ્થિતી.

અશ્વમેધ ! આપણી આર્વાચીન સ્થિતી, પ્રાચીન સ્થિતી સાથે સરખાવતાં કેટલી બધી કંગાળ લાગે છે ! ક્ષત્રી મટી વૈષ્ય થયા ! રાય મટી કાયર થયા ! સિંહ મટી દાસ થયા ! મર્દ મટી આયલા થયા ! ધર્મીષ્ઠ મટી અંધ અધ્ધાળુ થયા ! અને કન્યા વિક્રયનો કર કુચાલ જ્યારથી કામમાં પેડો છે ત્યારથી ઉચ્ચમાંથી નીચ કહેવાઈએ છીએ ! અને તેને માટે ખરેખર ! આપણને દરેકને શરમાવું જોઈએ ! અરે ! આપણે એટલા અધા નિર્માણ બની ગયા છીએ કે નજરે જોઈએ છીએ છતાં તેનો કાંઈપણ ઉપાય થઈ શકતો નથી, એ અજબની વાત છે !

યાદ રાખવું જોઈએ કે એક હાથે તાળી પડતી નથી અને જ્યાં સુધી એ હાથ જોડાય નહીં, એટલે કે જ્યાં સુધી આપણે ખોટી મમતો મુકીને એકત્ર થઈશું નહીં ત્યાં સુધી આપણી સ્થિતી સુધરે એવું લાગતું નથી, તેથી દરેક ભાઈને મારી નીચે પ્રમાણે નમ્ર વિનંતી છે અને આશા છે કે તે ધ્યાનમાં લઈ તેનો સત્વર ઉપાય કરશે.

મટ્ટી માઈઓને નમ્ર વિનંતી.

(સવૈયા એકત્રીસા.)

રાજ ગયા ને સાજ ગયા, શિરતાજ ગયા, હા ! તમ કરથી !
સિંહ મટી વળી દાસ થયા, શું ઉદાસ નથી તમે તે પરથી ?
આંખો ખોલી અ જુ આજુ જુએા નહીં તો મુજબને કાન,
કુસંપ ને વળી કુચાલથી, ઓ ભટ્ટી ! થાય થાણું નુકશાન. ૧.

ખાળ લગતથી થાય ખરાબી, ઘરડા ઘણા અગાઉ ઘાણુ,
કન્યા વિક્રય કર અર્થથી, ઘસાય જાતી તેથી જાણુ;
સાર સર્વનો સાવધાન હો સાંભળવેને ઓ ! શેઠ સુગળુ,
કુસંપ ને વળી કુચાલથી, ઓ ભટ્ટી ! થાય થાણું નુકશાન. ૨.

ખીજ કાચું ને જમીન નખળી, કંમ નીપજે સારો શાલ ?
 વ્યથા જાય છે તત્ત્વ તેમનાં, તન તાળનાં થાય હવાલ;
 એવી રીતે આજ લગ્નથી, નખળા નીપજે છે સંતાન,
 કુસંપ ને વળી કુચાલથી, ઓ ભટ્ટી ! થાય ઘણું નુકસાન. ૩.

ધરડા માળી ગુલાબવાડી ફેકટ ખેડી કરે ખુવાર,
 ખીજ વિના ને જળ સિંચન વિણ જાય સુકાઈ સધજે દાર !
 લાયક માળી વિણ તે વાડી પામે નહીં જળ પુલને પાન,
 કુસંપ ને વળી કુચાલથી, ઓ ભટ્ટી ! થાય ઘણું નુકસાન. ૪.

જીવાન સારા ખેતીકારો, શાં શાં મારે જમીન માટ,
 પૈસા વિણ તે જીવો ખિચારા ખીજ ફેંકી દે આડીવાટ !
 પાયમાલ થઈ વંશ વિના તે જતા રહે છે છોડી જન,
 કુસંપ ને વળી કુચાલથી, ઓ ભટ્ટી ! થાય ઘણું નુકસાન. ૫.

ઉજ્જડ થયલી ફૂલવાડીઓ જળે કદી નહીં તે જરીને,
 અન્ય માળીઓ નહીં મળેથી થાય રાખ અંતે અળીને !
 એવી રીતે વિધવાઓ વળી જળ પામ્યા વિણ છોડે પ્રાણ,
 કુસંપ ને વળી કુચાલથી, ઓ ભટ્ટી ! થાય ઘણું નુકસાન. ૬.

કન્યા વિદ્યુત નળી ફૂરતા, લખનાં કંપ કલમને થાય !
 તોય હરાની નીચ પિશાચા દિવમાં લેશ દયા નવ ખાય;
 કમળ પાંખડી પૈસા માટે, હાય! પજાડે કાળે પાણુ !
 કુસંપ ને વળી કુચાલથી, ઓ ભટ્ટી ! થાય ઘણું નુકસાન, ૭.

કુસંપ કાળો ફેર ફેરે છે, તેને કહાડો જાતી ખદાર,
 હરજ્વારીને વિજાંતીઓની મુકાને ખોટી તકરાર;
 હળીમળીને હઠ છોડી દો, નહીં તો થાશે મોટી દાણુ !
 કુસંપ ને વળી કુચાલથી, ઓ ભટ્ટી ! થાય ઘણું નુકસાન. ૮.

“ધર્મ” ધર્મ” કરી હવેલીઓમાં ખાય ધકેલા ભટ્ટી રાજ !
 ખરો ધર્મ તે કરે સુધારો, કહાડો ને “મેલા મહારાજ”;
 તન મન ધન જાતીને અર્પો, ટાળો અંધ શ્રદ્ધા અજ્ઞાન !
 કુસંપ ને વળી કુચાલથી, ઓ ભટ્ટી ! થાય ઘણું નુકસાન. ૯.

જાતલાઈને “નાત બહાર” કરી કુજાતનાં પૂજે છે પાય !
ભોજન ભાવે નહીં ભાઈનું ! વટલેલાનાં જૂઠ્ઠા આય !
ઘરનાં છોડ ઘંટી ચાટે ! પાખંડી પામે પકવાન !
કુસંપ ને વળી કુચાલથી, ઓ ભટ્ટી ! થાય ઘણું નુકશાન. ૧૦.

નાત જાતમાં વાત વાતમાં કેમ લડે છે ભટ્ટી વીર !
સંપ તજીને સુખની આશા કેમ કરે છે હે રણધીર !
ભાગ પડેલા ભેળી નાખો, વિખેરી નાખો તોશાન !
કુસંપ ને વળી કુચાલથી, ઓ ભટ્ટી ! થાય ઘણું નુકશાન. ૧૧.

અન્ય જાતીઓ કરે સુધારા, સુખનાં સાધન કરે તૈયાર,
ઉંઘ તજીને અરે ભટ્ટીઓ ! હવે થાઓ સંઘળા હુશિયાર :
દેવીદાસ કહે દિલમાં ધરજો, કામ તણું કરજો કમ્યાણ,
કુસંપ ને વળી કુચાલથી, ઓ ભટ્ટી ! થાય ઘણું નુકશાન. ૧૨.

બાલ લગ્ન.

દાહરો.

બાળલગ્નથી બાળકો દુઃખમાં બહુ રીઆય,
માત પિતા હાલો લઈ, પાછળથી પરતાય.

બાળલગ્નથી આ દેશની પ્રજા કેટલી નિર્માલ્ય અને અદ્વિપાયુર્વી
થઈ ગઈ છે તે ખુદ્દુ જણાઈ આવે છે. લગ્ન સંબંધથી જોડાવાને માટે
વરકન્યાને કુદરતી આનંદ થાય છે, પણ અહીંયાં તો હજી વરકન્યાને.
લગ્ન તે શું ? તેની પણ પુરી ખબર હોતી નથી ત્યારે માઆપોને પોતાના
બાળકોને પરણાવવાનો કવખતનો લહાવો લેવાનો આનંદ થાય છે,
તે શા કામનો ? જ્યાં સુધી પરણનારા જોડાને લગ્નથી આનંદ ઉત્પન્ન

અવાનું દેખાય નહીં ત્યાં સુધી ખીજઓનો આનંદ શા કામનો ? અને એવી રીતે વગર ઇચ્છાનાં લગ્નોથી ઘણાં માઠાં પરિણામ આવે છે તે દેખીતું છે. માઆપો લગ્નનો લલાવો લેવાને માટે હજી તો છોકરાં નિશાળમાં અભ્યાસ કરતા હોય છે ત્યાં તો ઘરની અંદર છોકરાંઓ પાસે “કાકુ, હાણુ તોજી વની કંઘાસી !” તથા “બચી હાણુ તોજો સોરો કંઘાસી !” એજ કુથલી કહાડે છે અને તેથી તેઓનાં ચિતને તેની અંદર ચંચળ થવાને માટે રસ્તો કરી આપે છે અને ઘણાં દાખલા એવા પણ બન્યા છે કે માઆપોનો આગ્રહ છતાં પોતાના અભ્યાસને વળગી રહી મોટી ઉમરે જેઓ પરણ્યા છે તેઓ સુખી થયા છે, પણ ઘણાં પોતાં મનનાં બાળકો, માઆપોના લલાવાના ભોગ થઈ પડ્યા છે અને તેઓ મોટી ઉમરે પસ્તાયા છે ! માઆપો આ લલાવાના અનિષ્ટ પરિણામ નજરે જોય છે છતાં ચાલતી આવેલી રીતમાં સુધારો કરવાનું મનપર લેતા નથી એ ઘણા અફસોસની વાત છે !

બાલુ લગ્ન વિષે.

મનહર છંદ.

નાનાં છોકરાંઓ જેમ દીંગણા દીંગલી રમે,
તેમ માત પિતા નિજ છોકરાં વરાવે છે ;
લગ્ન તણો ધર્મ શું છે ? ક્રિયા તણો મર્મ શું છે ?
ખ્યાલ તેનો લેશ નહીં બાળકોને આવે છે ;
વર્ષ દશબારનાં બાળકો વર વહુ બને,
લલાવો લેવા ખાસ તેનાં બાળકોને લાવે છે ;
આગ લગ્ન થકી બહુ બાળકો બે હાલ થાય,
માત પિતા દોષ તેમાં નસીબનો લાવે છે.

“પાંજે કાકુ લાય નંદી વની કરી અયો” એમ,
માતા ધર માંહે રોજ કંકાસ ચલાવે છે;
બાળકોનું ધ્યાન વિદ્યાબ્યાસ પર હોય તેને.
સંસારની કુચલીમાં ચિતને ચડાવે છે;
શરીર ચુંથાય તેનો લેશ ન વિચાર થાય.
કાચા પાયા ઉપર ઈમારત ચણાવે છે;
બાળ લગ્ન થકી બહુ બાળકો જે હાલ થાય,
માત પિતા દોષ તેમાં નસીબનો લાવે છે.

૨.

વર્ષ બારની બાળાને સંતતી થતી જણાય,
જન્મ્યાંઓ તેનાં તો “ઉંદેડા” માં સરખાવે છે!
જનમતાં જીવે નહીં, કાં તો થોડા વર્ષ જીવે.
રોગી રહે રોજ ચિતે ચિંતા ઉપજાવે છે;
વૈદીક સિદ્ધાંત જીઓ ડાક્ટરો મુદ્ધાંત કહે,
બાળ લગ્ન થકી થતી ખુવારી ખતાવે છે;
બાળ લગ્ન થકી બહુ બાળકો જે હાલ થાય,
માત પિતા દોષ તેમાં નસીબનો લાવે છે.

૩.

કાચું બીજ કો કદાપી જમીનમાં વાવે જીઓ,
ઉમે નહીં ઝાડ કદી, ફાકટ ગુમાવે છે,
એવી રીતે બાળકોનું વિચાર ને અપકવ હોય.
લગ્ન કરે વ્યર્થ જાય, ખરાબી કરાવે છે;
કાચા તણા પાયા ને બંધાઓ નહીં હોય તેને,
મૂળમાંથી તોડી નાખે, ફેકાણે ન આવે છે;
બાળ લગ્ન થકી બહુ બાળકો જે હાલ થાય,
માત પિતા દોષ તેમાં નસીબનો લાવે છે.

૪.

કુદરત તણા જરા કાયદો તપાસી જીઓ,
રક્તેધાન રંભા લગ્ન લાયક લેખાવે છે,
અલ્પચર્ચ-વૃત વળી વીસથી પચીશ વર્ષ,
પૃથ્વીને પાળવાનું પંડીતો પઢાવે છે;

એવી રીતે લગ્ન થાય, લાયક જોડાં બંધાય,
 પ્રજા તેની પાકે, લગ્ન બંધાયે મુલાવે છે;
 બાળ લગ્ન થકી બહુ બાળકો બે હાલ થાય.
 માત પિતા દોષ તેમાં નસીબનો લાવે છે. ૫.

નાની બાળાઓ જે હાલ, વિધવા થઈ બેહાલ,
 સંખ્યા તેની જોતાં દેય દિંમત દરાવે છે;
 એક મરી જાય, બીજી ઉપરથી ત્રીજી થાય,
 એમ પુરુષોને નથી નવી ભલ્લી ભાવે છે,
 બાળા બહુ વધે રંડાચાથી નિરાશર થાય,
 પુનર્લગ્ન ના કરાય, કાયદો ચલાવે છે;
 બાળલગ્ન થકી બહુ બાળકો બે હાલ થાય,
 માત પિતા દોષ તેમાં નસીબનો લાવે છે. ૬.

બાળલગ્ન અને વળી વૃદ્ધ લગ્ન બંધ થાય,
 વિધવાઓ ઘટે પુનર્લગ્ન નહીં શાવે છે;
 કન્યાની અછત છે તે છત માંહે ફરી જાય,
 કુંવારાઓ ઘર માંડે જાતીને શોભાવે છે;
 જાતીમાં ઘટાડો થતો એમ કરે દૂર થાય,
 શહે પુલે જુલે એવી, દુનિયા દીપાવે છે;
 બાળલગ્ન થકી બહુ બાળકો બે હાલ થાય,
 માત પિતા દોષ તેમાં નસીબનો લાવે છે. ૭.

વર વહુને ન બને, સગાંએ સગામાં લડે.
 કુટુંબમાં કલેશ કાળો કેર વરસાવે છે;
 લ્હાવો લેવા સાટે એવાં સંકટોને બહારી લે છે.
 બાળલગ્ન થકી એ બગાડો થતો આવે છે;
 દોષ નથી નસીબનો, નથી દોષ બાળકોનો,
 અશ્વસોય ! માત પિતા પોતે બીજ વાવે છે,
 બાળલગ્ન થકી બહુ બાળકો બે હાલ થાય,
 દેવીદાસ, દોષ તેમાં માબાપનો લાવે છે. ૮.

વૃદ્ધ લગ્ન.

દાહરો.

બુઢા બુદ્ધિ ભૂષ્ટ થઈ, પરણે નાની નાર !
ભવ બોળે બાળા તણા, તે નરને ધિઃકાર !

આ સંસારમાં મનુષ્યો માટે ચાર આશ્રમો ઠાક્યા છે,—૧. બ્રહ્મચર્ય, ૨. ગૃહસ્થાશ્રમ, ૩, વાનપ્રસ્થાશ્રમ અને ૪, સન્યસ્થાશ્રમ. વાનપ્રસ્થાશ્રમમાં સંસારની જંગલમાંથી મુક્ત થઈ ઇશ્વર સ્મરણ તથા પરમાર્થ કરવા તરફ મનુષ્ય પોતાના મનને વાળે છે, તેને બદલે આપણી કામમાં આ આશ્રમમાં તો ઉલટું જ જોવામાં આવે છે. હાલમાં ઉપર ઉપરનાં ઠાઠમાઠ તથા દંભ અને આડંબરથી તો મનુષ્યો એટલા બધા પ્રભુ પરાયણ તથા ધર્મી જોવા દેખાય છે કે જાણે આપોઆપ ધર્મનાં પુતળાં ! તેઓને વાનપ્રસ્થાશ્રમનો સમય પણ સંસારી પ્રસંગોમાં પસાર થાય છે અને સન્યસ્થાશ્રમમાં આવે છે ત્યારે પણ પ્રભુ સ્મરણને બદલે તેઓ લાડી, લાડી ને ગાડીમાં જ ગુલતાન હોય છે, એટલું જ નહીં પણ ૫૦-૬૦ વરસની વયમાં પણ જો તેઓની સ્ત્રી ગુજરી જાય તો પણ તે વૃદ્ધ જરડો, ખાલી ખાખાઓ, બિચારી આર વર્ષની બાળકી સાથે પરણી તેનો ભવ બગાડવાની સાથે પોતાનો ભવ પણ બગાડે છે ! આ જરડો ઘણો ભાગે ૪-૫ કે ૬ વાર પરણે છે અને તેઓને સારો વંશવેલો હોય છે છતાં પણ તેઓ પ્રકટ અલ્પ સમયની ક્ષણિક વિષયવાસનાને ખાતર બિચારી કુમારીકાનો જન્મારો ધુળધાણી કરે છે ! અને એકાદ વર્ષમાં આ શાની દુનિયામાંથી હમ્મેશને માટે પલાયન કરી પોતાની પાછળ બિચારી રાંક નિર્દોષ બાળાને “વિધવા” ની જન્મ ભરની ટીપ મારતો જાય છે.

આવા વૃદ્ધ જરડો, ખરેખર ! દુનિયાને દુઃખરૂપ છે ! જ્ઞાનને ભારરૂપ છે ! કુમારીકાઓને કાળરૂપ છે ! કુંવારાઓને કષ્ટરૂપ છે ! વિધવાઓને આપરૂપ છે ! અને પરમેશ્વરને પાપરૂપ છે !

કુટુંબ પાત વ્યવસ્થા બાળપણના પ્રથમ મેળાપ.

કાળા કાકા—અહીં હસ! જરા હસ! જરા મારા સાથે નેહ હસ, તને મારા સમ છે, એકવાર હસ! પ્યારી, પલંગે પોટો, અને મને સુખ આપી તમે પલંગે સુખ લોગવો.

શ્યામા—હસવાનું તથા પલંગે પોટી સુખ લોગવવાનું આ બાળપણીજી જીવડાને માટે સરખાયેલું નથી. તમે સુખે પોટો.

વૃદ્ધ શ્રીમંતોની વિષય વાસના.

ભાટિયા જ્ઞાતિમાં અછત કોની છે?
કન્યાની કે કુંવારાનાં?

મનહર છંદ.

કન્યાનાં વડીલો કહે કુંવારા દેખાતા નથી,
કુંવારા કહે કન્યાનો કામમાં દુકાળ છે;
મંડળ, પ્રકાશ અને ભાટિયા મહાજન ખાસ,
કરીને તપાસ કહો વાતમાં શું માલ છે?
“મોટાર ને માળેવારે નાણેવારે સોરો અપે!”
હીરા મોતી માણેક ઉપર બહુ પ્યાર છે;
ઉમર આરોગ્યતા ને યોગ્યતા જોવાય નહીં,
ધન માલ જણે લાયકાતનો ભંડાર છે.

૧.

કન્યા માટે માણું આવે, માળા મોટરો બતાવે,
દોઢીયાં દેખાડે, ખસ ઝટ એડા પાર છે;
“બીજ ત્રીજ વર” હોય, ઉમર અયોગ્ય હોય,
તીજેરીમાં નાણું હોય, યોગ્યતા અપાર છે;

યુવાન કુંવારા સારા કન્યાના ઉમેદવાર,
નાણું નહીં હોય તે નાલાયક ગમાર છે;
ઉમર આરોગ્યતા ને યોગ્યતા જોવાય નહીં,
ધન માલ જણે લાયકાતનો ભંડાર છે.

૨.

કુંવારા બિચારા “વહુ વહુ” કરી મરી જાય,
પચાસ પચાસનાં પરણે પાંચ વાર છે;
ઉલટું ચાલે છે ગાડું, આગળ વધાય કેમ?
નાણું થકી છતી આંખે અંધાપો અપાર છે;

શ્રીમંતો વિષય સુખ માટે બાળાને બગાડે,
જ્ઞાતીનું નખોદ હાય! તેઓ વાળનાર છે;
ઉમર આરોગ્યતા ને યોગ્યતા જોવાય નહીં,
ધન માલ જણે લાયકાતનો ભંડાર છે.

૩.

ધિઃકુ છે તે બુદ્ધિએને, ધિઃકુ છે તેઓની બુદ્ધિ,
પ્રભુ બળવાને ટાણે લાડી લાંબનાર છે,
“યુનાની યાકુતી” ખાય, ધાતુ પુષ્ટ ગોળી ખાય,
ખનાવટી દાંત, કેશ કાળા કરનાર છે;
એવા ખોટા વેપ ધરી, હજારોનાં ખર્ચ કરી,
કુંવારી કન્યાની છાંદગી ખમાડનાર છે;
ઉમર આરોગ્યતા ને યોગ્યતા જોવાય નહીં,
ધન માલ જાણે લાયકાતનો ભંડાર છે.

૪.

પશુઓની ઓલાદ સુધારવાને ધણા લોકો,
માદા માટે સારા સારા નર શોધનાર છે;
અશ્વસેવ ! મનુષ્યો પોતાની જાત માટે જુઓ,
સંતતી સંસાર સુખ કદી ના જોનાર છે;
દામ લઈ દુહીતાને દેખીને ડોસાને આપે,
દુખી થાય ત્યારે દોષ દેવને દેનાર છે;
ઉમર આરોગ્યતાને યોગ્યતા જોવાય નહીં,
ધનમાલ જાણે લાયકાતનો ભંડાર છે.

૫.

કન્યાને કુંવારા થકી વસ્તીનો વધારો થાય,
શુદ્ધાને બાળકી થકી સાતી ઘટનાર છે;
લાયક જોડાંથી જુઓ પ્રજા બળવાન બને,
કુજોડાંથી દંપતીનો દુખી અવતાર છે;
અરે ! બાઈ ભાઈ, દોઢીયાંથી બધું થાય પણ
સંતતી સંસાર સુખ તેથી ના થનાર છે;
ઉમર આરોગ્યતા ને યોગ્યતા જોવાય નહીં,
ધનમાલ જાણે લાયકાતનો ભંડાર છે.

૬.

ધરડા વિષય સુખ માટે શંકાં મારે જેમ.
ઝાંઝવાનાં જગા જોઈ મૃગ દોડનાર છે;
આંખાને ભેટવા સાર ઉમતી વેલી તણાય,
બાવળીઆ વચમાં વેલીને બાઝનાર છે;

કામળ ખીલેલી વેલી આવળને આઝવાથી,
નિસર થઈને અંતે સુકાઈ જનાર છે ;
ઉમર આરોગ્યતા ને યોગ્યતા જોવાય નહીં,
ધન માલ જાણે લાયકાતનો લંગર છે.

૭.

કન્યા વેચનાર ને લેનારનાં તો હાલ જુઓ;
આપણે ને ધન માલ ધૂળ મળનાર છે.
ખરી લાયકાત, તન, મન, વય વિધાતણી,
લરતી ને ઝાટ જેવો પૈસાનો પ્રકાર છે;

એવી લાયકાતવાળાં જોડાં વરકન્યા તણાં,
દાખે દેવીદાસ દુનિયામાં દીપનાર છે;
ઉમર આરોગ્યતા ને યોગ્યતા જોવાય નહીં,
ધન માલ જાણે લાયકાતનો લંગર છે.

૮.

કુંવારાનો કથા.

કોહરો.

કહે કુંવારા કામને, આપો કન્યા દાન.
કથા શુણી કરજા કરી, કાપો કપટ નિદાન.

આપણી કામમાં ગરીબ વર્ગના કુંવારા યુવાનોની મોટી સંખ્યા નજરે પડે છે, તેનું કારણ ફક્ત “કન્યા વિક્રય” તથા “વૃદ્ધ લગ્ન” છે! તે ઉપરાંત પણ જેઓ આ કુકર્મ કરતા નથી અને પોતાની કન્યાઓનું દક્ષીણા સાથે દાન આપે છે તેઓ પણ પોતાની પુત્રીઓને કામ કરવું ન પડે અને સુખે ખેતી શીરાપુરી ખાય, માટે મોટા શ્રીમંતોના મોટા ઘર તરફ નજર પોચાડે છે. અને માળા મોટરવાળા શેડીયાને શોધે છે, અને તેવો કામ ન જણાય તો પછી તેવાઓમાંથી કોઈનું ઘર લંગ થાય છે.

ત્યાં ઝટ દોડી જાય છે. અને હજી મરનાર સ્ત્રીનું સખ પડેલું હોય છે, એટલુંજ નહીં પણ એટલી ઉતાવળ કરવામાં આવે છે કે તે સ્ત્રી હજી મરી પણ ન ગઈ હોય તેવા વખતે પણ તેને કેકાણે પોતાની કન્યાઓ આપવા હાંશલા શાંશલા થઈ જાય છે ! અને લાગવગ ચલાવી કાંઈ પણ વિચાર ન કરતાં પોતાની પુત્રી પૈસાદારને આપે છે, અને યુવાન કુંવારા, ભલેને તેઓ વિદ્વાન હોય, નીતી રીતીવાળા હોય, ગુણીયજ્ઞ હોય પણ પૈસાની એક ખામી હોવાથી તેઓને નાપાસ કરવામાં આવે છે.

ગરીબ કુંવારાને આપવાની વાત થાય, ત્યારે એમ કહેવામાં આવે છે કે મારી દીકરી ખાશે શું ? આ વખતે તેઓ સકળ જગતને પોષનાર પ્રભુને પણ ભુલી જાય છે, કે જે કીડીને કણ અને હાથીને મળ આપી રહ્યો છે ! આવા વિચાર કરી તેઓ પોતાની પુત્રી, સર્વ રીતે અગેગ્ય, પણ પૈસાથી ભરપુર ભરથારને આપે છે અને તેવાઓ ઉપર કન્યાઓ આપવાની તુટા તુટ પડે છે. અને જન્મોત્પન્ના હગલા પડે છે, તેમાંથી તે શેડીયા એકને પસંદ કરી સ્વીકારે છે. પણ જે કાચકાન જેવી જોડાએ તે જોવાતી નથી પણ માત્ર ધન લક્ષ્મી જેવાય છે આ ઉપરથી કુંવારાઓની કેવી દશા થાય છે તેનો વિચાર કરો, તેઓને પોતાનું ઘર સુનું સ્વમશાન જેવું લાગે છે, નિતીવાન છતાં અળખામણો તથા “શાખ વગરનો” કહેવાય છે અને ભણેલો છતાં મુખ કહેવાય છે ! વિચારને હાથે રસોઈ કરવી પડે છે ! અને રહેવાને માટે—“વાંદાને જગ્યા નહીં મળે !” એવા મુંદર (!) સરોદો સાંભળીને તેનું મન કેટલું દુખાનું હશે તેનો ખ્યાલ કરો ! જેવી રીતે જનસમાજમાં વિધવાઓને હડધુત કરવામાં આવે છે તેવીજ રીતે કુંવારાઓને પણ હડધુત કરવામાં આવે છે ! કન્યાવિક્રય અને વૃદ્ધ વિવાહથી વિધવાઓનો વધારો થાય છે અને કુંવારાઓ વધુ વિના ન સંતાન થઈ નષ્ટ થાય છે ! આપણી જ્ઞાતિના ઘરાણાનાં કારણોમાં આ એક મુખ્ય છે ! હરી ! હરી ! પૈસાની પ્રાપ્તિથી કેવા હાનીકારક પરિણામ આવે છે !

કુંવારા—ઓ 'પુદ્ગા' ભુખ્યો! આ રમકડાં તમારી ઘાળી દાઢાં માટે નથી. અમ ભુવાનીયાઓનાં હાથ ઉપર ત્રાપ મારી, અમને તેમજ આ અજ્ઞાન અમળાઓને અવળે રુલે તે ઉત્તરતાની કાં ફરન પાડે છે? હાલો અમને.

પુણ્યભયો—કં! કં! કં! લે આ—લે તો વરસનાં બે હાર છે, બે! પૈસાને સહનૌ છે.

કુંવારા પોતાનો જન્મારો કેવી રીતે વીતાડે છે તેની કશ્ચજાનક
કહાણી નીચે પ્રમાણે કહી છે;—

કુંવારાનાં કરૂણાં રસીક કહાણી.

(ભાષ્યો જેની ભારજા ભુંડીરે,—એ રાગ.)

- શુણો ભાઈ સૌ સંસારી રે, બળી જાંદગી કુંવારી—એ ટેક.
- ચાલીસ કે પિસતાલીસ ચાલ્યા, પચાસને 'શું' વાર,
જન્ય જુવાની, ધોળા થયા વાળ, તોય મળી નહીં નાર.—શુણો ભાઈ. ૧.
- ઉડી પ્રભાતે દંપતી દીસે, આનંદમાં શુદ્ધતાન,
કાળી અંધારી કોટડીમાં હું. પુરાયો જેમ હેવાન.—શુણો ભાઈ. ૨.
- આંખો ઉઘાડતો, માંખો ઉઘાડતો, ઉડું ચડે દિન પ્હોર,
નારી વિના શુણો મારી ખિના, હું કહું કેવી તે કહોર.—શુણો ભાઈ ૩.
- નહાવા ધોવા જાઉં નળ, પર નીચે, નારીઓ નાસી જાય,
કુંવારો તો જાણે કરડી ખાણે, એમ ઘરમાં ઘુસી ગભરાય.—શુણો ભાઈ. ૪.
- ચુલે બેસીને “ચાય” કહુંને વિચાર કહું મન માંય,
કર્મ અભાગિયો થયો હું ભાટિયો, એજ મ્હોકાણુ જણાય.—શુણો ભાઈ. ૫.
- બળી બળીને ખાટી બનાવું, ખાશી બનાવું દાઢ,
રોજ બળેલાં આશણું ખાઉં, જુઓ કુંવારાના હાલ.—શુણો ભાઈ. ૬.
- સુંદરી સારી રસોઈ કરીને, જમાડે પતિને કંસાર,
સેવ સુંવાળી નારીનાં હાથની, કેવી હશે મજેદાર!—શુણો ભાઈ. ૭.
- દોલતવાળા દામ હજારોથી, પરણે ચોથી છડી વાર,
કુંવારાનાં હક શ્રીમંતો ભુંડે, તેથી મળે નહીં નાર.—શુણો ભાઈ. ૮.
- રાંદેલાને કુંવારી મળે નહીં, એવો ઠરાવ જો થાય,
જિઘડે તોજ નસીબ અમારા, ઘર ઘણાંના મંડાય.—શુણો ભાઈ. ૯.
- રાંડી રાંડેલો, કુંવારી કુંવારો, એમ જો લગ્ન લખાય,
વિધવાનો વાંધો, કુંવારાનો કજીઓ, તેથી બન્નેપતી જાય.—શુણો ભાઈ. ૧૦

- ભટ્ટી વેપારી, નાણું વધારી, સારા શ્રીમંત ગણાય,
થાય તપાસ તો મારા સરીખા, ઘણા ગરીબ જાણાય.—શુણો ભાઈ. ૧૧.
- ખીસ પચીસ માસીક પગારમાં પેટ પુરું ન ભરાય,
હેમ દાગીનાં લગ્નરો રૂપિયાં, કેમ કરી બેળા થાય ?—શુણો ભાઈ. ૧૨.
- નાકે સુનથડી, કાને “છેલકડી” કહે હીરાનો દાર !
રેશમી સાડીઓ, ફેન્સી પોશાક, પુરા કરે કિરતાર !—શુણો ભાઈ. ૧૩.
- સોની, સુતાર, હુદાર, ફાંભારોમાં, કન્યા મળે તત્કાળ,
પાંચ પચાસનું પદ્મું કરે તો, પામે પદમણી નાર.—શુણો ભાઈ. ૧૪.
- જગ્યા રહેવાને ભાડે મળે નહીં, માળે માળે ફરે જોઈ,
બાથડીવાળા અનીતિ કરે, પણ તે તો જુએ નહીં કોઈ.—શુણો ભાઈ. ૧૫.
- સાંજે આવું ઘેર કાંઈ સુઝે નહીં, જઈ દેવા ખાવા બહાર,
હોય જો નારી તો સારી સુધારીને રાખે રસોઈ તૈયાર.—શુણો ભાઈ. ૧૬.
- રંગ ખેરંગી સાડીઓ પહેરી, નારીઓ ત્યાં દેખાય,
ચાલે લટકતી સ્વામીની સાથે, દેખી દિલે લાગે લાય !—શુણો ભાઈ. ૧૭.
- ગાલ ગુલાબી બાળકો ભાળી, હૈયું હંતે હરખાય,
નારી નહીં તો સંતાનની આશા, કેવી રીતે પુરી થાય ?—શુણો ભાઈ. ૧૮.
- બહારથી આવીને બાર ઉઘાડું તો, ભાળું અંધાંડે અપાર,
ટાકું સવારનું પેટમાં હોમું, લાય ! બળ્યો અવતાર !—શુણો ભાઈ. ૧૯.
- પડું પથારીમાં પાસે નહીં કોઈ, મનમાં બહુ મુંઝાઈ.
તમે સંસારી હું અલયારી, સોડવાળી સુખ જઈ.—શુણો ભાઈ. ૨૦.
- વિંધમાં રાતે સ્વપ્નું અવ્યું, જાણે હાથ દલાવે કોઈ,
ઝટ ઉડીને આંખ ઉઘાડી તો, ઉઠરડી નાસતી જોઈ.—શુણો ભાઈ. ૨૧.
- ૧લાલાઈ ભાઈ દિસાય કરીતે, જણાવે ભટ્ટી ઘટ્ટી જાય,
જુઓ ફાંવારા “વહુ વહુ” કરી, વંશ વિના મરી જાય.—શુણો ભાઈ. ૨૨.
- માન પિતા સમ નાનનાં શેડીયા, તમે અમારા આધાર,
ર“શાંખ વોણા” કહી શાંત વગોવો ? જાણે નમારા બાળ.—શુણો ભાઈ. ૨૩.
- કલાણી ફાંવારાની પ્રીતિ પિજાણી, આણી દયા દિલમાં,
ખાસ કહે દેવીદાસ તેઓની ગિયતી સુધારણા ભાઈ.—શુણો ભાઈ. ૨૪.

વિધવાની વિવસી !

હાહરો.

વિલાપ વિધવાનો ગુણી, કરો કાંઈ ઉપાય,
દુઃસચાર ને દુર્દશા, દેખી દિલ દુઃખાય.

આપણી કામમાં વિધવાઓની સ્થિતી કેવી દયાજનક છે ! કેવી
ઝાતી ઝાડી નાખનારી છે ! કેવી અનિતીવાન છે ! તથા કેવી શરમાવનારી
છે ! તે ખુદશી રીતે દેખાઈ આવે છે, જનાં ચાલતો આવેલો રિવાજ
છોડાતો નથી ! અમુક રિવાજ દેખીતો તુકસાનકારક હોય, અને ઘણી રીતે
શરમાવનારો હોય, જનાં તેમાં સમયને અનુસરીને ફેરફાર ન કરવો એનું
નામ જુડી જીવ સિવાય બીજું કાંઈ નથી ! ૧૨ કે ૧૩ વર્ષની છોકરી
પરણીને એકાદ વર્ષમાં વધવા થાય, તે પછી લેણેને અનિતીનાં ખરાબ
આચરણ કરે ! ગર્ભપાત કરે ! આજીવન કરે ! અને આ પાપ કર્મ કર-
વામાં તેનાં માઆપ અથવા સગાંઓ સહાય કરે ! તેમાં તેના માઆપોના
નાક કપાતા નથી ! પણ જો તેઓ પુનર્વ્રત્ત કરી નિતીવાન જીવન ગુજારે
તેમાં તેઓનાં નાક કપાઈ જાય છે ! આને કઈ જાનનો ન્યાય ! તે આજ
વિધવાનો આપ ૬૦ વરસની ઉંમર સુધી પાંચમી કે છઠી વખત ૧૩-૧૪
વર્ષની કન્યા પરણે અને સંસાર સુખ, સમજાને પોણે ત્યાં સુધી ભોગવે !
તેમાં નાક કપાતું નથી પણ મિચારી બાર વર્ષની આજી પુનર્વ્રત્ત કરે,
તો તેનું નાક મૂગમાંથી કપાઈ જાય છે ! નારાયણ ! નારાયણ !! કેવી
સ્વાર્થતા ! કેવી દાંબીકતા ! કેવી નિર્વ્રજતા ! કેવી નિર્દયતા ! કેવી કડોરતા !
ઓ ! પરમકૃપાળુ પરમેશ્વર ! તું આ નિર્દોષ અનાથ અમળાઓની બહાર
ધા ! અને તેઓના સંકટોનો સત્તર સંહાર કરી દાસની આશ પુરી કર !

એક આજ વિધવાનો વિલાપ તથા તેનો એકરાર નીચે પ્રમાણે
લખ્યા છે.

ચાલુ વિધવા વિલાપ !

(રાગ-મરસીયા.)

- હાય ! વોયરે ! દુઃખના દિવસ કેમ ગાળું !
 દૂર માત પિતાએ ભવ બાળ્યું રે-હાય ! વોયરે ! એ ટેક,
 વય દશની થઈ મારી જ્યારે, વેચી પિતાએ દશ હજારે !
 હું સમજી નહીં કંઈ ત્યારે રે-હાય ! વોયરે ! ૧.
- અગ્યારે મને પરણાવી, નહીં જરીએ મને ભણાવી !
 સાસરીયે દીધી વળાવીરે-હાય ! વોયરે ! ૨.
- પંચાવનનો મારો ભરથાર, મેં રાખ્યો તેનાથી ખરો પ્યાર !
 મારા પ્રાણ તણો આધારે-હાય ! વોયરે ! ૩.
- એક વર્ષે વર સ્વર્ગે સિધાવ્યા, સગાં સંબંધીઓને રડાવ્યા,
 મારા દુઃખનાં દિવસ હવે આવ્યારે-હાય ! વોયરે ! ૪.
- હું ખુણે બેઠી ખટ માસ. નહીં કરી કોઈએ તપાસ,
 મેં કીધા ધણા અપવાસરે-હાય ! વોયરે ! ૫.
- મને કોઈએ નહીં બોલાવી, મારી આગ ન કોઈએ ઓલાવી,
 માઆપે ખખર ન પુછાવીરે-હાય ! વોયરે ! ૬.
- મને ખાયા નમળે પેટ માટે, હું રડી મરું હૈયા શટે !
 સાસરીયાએ કહાડી ખહાર વાટેરે-હાય ! વોયરે ! ૭.
- મારી દશા થઈ એવી જ્યારે, મને લાગ્યું મરીશ હું ક્યારે,
 મારા કાકાએ આપી ઓથ ત્યારે રે-હાય ! વોયરે ! ૮.
- મારા કાકાની શું કહું લજાઈ, કાકી તેથી અધીક સવાઈ,
 બીજા કોઈથી ન પાઈ અપાઈ રે-હાય ! વોયરે ! ૯.
- પિતા પૈસાને લોભે તણાઈ, બુદ્ધ વેરે મને પરણાવી,
 મને આવી રીતે રખડાવીરે-હાય ! વોયરે ! ૧૦.
- કામ વાસના મેં રાખી દેખાવી, લોક ત્યાગી થઈ નહીં બાવી,
 પણ તેમાં નહીં હું શરીરે-હાય ! વોયરે ! ૧૧.

આળ વિશ્વવાચ્ચો—પૂરા ૭ માસ સુધી પાળું અને' સોડાગાલું કહેવાય નહીં, એકલામાં અમારા આ પ્રાણને ઝટપી લઈ અમને
 વરન્મલરની દુઃખની જરૂરોથી શાને જકડી ભાંગે છે! દયા કરો! પ્રભુ દયા કરો! અમને છુલ્લે મારી
 ન નાખો! અમારો અવતાર કેમ પીતરો!

પાપી પિતા—ચૂપ રે ! ચાલી જ છાનીમાની, નહીં તો મારી નાંખોશ.
 અરીય ગાય—મારો ! સુખેથી મારી નાંખા ! "આ કસાઈની વિધવાપણાની છરીથી મરવા કરતાં તમારે હાથે મરવાથી મોટું મજરું.

પાપી પિતા—પણ તેમાં મારું શું વળશે ? મારા તો પૈસા બંદો ! કમળાનુત, વળ્ય છે કે નહીં ?
 અહિત—હાં ! હાં ! હાં ! હાં ! ગરીબ ગાયપર આંતો ગજબ ન ઝાલે ! પરમેશ્વરનો કાંઈક હર રાખ્યા.

મુંબઈમાં બનેલો બનાવ !

એક ૧૩-૧૪ વર્ષની ભાટીયા કુમારીકાનું સગપણ એક ૨૦-૨૨ વર્ષના ભાટીયા યુવાન સાથે કચ્છમાં થયેલું હતું તેના બદલામાં કન્યાના આપે કોરી ૨૨૦૦૦ લીધી હતી. જ્યારે કન્યા પરણવા યોગ્ય થઈ ત્યારે તેના આપે તે યુવાનને પરણાવવા ના પાડી અને જે પૈસા લીધા હતા તે વિષે પણ ના કબુલ ગયો. જમાઈ પક્ષ તરફથી અત્રે મહાજનમાં અરજી થઈ અને હેન્ડબીલ બહેંચાયા કે વાંધાવાળી કન્યાને કોઈ પરણે નહીં. કન્યાનાં આપે તેને પરણાવવાની ના પાડી અને પૈસા તો ખવાઈ ગયા હતા તે ક્યાંથી આપે ! તે અરસામાં એક ૫૦-૫૫ વર્ષના ભાટીયા વિધવા શેડીયાની ચોથી પરણેતર ગુજરી ગઈ તે શેઠને દીકરા, દીકરીઓ, પૌત્રા, પૌત્રીઓ, દોહીત્રા, દોહીત્રીઓ વગેરે વંશવેલો પણ સારો હતો છતાં વિધવાંધ ગતી. તે કુમારીકાની સુંદરતા ઉપર મોહ પામી મોટી રકમ આપવા તૈયાર થયો. કન્યાનાં આપનાં નસીબ હવે ઉઘડી ગયા ! આ કામમાં એક બે ભાટીયા દલાલો તરીકે પણ હતા. સોદો ડોળાતાં ડોળાતાં વરવાળાને કન્યા ઉપરથી હાથ ઉઠાવી લેવાની સરતે તેની જે રકમ કન્યાનો આપ ખાઈ ગયો હતો અને ના મુક્કર જતો હતો તે રકમ તે શેઠ તરફથી તેને આપવામાં આવી અને વરવાળા આવા નીચે માણસ સાથેનો સંબંધ તોડવા ખાતર કન્યા ઉપરથી હાથ ઉઠાવી લઈ પોતાના પૈસા પાછા લીધા. હવે કન્યાના આપને, જે પૈસા તે ખાઈ ગયો હતો તે તેને પચી ગયા, તે ઉપરાંત ખીજી પણ સારી જેવી રકમ મળી ! દલાલોને દલાલી મળી ! અને વૃદ્ધ વિધવાને વિધવ સુખની ખાતર તે બિચારી ગાય જેવી ગરીબ કન્યાનો ભોગ અપાયો ! લગ્ન પુના ખાતે થયાં અને સઘળો ખર્ચ પરણનાર શેઠ તરફથી કરવામાં આવ્યો. બિચારી અજ્ઞાન બાળાને લેશપણ ખ્યાલમાં નહીં હતું કે મારા આ હાલ થયા છે ! આ બાબતમાં મેં “મુંબઈ ભાટીયા મહાજન” તથા “મુંબઈ ભાટીયા મિત્ર મંડળ”નું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. પણ તે કન્યાના કમનસીબે કાંઈપણ થઈ શક્યું નહીં. આખરે નીચે પ્રમાણે જળાપો કરી તે બાબતની સમાપ્તી કરી.

એક ભટ્ટી ઘરમાંથી સંભળાયલું કન્યાનું હૃદયભેદક રૂદન!

(પિતાજી આ કાપ તમે શો કર્યો)—એ રાગ.

- પિતાજી આ પાપ તમે ના કરો, ૧.
દયા ધરી દિલમાં પ્રભુથી ડરો.
- મને પાળી પોપી, હૈયે લાવી હેત,
બની કૂર શાને પાળી મારો પેટ! ૨.
- હતી નાની બાળ, અતી આણી બહાલ,
હવે શત્રુ થઇને કરો કાં બે હાલ! ૩.
- ભણાવી નહી, ના આપ્યું પુરું સાત,
અંધારામાં રાખી, બતાવી હેવાન. ૪.
- હતી બાળેવેષ, કીધો વેપવાળ,
વેચી દામ લીધા, હે! પાપી ચંડાળ! ૫.
- જેયું નહીં ધર ને જોયું નહીં સુખ,
નહીં જોયો વર ને, ભાંગી તારી ભૂખ. ૬.
- ધંધો નહીં કીધો. ખાધે ખૂટયા ધાન,
તોડી વેપવાળ, બનો કાં નાદાન? ૭.
- ક્ષત્રી બાળા મનથી, વરે કદી એક,
પ્રભુ તુલ્ય પુજે, તજે નહીં ટેક, ૮.
- પછી હોય અંધ, અપંગ અન્ધાણ,
જેવો હોય તેવો, તેને મન પ્રાણ. ૯.
- સાવિત્રી, સુકન્યા, તણાં સુચરિત્ર,
દેવો પાળ્યો લગ્નનો કોલ પવિત્ર? ૧૦.
- ક્ષત્રી નામ ધારી, લગ્નવો છો જાત!
તજવોછો શાને સંબંધ હે! તૂતાત? ૧૧.
- વળી બીજા વીશ પચીશ હજાર,
લેવા શું શોધો છો બીજો ભરથાર? ૧૨.
- કરી એક પાપ, બીજું કાં કરો?
દેવો છે જવાબ, પ્રભુને ખરો. ૧૩.

આવે નહીં શર્મ, આ કરતાં કુશર્મ ?
આળી મારઃ લવને, કરો કાં અવર્મ ? ૧૪.

મહાજન, સરકાર, શુણે નહીં દાદ !
કોની પાસે જાવું, છોડી મર્યાદ ? ૧૫.

દુઃખી દેખી મુજને, ઓ ! દીન દયાળ !
દયા લાવી દિલમાં, હવે દયા સંભાળ ! ૧૬.

કસાઈ કરમાંથી, છોડાવો હું ! ઘસ !
અગર વિપપાન કરી હું મરીશ. ૧૭.

કસમ ખાધ તમને, કહું માત, તાત,
વરૂં નહીં વધને, કરૂં આપધાત ! ૧૮.

ઓ માડી ! શું તુજને ન આવે દયા !
અરે હાય ! સર્વે શું શત્રુ થયા ? ૧૯.

જનમતાં તેં મુજને, મારી નાખી હોત !
દીવસ આવા દુઃખનાં હું તો નહીં જોત ! ૨૦.

રૂદન રાંકતું આ, દયા લાવી ખાસ,
જપાવી ફેલાવો, હે ! “લટ્ટી પ્રકાશ.” ૨૧.

શુણી કોઈ ધર્મ ધુરંધર ધીર,
કરે મારી વાર, અની ધર્મ વીર. ૨૨.

છોડાવે આ દુઃખથી, જે આવી સંભાળ,
વરૂં પહેલા વરથી, ભુલું નહીં પાડું. ૨૩.

દીવસ દશ દુઃખ દયાવી રહીશ,
પછી લેવા દાદ, પ્રભુ પાસે જઈશ. ૨૪.

રૂદન પુરૂં થતાં મોટા નિઃવાસની સાથે ઘરમાં તે નિર અપરાધી
રાંક અખળાનો ભોંય ઉપર પડવાનો અવાજ સંભળાયો.

સાંભળનારથી આ સવળું નહીં ખમાયથી તથા તેનો ઉપાય
નહીં થઈ શકે એમ હોવાથી લાચાર થઈ તે પોતાને માગે પડ્યો.

આહા ! લટ્ટીઓની આ શી અધમ દશા !

પુત્રીને પિતાનો નફટ જવાબ.

(પિતાજી આ કોપ તમે શો કર્યો.—એ રાગ.)

૧. ઓ ! પુત્રી, તું શાને કરે છે સંતાપ ?
છોડી દે તું તારો વૃથા આ વિલાપ.
૨. તને પાળી પોપી, ઉછેરી સુરીત,
હજારોનાં ખર્ચ થયા છે ખચીત.
૩. હતી નાની બાળ, થતી તું બિમાર,
બળે મારો જીવ, બનું હું બેગર.
૪. કર્યો ખર્ચ તે શું નકામો જશે ?
ઉપજતો એવો ડર દિલની વિશે.
૫. ઘણી “બાધા” લીધી, જ્ઞાલી તારી માટ.
ખાવું પીવું છોડી, બેડો તારી ખાટ.
૬. લાડકડી તું છે મારો જીવન હાર,
જાણી એવું દિલમાં, લેતો હું સંભાળ.
૭. ભણાવ્યાથી, તનમાં સુતા, તું સુકાય.
તેથી મુલ્ય તારું, ઘણું ઘટી ગય.
૮. ખાવું પીવું ઘરમાં, તું કર લીલા દહેર,
અમે સુખી મઠશું, હશે તારી મહેર.
૯. બીજા ધંધામાં તો દેખું નહીં સાર,
અતી શ્રમ છે, વ્યર્થ વ્યાધી અપાર.
૧૦. આ ધંધો નિરાંતે ધરે બેસી થાય,
ઉછેરી વછેરી, પૈસા પેદા થાય.
૧૧. ખાધે ખૂટયા ધાન, ઉઘી લીધા દામ,
તે માસ બે માસે ખવાયા તમામ.
૧૨. તેથી વેપવાળ, કીધો તારો બાળ,
મળ્યા દામ, વીસ બાવીસ હજાર.

- પૈસા ઘેર આવ્યા, દોડ્યા લેણુદાર,
તેને તો ચુકાવ્યા એ ચાર હજાર. ૧૩.
- કહું એન તુજને, તું મુખથી સંભાળ,
પિતા બળી મુજને, કહે ના ચંડાળ. ૧૪.
- કહુ બોલ, બાળા, તું મુખથી ન બોલ,
જાનું મારા ધરનું, હવે નહીં બોલ. ૧૫.
- ઓ! પુત્રી, શું તુજને ન આવે દયા ?
તું જો, તુજ પિતુનાં શું હાલ થયા ? ૧૬.
- કર્યો તારો વર, તે દીસે છે નાદાન,
શોધું છું બીજે કોઈ સારો સુખાળ. ૧૭.
- પતિ હોય મોટો, હૈ સારી સંભાળ,
તું સમજે ન તેમાં, જાની રહે બાળ. ૧૮.
- મળે બીજા વીસ, પચીસ હજાર,
તેવો હું શોધું છું બીજે ભરચાર. ૧૯.
- ઓ! ગાંડી, દિવાની, તું કેમ બંક ?
નથી બોલતો હું, તું તેમ જાંક. ૨૦.
- જનમતાં કદી તું મરી છૂટી હોત,
પૈસા વિના આજે, હું તો બેઠો રોત. ૨૧.
- એમાં શર્મ શાનો? શાનો આ કુકર્મ ?
કરું પેટ મારે, એમાં શો અધર્મ ? ૨૨.
- રડાફટ તારી ફેલાણી છે ખડાર,
જપાવી “પ્રકાશ” કીધો છે પોકાર. ૨૩.
- વકીલોની પાસે પ્રથમ તો જઈશ,
તેનો હું જવાબ પૂરેપૂરો લઈશ. ૨૪.

જવાબ પૂરો થતાં તે પિતાશ્રીએ એકદમ ગુસ્સાતાં આવેશમાં તે રાંક બાળાને મારવાની ધમકી આપી જેસાડી દીધી, અને પોતે તાબડોલેખ કપડાં પહેરી, વકીલની ઓફીસમાં દોડી ગયા.

અફસોષ! આ તે કેવી નફટાઈ!

પાપી પિતાને પુત્રીનો ધિઃકાર !

(ઓધવજીનાં મહિનાનો રાગ.)

છે ધિઃકાર હજારો એવા તાતને !
પૈસા માટે કરે પાપનાં કામ જો,
ડર ઇશ્વરનો તલભર તે રાખે નહીં,
દિલમાં લેશ દયાનું ન મળે નામ જો;—છે ધિઃકાર ! ૧.

પાળી પોપી મોટી કીધી પ્યારથી,
મીઠું મીઠું મુખમાં મનમાં મેલ જો !
જાણ્યા નહીં અંતરનાં નીચ વિચારને,
પાછળ હાથ ! પિતાજીનાં ખોટા ખેલ જો!—છે ધિઃકાર ! ૨.

આગપણામાં નહીં ભણાવી ભાવથી,
આપ્યું નહીં નીતિ રીતીનું જ્ઞાન જો,
ક્યારે મોટી થાશે એજ વિચારમાં,
રાત દિવસ તે રાખે ધનમાં ધ્યાનજો;—છે ધિઃકાર ! ૩.

બાર વરસની રાંક તમારી આગકી,
જોડ જૂઓ ત્યાં સાઃ વરસનો નાથ જો !
એવા વરથી બાળા શું સુખ ભોગવે ?
જીવતાં હાથ ! રંડાપો આપો હાથ જો!—છે ધિઃકાર ! ૪.

બાળ આપડી ગાય ગરીબ સમાન છે,
બાંધો જ્યાં તેને ત્યાં તે અંધાય જો,
કૂર થઈને વેચ્યા કેમ કસાઈને ?
ઉમર આખી રડી રડી રીઆય જો;—છે ધિઃકાર ! ૫.

કાત્રી થઈ કાયરનાં કામ કરો તમે !
જાત લેજવો કરી નીચનાં કર્મ જો !
પાશેરીનું પેટ પૂરવા કારણે,
અધર્મ કરતાં લેશ ન આવે શર્મ જો !—છે ધિઃકાર ! ૬.

ધંધો કાંઈ ક્યાનું તો સૂજે નહીં,
આળસમાં ગાળોછો દિનને રાત જો,
નીતિનું તો નામ જરા દીસે નહીં,
હરામનું ખાવામાંછો પ્રખ્યાત જો;—છે ધિઃકકાર ! ૭.

ખર્ચ કરોછો ધરમાં ખર્ચાળુ બની,
પેદાશી પૈસાની પણ નહીં થાય જો,
ખૂટ પડે તો કરજ કરે છો ગામમાં,
પુત્રી વેચો ત્યારે પેટ ભરાય જો;—છે ધિઃકકાર ! ૮.

પૈસા પરનાં હરવામાં હુશિયાર છે,
પાછા ભરવા ટાણે તે સંતાય જો,
કાણુ જૂએ છે સમજી એમ પ્રજ્ઞાય છે,
સાક્ષી સાચો સદા જગતનો રાય જો;—છે ધિઃકકાર ! ૯.

ટીલાં તાણી, કંઠાં ઘાલી કંઠમાં,
“જોજો” મુખમાં, પણ દિલમાંછે ડાઘજો !
પુત્રીનાં પૈસાથી મોજ કરે તમે !
ફૂટી નીકળશે તનમાંય અથાગ જો !—છે ધિઃકકાર ! ૧૦.

કુડાં કર્મ કરીને પેટ ભરે ભલે,
અધર્મનો જથ્થો ઉરમાં ઉભરાય જો,
ધશ્વરને ઉત્તર દેવો છે આખરે,
પાપ પુન્યનાં લેખાં ત્યાં લેવાય જો;—છે ધિઃકકાર ! ૧૧.

આ ભવમાં તો પાપ કરી સુખ ભોગવો,
જળ તેનાં મળવાનાં છે નિર્ધાર જો,
એતો, રાજ્ય નથી ત્યાં પોપાં બાઝનું !
કદી માફ નહીં કરશે જગદાધાર જો;—છે ધિઃકકાર ! ૧૨.

અંતરમાં તો ધશ્વરને નહીં ઓળખો,
પડી રહે છે મક્ષીન પણાની ખાપ જો;
પેટ ભર્યાનું સમજો પુરું પાઘડું,
દીકરીઓનાં બહોરી લો છો ત્રાપ જો;—છે ધિઃકકાર ! ૧૩.

કૂડ કપટ કરવામાં તો ડરતા નથી,
દિલમાં ધરતા નથી ઘણીની ધાક ને;
કરશે તેવું ભરશે, ચિતમાં ચેતને
મનમાં સમજે, હોય જરા ને નાક ને;—છે ધિઃક્રાર! ૧૪.

અધા થઈ આવું પાછું જોતા નથી,
કાને શુણ્ણતા નથી કોમળી શીખ ને,
હૃદય શુન્ય દીસે છે! દૈત્ય ડરામણા!
લેશ ન લાગે જેને જગની ખીકને;—છે ધિઃક્રાર! ૧૫.

હાથ તમારા કેમ કપાઈ જતા નથી!
પેટ તમારા ફાટી કેમ ન જાય ને!
અબળાઓનાં ભવ બાળો છે પાપીયા!
ઘડો પાપનો, જોતા નથી ભરાય ને;—છે ધિઃક્રાર! ૧૬.

પાણી પુત્રીનું પાપી પીતા નથી,
દામ દાગીનાં ડાઘામાંય દગાય ને;
ખાય પીએ ને ખાતે એવા રાક્ષસો,
લોહી માંસ તે પુત્રીનાં પરખાય ને,—છે ધિઃક્રાર! ૧૭.

ફર કસાઈઓ વેચે છે પરમાંસને
પોતાનાં બચ્ચાં પર પૂરો પ્યાર ને;
તેથી પલ્લુ ઓ! નાન. તમે નિષ્કૂર છો!
નેક વિષે ભોગવશે દુઃખ અપાર ને—છે ધિઃક્રાર! ૧૮.

નમ હીરાની નાંક લોદા મેખ છે,
કાને એરીંગ રત્ન જડીત સંતાપ ને;
મોતીની અંગડીઓ ખેડી હાથમાં,
ઝાંઝરથી તો પગમાં ઉપજે તાપ ને;—છે ધિઃક્રાર! ૧૯.

ખાવું પીવું મુજને તો ભાવે નહીં,
હલવા મેવા લાગે કડવા ઝેર ને!
પૂલ મુગંધી જાણે મર્યાં લાલ છે,
અગ્નિ સરખી લાગે વાયુ હોર ને;—છે ધિઃક્રાર! ૨૦.

આગ અને બાંગલા તો ખાવા ધાય છે,
 શત્રુ સરખો સાસરીયાનો સાથ ને!
 ઘોડાની ગાડીમાં મન મુંઝાય છે,
 મોટર બેસે મોત તણો સંગાથ ને!—છે ધિઃકકાર! ૨૧
 વેર કયા ભવનું વાળ્યું હે! તાતજી?
 મેના માટે ગોત્યો ઘરડો ઘૂડ ને!
 જન્મારો મારો બાળ્યો તેં દાધથી,
 મન માન્યા મોહન વિણુ જોખન ધૂળ ને!—છે ધિઃકકાર! ૨૨.
 બાળ બિચારા માત પિતાને આસરે,
 સારા સાર ન સમજે વાદ વિવાદ ને;
 સ્વાર્થ સાધવા કાપે કામળ કંકને,
 કરવી કેને કડવી આ ફરિયાદ ને!—છે ધિઃકકાર! ૨૩.
 ઓ! પરમેશ્વર! સાંભળ મારી પ્રાર્થના,
 એવા માત પિતાને સુમતિ આપ ને,
 અથવા તેને પેટે પુત્રી નહીં પડે!
 એમ કરીને કષ્ટ અમારાં કાપ ને!—છે ધિઃકકાર! ૨૪

મુંબઈમાં બનેલો બીજો બનાવ.

અગાઉ એવા એ ત્રણ દાખલા થઈ ગયા હતા. આ દાખલામાં એક
 ૧૨-૧૩ વર્ષની કન્યાનું સગપણ ૨૫-૨૬ વર્ષનાં પુત્રાન સાથે થયું
 હતું, પણ પૈસા સંબંધી વાંધો પડતાં કન્યા ઉમર ત્રાયક થઈ ત્યારે
 કન્યાવાળાઓએ પરણાવવાની ના પાડી. કન્યાવાળાઓને તેઓનાં સગાંઓ
 તરફથી સમજવવામાં આવ્યા પણ કાંઈપણ સમજીતી થઈ નહીં. અને
 તેઓનું મન મુંઝાઈનાં શેડીયાઓનાં માળા અને મોટરોમાં ત્રણચાચું અને
 તેની ભ્રમણામાં ભટકાયા! તે સંબંધી માતા અને પુત્રીનો વાદ વિવાદ
 નીચે પ્રમાણે રજુ કર્યો છે.

મા નીકરનો પાદ વિવાદ !

માલિની.

પુત્રી—નહિ, નહિ, નહિ, માતા, વાત એ ના વદાયઃ
 નહિ, નહિ, નહિ, માતા, કામ એ ના કરાયઃ
 સંબંધ બંધન તૂટે ! હાય ! ક્ષત્રી સુતાતું !
 શરમ ! શરમ ! ભટ્ટી ! કામ આ કૂરતાતું !

માતા—બસ ! બસ ! કર બેટી, બંધ તારો લવારો,
 બસ, બસ, બસ, છેડી, કાળ ખૂટ્યોજ તારોઃ
 વગર સમજ બાળા, બોલ બોલી બગાડે,
 કથન કહી કડવાં, આજ અંગે લગાડે !

પુત્રી—સગપણ જે વરથી, માત, સાંધ્યુંજ માઈ,
 પરણીશ તે વરથી, જે થયું તેજ સાઈઃ
 યુવક, યોગ્ય વયનો ઊગતો છે કુંવારો,
 સંબંધ નાહીજ તોડું, જીવ જતાંજ મારો.

માતા—નિર્વન નર નિવડ્યો, નાથ નાદાન નાનો !
 અવર મળશે મોટો. શેઠ શ્રીમંત શાણોઃ
 જરથી ઘર ભરશે, વાત જે તું વિચારી,
 ભવનાં દુઃખ ટળશે. શાંત થા પુત્રી મારી.

પુત્રી—ધિઃક ! ધિઃક ! ધિઃક ! માતા, ધિઃક ! વિચાર તારો !
 ધિઃક ! ધિઃક ! ધિઃક ! માતા, ધિઃક ! અવતાર તારો !
 ધિઃક ! ધિઃક ! તે ધનને, ધિઃક ! જે દે ગણીને !
 ધિઃક ! ધિઃક ! છે મુજને, ધિઃક ! છે તે ધણીને !

કન્યા દેખાઈ શું થાય?

સવૈયા એકત્રીસા.

કમળપત્ની કામળ કન્યાની,	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
ધન તૃપ્તિ ધિક્ક ! માતપિતાની,	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
વિષય તૃપ્તિ શ્રીમંત વૃધ્ધોની,	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
વહુ • વિણ વિપત્તિ વાંઠાઓની,	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
યુવાન વિધવાઓની વસ્તી,	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
વંશ વિના વાંઠાની નષ્ટી,	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
બાળ મણ, યુવતીનાં મરણો,	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
જર-અગડાના ઝેરી અરણો,	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
જન્મ ઘટાડો, મણ વધારો,	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
કુસંપ કાળો, કુર કુધારો,	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
વેષવાળ કન્યાનાં ખંડન,	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
એક તજ બીજથી મંડન,	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
બાળાને વૃદ્ધતા વરથોડા.	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
પૈસા માટે હાય ! કળેડા,	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
વાહરડી અચરના વિવાહ !	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
સાહ-આરનાં વરવાહુ તેવા.	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
મેના ધૂવડ જેવાં જોડાં !	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
એવાં દપતીઓનાં ટોળાં.	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
ગરીબ ગાયો કસાઈ વાંડ !	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
કસાઈઓ કાળજડાં કાંડ !	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
અબળાનો જન્મારો દુઃખકર !	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
દુઃખળા ઉપર દુઃખના કુંગર !	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
કમળ-કળી ઉપર કુહાડો !	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
કર રાક્ષસોના અવતારો !	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
પાપ વૃત્તિ, પરધનમાં પ્રીતી,	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.
અનાચાર, અપરાધ, અનીતી,	કન્યા	વિક્રયથી	બહુ થાય.

મુખે રામ ને છુરી અમલમેં !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય;
હરામ હૈયે, દયા ન દિલમેં !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય;
ખડાર અડાઈ, ચિતમાં ચોરી !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય;
હરામખોરી ને શિરજોરી !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય;
અંગ ઝળળા, મનનાં મેલા !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય;
નકે કુંડમાં ફેલમ ફેલા,	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય;
વાનપ્રસ્થમાં વિપય વાસના !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
યુવતી માટે તુચ્છ યાચના !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
ઉંચ વર્ણમાં નીચ કુલક્ષણ !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
અમૃત છોડી વિષ્ટા ભક્ષણ !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
સિંહ મટી સુવર શિઆળો !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
ચામ ચાવનારા ચંડાળો !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
જન્મ આપનારા હત્યારા !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
લોહી પુત્રીઓનું ખીનારા !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
જેના રક્ષક તેના ભક્ષક !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
સંતાનો વેચ્યાના કૌતક !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
પાપી પરધનના પૂજારી !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
વસ્ત્ર વેચનારા વેપારી !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
નિર્ધન ને નિર્લજ્જ નરનારી !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
લપડાંકાથી ગાલે લાલી !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
ફેશનની ફાકટ ફિશીયારી !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
ભભકા ભારી ખીસા ખાલી !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
ઉઘમ ટાળી વ્યસ્ત વિહારી !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
હાથ પાય છતાં લાચારી !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
મદદ છતાં નિસ્તેજ નમાલા !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
હિંમતવાન છતાં હીચકારા !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
નાક છતાં નકટા નામદો !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
કુચાલ રૂપી ચેપી દરો !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
કાન છતાં એ કાને ખહેરા !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.
દુઃખ દુનિયામાં દુર્જન કેરા !	કન્યા	વિક્રયથી	અહુ થાય.

આંખ છતાં એ આંખે અંધા ! કન્યા વિક્રયથી બહુ થાય.
 ગોરી ગુલામડીના ધંધા ! કન્યા વિક્રયથી બહુ થાય.
 હૃદય છતાં નિર્દય સેતાનો ! કન્યા વિક્રયથી બહુ થાય.
 હૈયા હીંગુ હિંસક હેવાનો ! કન્યા વિક્રયથી બહુ થાય.
 દોકરીઓને દુઃખનો દરીયા ! કન્યા વિક્રયથી બહુ થાય.
 મા આપોને ધનના ચરૂઓ ! કન્યા વિક્રયથી બહુ થાય.
 તે ધનથી આખર ભીખારી ! કન્યા વિક્રયથી બહુ થાય.
 પાપખાલીને ખરે ખુવારી ! કન્યા વિક્રયથી બહુ થાય.
 દુકાળ પાપી પ્લેગ કાલેરા ! કન્યા વિક્રયથી બહુ થાય.
 કાળ કાપ એ કુદરત કેરા ! કન્યા વિક્રયથી બહુ થાય.
 હાથ ! હિંદની હાલ હવાલી ! કન્યા વિક્રયથી બહુ થાય.
 હૈયે હોળી ! અહાર દિવાળી ! કન્યા વિક્રયથી બહુ થાય.
 હાથ ! હાથ ! અકસોપ અંધુઓ ! કન્યા વિક્રયથી બહુ થાય.
 હાથ ! હાથ ! દિલ ! દયાસિંધુ, ઓ ! કન્યા વિક્રયથી બહુ થાય.
 અન્ન મુદી માટે અપકૃત્યો ! કન્યા વિક્રયથી બહુ થાય.
 દાસ દીનનો દિલમાં દુખીયો ! કન્યા વિક્રયથી બહુ થાય.

ધર્મ.

દાહરો.

“ધર્મ ધર્મ” મુખથી વંદે, ભીતર મોટો ભેદ !

બગ ભગ્નો જગને હશે, તેથી ઉપજે ખેદ !

હું અત્રે ધર્મનો ઉપદેશ આપવા ઇચ્છતો નથી, અને તેમ કરવાની મારી શક્તિ પણ નથી. આ કામ ધર્મ ગુરૂઓનું તથા મહાત્માઓનું છે. આ વિષય ઉપર મોટા મોટા પુસ્તકો લખાયા છે અને લખાય છે તથા મોટા મોટા વિદ્વાનો, શાસ્ત્રીઓ, ધર્મ ગુરૂઓ તથા મહાત્માઓના અરસપરસ ધણા વાદવિવાદ થયા છે અને થાય છે. તો પછી માફ થું ગળું ? હું તો ફક્ત ધર્મને નામે અધર્મ પ્રવૃત્તી રહ્યો છે અને તેથી નીતિ રીતી તથા જનસમાજને હાની પહોંચે છે તેજ બતાવવા માગું છું.

હાલના વખતમાં ધર્મને પૈસા પેદા કરવાના એકા તરીકે આગળ
ધરવામાં આવે છે, તે વિષે કવિ દલપતરામે કહ્યું છે કે:—

મનહર છંદ.

કાંઈ મુંડ મુંડાવે ને કાંઈ દાદી દાદી નાંખે,
કાંઈ રાખે ચોટલી ને કાંઈ રાખે ચોટલો;
આંખાના અનેક ઘાટ ઉપરથી એત્રે પણ,
જાનીજન જાણે જે આંખાનું બીજ ચોટલો;
સરવ ધરમનો મરમ સદા ચરણ છે,
દુરાચર્ય તે તો પ્રાદ પાપ તણા પોટલો;
ધર્મ ગુરુ ધમકારા કરી. દલપત કહે,
તાણે જુદા મત જેને જેમાં જડે ચોટલો.

આપણને ખુદ્દે ખુદ્દુ દેખાય છે કે. આપણા ધર્મના મંદીરો
માત્ર પૈસા પેદા કરવાના સાધન રૂપ થઈ પડ્યા છે અને તેમાં વિશેષ
કરીને આપણી વૈશ્નવ ધર્મની હવેલીઓ અગ્ર ભાગે આવે છે. આ
હવેલીઓના કહેવાના ધર્મ ગુરુઓ, કેવળા. કંચન. કાયા અને કામિની
જે નાશવંત છે તથા ખરા ધર્મ ગુરુઓ અને મહાત્માઓ જેને તુચ્છવત્
સમજે છે તેમાં તેઓ અહોનિપ રચ્યા પચ્યા રહે છે તથા મારા ભોળા
ઉદ્ધુ ભાટિયા ભાઈઓના પૈસાથી મોજ શોખ અને એશ આરામ
ભોગવે છે.

આપણી વૈશ્નવ ધર્મની હવેલીઓમાં ધર્મને નામે અધર્મનો
એટલો અંધા સડો પેસી ગયો છે કે, તે તરફ તિરસ્કાર ઉત્પન્ન થયા
વગર રહેતો નથી. ત્યાં જે જે ગાયનો ગુપ્ત રાખવામાં આવે છે, આડા
પડદા રાખવા અને ઉપાડવા, બહાર એક અને ભીતરમાં બીજું, શ્રીમંત
ભાવિંદાને માટે ખાસ ગોઠવણ અને ગરીબોની હાલ હવાલી, ભોગ,
પ્રસાદ, સામગ્રી, વજેરેની ધમાલ, જાંજ પમાજ તથા મૃદંગનાં તાલ,
તંબુડા, હાર્મોનીયમ તથા તબલાની ધમાલ, શૃંગારીક તથા કામેત્પાદીક
પદો અથવા ગાયનો, હીંચ, રાસડા, નાચ તથા સમય સમયની લીલામાં

તલ્લીન થયલા વિષયાંધો નો તનમનાદ તથા તાલાવેલી ! દર્શનની વખતે સ્ત્રી પુરુષોની થતી મોટી ભીડ અને તે ભીડમાં એક બીજાની અથડા અથડી અને તેથી થતું અમર્યાદપણું અથવા નીતિ રીતીનું ઉલ્લંઘન, વગેરે તમામ આપતો ધર્મના સિદ્ધાંતથી વેગળી છે, એટલુંજ નહીં પણ તે ઉલટું અધર્મનો વધારો કરનારી છે. તે ઉપરાંત વલ્લભિ સંપ્રદાયના મહારાજો જેને વૈશ્નવોનાં ધર્મગુરૂ તરીકે ગણવામાં આવે છે તેઓની ધર્મગુરૂ તરીકેની ના કાયકાત અને તેઓની ધર્મ વિષયની અજ્ઞાનતા, તેનામાં ધર્મ ગુરૂઓનાં લક્ષણની ગેરહાજરી, એટલુંજ નહીં પણ ઉલટું ધર્મ અને નીતી શાસ્ત્રમાં જે આપતો નિંદ્ય ગણાય છે તે તેઓમાં હૃદયી વધારે જોવામાં આવે છે અને વૈશ્નવોને એવી રીતે સમજવવામાં આવે છે કે, તેઓ તેને નિંદ્ય તરીકે નહીં માનતાં તેથી તેઓનો ઉદ્ધાર થશે એમ માનવું; અને એવી રીતે સમજવવાથી તેઓ યથેચ્છ અહાર વિહાર અને ભોગ વીલાસમાં એટલા બધા અંધ બની ગયા છે કે પરસ્ત્રી ઉપર ઘોળે દીવસે હાથ નાખતા અચકાતા નથી અને આ આપત તેઓને આપણા ભોળા ધર્મ શ્રેલડા અને જતી આંખે આંધળા ભાટીયા ભાધઓને તથા ખેંદોને ઠસાવી દીધી છે કે, ગુરૂએ ભોગવ્યા વગર સ્ત્રી પવિત્ર થઇ શકત નથી અને તેથી તે વિષયાંધ અધર્મ ગુરૂઓને તેને માટે દેરવેલી ભેટ આપીને પણ સ્ત્રીઓ તેની સાથે વ્યભીચારી કરે છે તે ઉપરાંત કેટલીક નિર્દોષ સ્ત્રીઓ ફક્ત મુર્તીના દર્શન કરવા અર્થે મંદીરમાં જાય છે અને જેઓ મહારાજના દર્શન કરવા જતી ન હોય, પણ તેમાં જો કાંઈ રૂપવંતી અને જોખનવંતી હોય અને તે અધર્મ ગુરૂઓની વિષમય દ્રષ્ટી તેની ઉપર પડે તો તેને સમજવી ફાસલાવી પોતાની પાસે લાવવાને માટે ત્યાં કેટલીક મોટી ઉમરની વધવા સ્ત્રીઓને કુટણી તરીકે રાખેલી હોય છે તેઓ તે બિચારી ભોળી સ્ત્રીને ગમે તે યુક્તિ કરીને મહારાજની પાસે લઇ જાય છે અને તે દુષ્ટાત્માઓ પોતાની વિષમયી વિષય વાસના તૃપ્ત કરી બિચારીને ધર્મ ભૂષ્ટ કરે છે. તે ઉપરાંત જાતી ફાટી નાંખે એવા દાખલા બન્યા છે અને હજી પણ બને છે. આવાં નીચ વર્તન જે સ્થાનમાં ચાલી રહ્યાં હોય તેને “પાપનું દ્વાર” અથવા “નર્કનું દ્વાર” કહેવું એમાં શું ખોટું છે તે કાંઈ સમજવશો ?

ધર્મને લગતા મોટા મોટા ભાષણો તથા વાદવિવાદોને બાબુએ મુકીને સાદી સમજ અને મારી અલ્પમતિથી જે ધર્મ મને યોગ્ય જણાયો તે મેં આ વિષયને છેડે “ભુજંગી છંદ”માં કહી બતાવ્યો છે. તે ઉપરાંત બીજી બાબત એ છે કે, પાપ કર્મ ન કરવું એ પણ ધર્મ છે અને જે કોઈ માણસ કોઈપણ જાતનું કદીપણ પાપ ન કરે તો તે પરમાત્માને પામી શકે. તે વિષે “પીપા” લગતે કહ્યું છે કે:—

દુહો.

પીપા પાપ ન કરીએ તો, પુન્ય કરીયો સો વાર,
કાહુકે ના લીજીએ તો, દીયો વાર હજાર.

પણ આ સંસારમાં તો બધું ઉલટુંજ ચાલે છે; અંદર ખાનેથી આચરણ ગમે તેવાં નિંદ્રા હોય, અને પુરી પાપની પ્રતિમા હોય, પણ બહારથી દેખાવ અને આડંબર મહાન પુરૂષ જેવા હોય, મન મેલું પણ મુખમાં મીઠાસ હોય, એવા માણસો પ્રશંસાને પાત્ર થાય છે અને પુજાય છે. એવા વેષધારી માણસોની મીઠી વાણીમાં મોહ પામી આપણે ફસી પડીએ એ બનવા જોગ છે, પણ આપણે જેના કુકર્મ વિષે પુરા માહિતગાર હોઈએ, અને જેઓ ધર્મને નામે અધર્મનો ફેલાવો કરતા હોય, તે જાણતા હોઈએ, અને નજરે જોતા હોઈએ, છતાં પણ તેવા નરાધર્મોને વિદ્વાન, ધર્મીષ્ઠ, ધર્મશુર, તથા પરમેશ્વર તરીકે પુછીએ એ કેવી મુર્ખતા ! કેવી અજ્ઞાનતા ! અરે ! કેવી અધશ્રદ્ધા !

આ ઉપરાંત, હવેલીઓના બીજા નોકરો, જેવા કે મુખીયા, ભીતરીયા, જલગરીયા, ભટ્ટા, ઝાપટીયા, સમાધાની, મહેતા, વગેરે નાનાથી મોટા, તમામ માણસો, હરામખોરીમાં હુશીયાર અને ભોળા અધશ્રદ્ધાળુઓના તન, મન અને ધનની ધોળે દીવસે લુંટ ચલાવનારા છે.

અફસોષ ! ધર્મને નામે અધર્મ ! સત્ય ને નામે અસત્ય ! પુન્ય નામે પાપ અને પરમાત્માને નામે પાપીઓ પુજાય છે ! તે વિષે મારા દિલની બળતરાના બે બોલ બોલવાનો મારો ઉદ્દેશ છે. સડો ક્યાં છે તેજ દેખાડવાનો મારો મુખ્ય હેતુ છે. જેણે જ્ઞાન સંપાદન કર્યું નથી તે અન્યને શી રીતે જ્ઞાન આપી શકે ! પોતે પાપ કુપમાં ખુડ્યા પડ્યા હોય તે અન્યને શી રીતે તારી શકે ! વળી તેઓ પૈસા લઈને ભોળા વૈશ્નવોને “બ્રહ્મ સંબંધ” આપવાની જે ભવાઈ ભજવે છે તે પણ કેવી મુર્ખતા છે !

વેશવો—અમારા આ દાદા, શ્રી કૃષ્ણ શિવાય અમને બીજો દોષ હજી નથી.
 અધિક્ષાળીઓ—અમે આ ગુસાંધજી બાવા શિવાય બીજા દોષને ગણતા નથી.
 (લોભી ગંદ ને સાલજી ચેલા, દોનો નફિમ ઉલમ ડેલા !)

“અલ્પ સંયંધ” એટલે “અલ્પ” કહેતાં પરમેશ્વર અને તેની સાથે સંયંધ કરાવવો તે. હવે જ્યારે પોતાનો “અલ્પ” સાથે સંયંધ નથી અને “અલ્પ” તે શું તે પણ તેઓ જાણતા નથી તો પછી તેઓ ખીજાઓનો તેની સાથે શી રીતે “સંયંધ” કરાવી શકે ! તેઓ “અલ્પ સંયંધ” નહીં પણ “બ્રમ સંયંધ” કરાવે છે એટલે કે “બ્રમ”ની સાથે સંયંધ કરાવે છે અને ભોળા લોકોને બ્રમણના બુઝાવામાં ભટકતા કરવામાં આવે છે. તેઓ પોતાના શિષ્યોને પાપ કર્મ ન કરવા વિશે મોઢાં આપવાની પણ તસ્દી લેતા નથી પરંતુ પાપ નિવારણ કરવા સાદું થણું સહેલા રસ્તા ક્યાં છે. તેઓ પૈસા લઈને પાપનો આંખના પલકારામાં નાશ કરી નાખે છે ! એવી રીતે હમેશાં પાપ કર્મ કરતા રહી અને હવેલીમાં જઈ “જે વાલા”ને ભેટ ધરી પાપનો હવાલો તેને આપી દઈ પાપ મુક્ત થઈ જવાનો પ્રચાર ચાલુ છે. તે ઉપરાંત તેઓ (મહારાજો) જાણે પરમેશ્વરના ઘરના આડતીયા હોય તે પ્રમાણે અંત્ર તેઓ, સ્વર્ગ (ગૌ લોક)માં જવા ઇચ્છનારા ભોળા ભાઈઓ પાસેથી પૈસા લઈ તેઓને તે બદલ સ્વર્ગ પુરીમાં અક્ષય મુખનો હવાલો આપે છે અને ભોળી ભામિનીઓને બુઝાવામાં નાખી તેઓની પાસેથી પૈસાની મોટી રકમો કઢાવી તેઓને પોતાનો સીલ સિકકો મારી આપે છે અને તેવી સ્ત્રીઓનેજ સ્વર્ગ પ્રાપ્તિ થાય છે એમ સમજાવાય છે.

અફસોસ ! આ વીસમી સદીનાં આવા સુધરેલા જમાનામાં; આવી દીવસની રોશનીમાં આવી કમકમાટ ઉપજવે એવી ટગાઈ કરવામાં તેઓ ફાવી જાય છે એ બહુ શોચનીય છે. શરૂઆતથી તે આજ સુધીમાં આપણા ભાટીયાઓની કરોડોની દોલત આવા પાપીઓને પાપ કર્મ કરવા માટે અપાઈ છે અને અપાય છે. જો આ કુમારો જતા પૈસાનો જાતી હિત માટે ઉપયોગ થાય તો જાતીની ઉન્નતિ રહેલાઈથી થાય. પણ જ્યારથી આ વિષયી અધર્મ ગુરૂઓ આગ્યા ત્યારથી તેઓએ ઘણા ભાટીયા ભાઈઓને નમાલા, બામલા, હીજડા અને નપુસંક જેવા બનાવી દીધા છે છતાં મારા ભોળા ભાઈઓની આંખો ઉઘડતી નથી, તેને માટે ગદ્ય કે પદ્યમાં અળાપો કરીને પણ મને શાંતી વળતી નથી. પણ જો તેઓ જ્ઞાન ચક્ષુથી જોશે અને જો તેઓ ક્ષત્રીનાં શુદ્ધ ખીજના હશે તો તેઓનું લોહી ઉકળ્યા વગર રહેશે નહીં. અને એટલું પણ થાય તોપણ આ લેખની સાથે કતા થયેલી માનીશ.

હવેલી કે નાટકશાळा !

મનહર છંદ.

ધર્મનાં મંદીરમાં તો શાંતી સુઘડાઈ હોય.
બ્રાંતી ભાંગવાને ભગવાન નામ સાર છે;
ધર્મનાં સુજ્ઞાન જેવા ગીતા જેવા પુસ્તકો જે,
વાંચન તેનું તો નરનારીને શ્રીકાર છે;
એવા એવા અથો તણો જથો તો જમાવો સારો,
પંથો દોંગ ધતુરાનાં પુરા હાની કાર છે;
અરે હાય ! ત્રાસ થાય, ધર્મ તણો નાશ થાય,
હવેલી તો જાણે એક પાપતાણું દાર છે.

૧

હાલની હવેલીમાં તો ભવાઈ નાં ખેલ થાય,
નાટકનાં પડદામાં થાય શણગાર છે;
મહારાજ તો જાણે એક કંપનીના મેનેજર,
જુદા જુદા પાત્રોને તે પાઠ આપનાર છે;
આઠ ભોગ તે તો આઠ નાટકનાં અંક જાણો,
પાતકનાં નાટકનો તેજ કરનાર છે;
અરે હાય ! ત્રાસ થાય, ધર્મ તણો નાશ થાય,
હવેલી તો જાણે એક પાપતાણું દાર છે.

૨

જાંજને પખાજ તાલ તબલા તંબુડા વાગે,
ગાયનને ગીત કામ પેદા કરનાર છે;
કાન અને ગોપીઓનાં શૃંગારનાં ગીત ગાઈ,
પ્યારા પ્યારીની પ્રીતીનાં પદ બોલનાર છે;
ધરેણું રંગીન વસ્ત્ર ધાલીને હેરો કરી,
ધર્મ નામે વેપ ધરી મોટો હગનાર છે;
અરે હાય ! ત્રાસ થાય, ધર્મ તણો નાશ થાય,
હવેલી તો જાણે એક પાપતાણું દાર છે.

૩

મુખીયાને બીતરીયા, બટાને પાતલચટા,
કુટણીઓ કામ કાળાં ધોળાં કરનાર છે;
ભાટીયા ભોળા ભલાઓ જાણે તોય આડું જોય,
વહુ એટી એનની તે લાજ લુટનાર છે;

હિંડોળા ને પારણામાં ઝુલે ને ઝુલાવે પડે,
ભામનીઓ ભોળીઓને તે ભમાવનાર છે;
અરે હાય ! ત્રાસ થાય, ધર્મ તણો નાશ થાય,
હવેલી તો જાણે એક પાપતણું દાર છે;

૪

દર્શનને બદાને ભુંડા ભામટાઓ હવેલીમાં,
સ્ત્રીઓને ફસાવવાને કાળે આવનાર છે;
સ્ત્રીઓને પુરૂષો બીડમાં ફેંસમડેલાં કરે,
ધકાધકી થાય શંભુ-મેળા તણો ઠાર છે;

અશકલ કામનીઓ કામમયી કથા કરે,
ભોળી બીજા ભામનીઓને ભણાવનાર છે;

અરે હાય ! ત્રાસ થાય, ધર્મ તણો નાશ થાય,
હવેલી તો જાણે એક પાપતણું દાર છે.

૫

હવેલી તો જાણે એક વેશ્યાવાડો હોય મોટો,
જે વાડામાં “જે” વા’લા” સાથે રમાય જર છે;
શ્રીમંત્રો અઅરવાળાઓની આયડીઓ ખાસી,
એ ઘોડાની ગાડીમાં એસીને ત્યાં જનાર છે;

શેઠ તો કરવા વેદ પેદી કે દુકાને જાય,
શેઠાણી તો ઘોળે દિન કાળું કરનાર છે;
અરે હાય ! ત્રાસ થાય, ધર્મ તણો નાશ થાય,
હવેલી તો જાણે એક પાપતણું દાર છે.

૬

મરસીદ પ્રસીધ પારસીની અગીયારી જુઓ,
ખ્રીસ્તીનાં દેવલ જુઓ શાંતીનો પ્રચાર છે;
ભલે પરધર્મી જતાં સાર તેમાંથી તપાસો,
શાંતીથી રટણ જગદીશનું થનાર છે;

‘ધર્મનું’ પવિત્ર સ્થાન, કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ,
મનમાંથી મેલ કાઢી શુદ્ધ કરનાર છે.
અરે હાય ! ત્રાસ થાય, ધર્મ તણો નાશ થાય,
હવેલી તો જાણે એક પાપતણું દાર છે.

૭

આપણી હવેલીમાં તો કામ, કાધ, લોભ, મોહ,
જેને નહીં હોય તેને ઉત્પન થનાર છે;
એવી હવેલીમાં ઇશતણો અંશ હોય નહીં,
તો પછી ફેકટ ફાં ફાં માર્યામાં શું સાર છે?

અન્ય સ્થળે પાપ થાય, ધર્મસ્થળે નાશ થાય,
ધર્મસ્થળે પાપ કરે નાશ ન થનાર છે;
અરે હાય! ત્રાસ થાય, ધર્મ તણો નાશ થાય.
દાખે દેવીદાસ હવેલી તો નર્કદાર છે.

મરજાદીઓની અંધશ્રદ્ધા !

મનહર હંદ.

મરજાદીઓની બરબાદીની આ યાદી જુએ,
આચાર વિચાર આદી નીતી રીતી ભાળીએ;
“મરજાદ” અશુદ્ધનો, શુદ્ધ મર્યાદ થાય,
આખાનું વિવેક, ટેક રાખી દિલે પાળીએ;
સ્નાન કરે ઘડી ઘડી, બહેમ પડે ફરી કરે,
ફેડા ફેડા ચાલે, જાણું દેડકા નિહાળીએ;
અરે ! આમ ભાઈ “મરજાદ” તણો ઢોંગ મુકો,
સત્ય ધર્મ ધરી, કિતી ક્ષત્રીની ઉગ્મળીએ;

ડીલ દશવાર ધાય, દિલને તો ધાય નહીં,
“જે શ્રીકૃષ્ણ” મુખે, દિલે દાંભીક દેખાય છે,
ઘણીથી છુવાય અને છોકરાં છુવાય વગી,
માત, પિતા, ત્રાત, નિજ જાતથી છુવાય છે;

ખાળક બિચારૂં રડી રડી અધમુવું થાય,
માતા મરજીદી તેને લેતાં અલડાય છે;
અરે ! આઈ ભાઈ “મરજીદ” તણો દોંગ મુકા,
સત્ય ધર્મ થકી કિર્તી ક્ષત્રીની ગવાય છે;

૨.

પતિ ઇશ તુલ્ય જે પોકારી શાસ્ત્રકાર કહે,
નારી જે અંતર રાખે, પામે ન કર્મસ્થાનને,
પતિને પીરસવાને આવે મરજીદી નારી,
દૂર રહી કેંકે, જાણે ખાણું નાંખે “વાનને;
સગાં નિજ તુલ્ય ગણે, ઉંચ ગણે મહારાજને,
માને તેને ધર્મ જાણે પામશે વિમાનને;
અરે ! આઈ ભાઈ “મરજીદ” તણો દોંગ મુકા,
સત્ય ધર્મ ધરે, દૂર કરે અજાનને.

૩.

પતિને તો અંડ નહીં ચણું મેંય પારકાનાં,
લવેલીમાં જુઓ કેવી અમળાદ થાય છે,
દાનજીની ચીર, અને ચીર નાચું નીર, વળી
પાનની ઓગાર, મહારાજનેની જુદાં ખાય છે;
જુઓ મારા ભાઈ, મરજીદીઓની મરજીદ !
એકું જુકું ખાય, તેમાં દોષ ન દેખાય છે;
અરે ! આઈ ભાઈ “મરજીદ” તણો દોંગ મુકા,
સત્ય ધર્મ પાળવાથી પ્રભુને પમાય છે.

૪.

અશુદ્ધને શુદ્ધ ! અને શુદ્ધને અશુદ્ધ કહે !
હીર ચીર શુદ્ધ માને, દોડામાંથી થાય છે;
મુતરનું વસ્ત્ર, જે જમીનમાંથી પેદા થાય,
શુદ્ધ છતાં તેથી મરજીદી અલડાય છે;
પતિ શુદ્ધ ઇશ તુલ્ય, તેને તો અશુદ્ધ ગણે,
પાખંડી, પ્રયંચી પ્રભુ રૂપમાં પુજાય છે !
અરે ! આઈ ભાઈ “મરજીદ” તણો દોંગ મુકા,
સત્ય ધર્મ પાળવાથી પાર ઉતરાય છે.

૫.

કરે, નહીં કરવાનું ! કરવાનું કરે નહીં !
લોકને છેતરવાનું આચરણ કરે છે;
દાન દેવાનાં સુસ્થાનમાંહે, દાન દીએ નહીં,
હવેલીમાં દોંગીઓને ધન ઢગ ધરે છે;

ગરીબ ગિચારા અંધ અપંગને આપે નહીં,
રાતા માતા, પાણીઓનાં પાપી પેટ ભરે છે;
અરે ! બાપ બાપ “મરગદ” તણા દોંગ મુકા,
સત્ય ધર્મ થકી કિતી ક્ષત્રીની પ્રસરે છે. ૬.

અરે ! મરગદી, જન્મ તણી બરબાદી થાય,
પગ લેવા નીચા રાખી પ્રયામાં શું સાર છે ?
વાત ચિત નીતી રીતી તણી મર્યાદ હોય,
“છુંછાં છીં છીં” કર્યાથી શું પ્રભુ મળનાર છે ?

અજબ ! વિચીત્ર રીત ચિતમાંહે ચાંદ્રી બેઠી,
વિચારતા નથી જે ખુવારી કરનાર છે;
અરે ! બાપ બાપ “મરગદ” તણા દોંગ મુકા,
સત્ય ધર્મ થકી જન્મ સફળ થનાર છે. ૭.

વિચારી વિચારી જુઓ, સ્વિકારી સ્વિકારી લેજો,
દુરાચારી તજો, સદાચારી સુખકારી છે.
ધર્મ નામે દોંગ ચાલે, ધુતારા ઢગારા માલે,
તે તો દિલે બહુ સાલે, દુષ્ટ દુખકારી છે;

સજ્જન સુસંગ સજો, કુકર્મ કુસંગ તજો,
રામ નામ ભજો, સત્ય ધર્મ મોક્ષ બારી છે;
અરે ! બાપ બાપ “મરગદ” તણા દોંગ મુકા,
દેવીદાસ જોડી હાથ કહે વારી વારી છે. ૮.

પાલંડના પરિણામ.

દોહરો.

પા-ખંડે બૂડે અરે ! પાભર આ અવતાર,
અર્ધે બૂડે અર્ધ પણુ, પુણુ થયે નહીં પાર.

મનહર છંદ.

પ્રેમદા પ્રસાતે હડી, પતિને પથારે મૂકી,
સતી તણો ધર્મ ચૂકી, મંદીરોમાં ધાય છે;
બાડમાં ભરાઇ બોળી, કાજ મરયાદ છોડી,
પાખંડીને હાથ જોડી, દાસી થવા ચલાય છે;
દાણાં દળવાનાં દળે, પાણી ભરવાનાં ભરે,
વાસીંદા વળાય, કામ ધરનાં ન થાય છે;
ધર્મ ધારી ધીંગાઓને, ધાઘ ધન ધામ ધરે,
જાશમાં માખણુ જાય, પ્રવડ કે'વાય છે

૧.

ચાલી પરવારી ત્યાંથી, નારી પરવારી ઘેર,
સ્નાન કરી શિદ્ધતાથી, સેવામાં ગુંથાય છે;
સ્વામીને સંતાનો સારા સ્નેહથી સંભાળે નહીં,
ધર્મ ધર માંહે છે, ને બહાર ધકા ખાય છે;
પતિ, કામ પોતાનું, પોતાને હાથે પુરું કરે;
બાળકોની સારી બરદાસ નહીં થાય છે;
ધર્મ ધારી ધીંગાઓને ધાઘ ધન ધામ ધરે,
જાશમાં માખણુ જાય, પ્રવડ કે'વાય છે.

૨.

“ખાસા”માં ડાકારજીને દુધે નવરાવી સારા
વાદા વસ્ત્ર ધરાવી, સિંહાસને શોભાય છે;
સામગ્રી સુધારી સારી, મેવા “મોન ભોગ” ધરે,
બહાર બેઠાં બાલકડાં બૂખથી પીડાય છે;
દૂધની ભરેલી લોટી મંદીરે પોચાડે પછી,
એ બજે બાળકો પતી, તપી તપી ખાય છે;
ધર્મ ધારી ધીંગાઓને ધાઘ ધન ધામ ધરે,
જાશમાં માખણુ જાય, પ્રવડ કે'વાય છે.

૩.

“સંસારમાં સરસો ને મન મારી ખાસ” એવા
કૃષ્ણનાં વચન જૂઓ ગીતામાં ગવાય છે;
એવી રીતે સંસાર વહેવારને સંભારી સાથે,
પતિને પૂજ્ય તોજ પ્રભુને પમાય છે;
પતિ પરમેશ, તેમાં લેશ ન અંદેશ દીસે,
તેને મેલી, ઘેલી પરધેર ગોથાં ખાય છે;
ધર્મધારી ધીંગાઓને ધાઇ ધન ધામ ધરે,
છાશમાં માખણુ જાય, ડુવડ કે’વાય છે.

૪.

પતિ વિના જપ તપ કાંઈ સિધ્ધ થાય નહીં,
પતિ વિના ધર્મદાન વ્યર્થ વહી જાય છે;
પતિ વિના વૃત અપવાસ ફળ આપે નહીં,
પતિ વિના તીર્થ ધ્યાન ફોફર ગણાય છે;
તીર્થ ધર્મ જપ તપ પ્રભુ રૂપ પતિ જતાં,
ભોળી ભામનીઓ ભાન ભૂલી ભટકાય છે;
ધર્મધારી ધીંગાઓને ધાઇ ધન ધામ ધરે,
છાશમાં માખણુ જાય, ડુવડ કે’વાય છે.

૫.

પ્રભુ છે પોતની પાસે, ભૂલી ગહાર દોડે જેમ
“કંડ માંડે છાકડું ને શહેરમાં શોધાય છે;”
નાથજી? ખિરાજે ઘેર આપો આપ તેને છોડી,
નાથજીનીં જાંખી કાજે નાથદ્વારે જાય છે;
કૃષ્ણ કુળ ખાળકો તો ઘેર એમાં ગેલ કરે,
ખાખંડી વસ્ત્રલ કુળ ખાળકો પૂજાય છે;
ધર્મધારી ધીંગાઓને ધાઇ ધન ધામ ધરે,
છાશમાં માખણુ જાય, ડુવડ કે’વાય છે.

૬.

“શ્રીજીઆવા, શ્રીવસ્ત્રલ, જેજે વહાલા” મુખે બોલી,
સિધ્ધી વાટ છોડી, ભોળી આડી અથડાય છે;
દાન દેવા લાયક સુપાત્રને પિઝાણે નહીં,
સીધાને મઝીદા તો કુપાત્રને દેવાય છે;

રાત્રી દિન મારે રાત્રી પાછ તો અપાય નહીં,
હવેલીઓમાં હમેશ હજારો હોમાય છે;
ધર્મધારી ધીંગાઓને ધાઈ ધન ધામ ધરે,
જાશમાં માખણુ જાય, પુવડ કે'વાય છે.

૭.

પાખંડ ખંડન કરો. પાખંડીને પર હરો,
અંધ અધ્ધા દૂર કરો, અધર્મ તજાય છે;
ધરને હવેલી ગણો. “ભીતર” પતિ ભુવન,
હૃદય મંદીરે સતી ધર્મ પ્રગટાય છે;
વડીલોને ગુરુ જાણો, પતિ પરમેશ રૂપ,
આળકા શ્રી કૃષ્ણ તણાં, આનંદ સદાય છે;
ધર્મધારી ધીંગાઓને ધાઈ ધન ધામ ધરે,
જાશમાં માખણુ જાય, પુવડ કે'વાય છે.

૮.

કે'વાનો કાષ્ટને કશા મને અધિકાર નથી,
પણ દિલ દાઝવાથી આ અધુ' જોલાય છે;
ચિતમાં રૂચે તો વાત, ચિતમાં વિચારી ચેતો.
હોય હિતકારી તોજ હિત સચવાય છે;
પતિ પ્રત્યે રાખી પ્રીત, ધર આળકામાં ચિત,
દાખ દેવીદાસ, તેને શ્રી હરી સહાય છે.
ધર્મધારી ધીંગાઓને ધાઈ ધન ધામ ધરે,
જાશમાં માખણુ જાય, પુવડ કે'વાય છે.

૯.

મટ્ટીઓની મોઢાઈ અને મ્હત્તજોનો મલીનતા!

કબીર ભગતનો દુહો.

સપાઈં દૂધ પિત્તાઈએ, વોઘ વિષ હો જાય,
અયશા કાઈ ના મિલા. આપેડીં વિષ ખાય.

રાગ—આખખાનો.

જુઓ આ ભટ્ટીઓની ભાળાઈ રે, તે તો જોવા જેવી છે ભાઈ.
આંખે દેખે તે માને નહીં, ને કાને ન સાંભળે કાંઈ,
ફેલેવું, દેખાડવું કેવી રીતે હવે, આકયા બહુ માર્ગગાઈ રે, જુઓ ૧.

- કોઈ કહેજે મુકા પંચાતી, લલે જેસે માર ખાંધ,
દિલમાં દાઝે છે લાઇને લાઇનું, નથી ખમાતું લાઈ રે, જુઓ. ૨.
- મંદીરો, (અ)ધર્મની મોટી દુકાનો, માંડી એક છે “ગુસાઈ,”
(અ)ધર્મને સાટે પૈસા પડાવે, કેવી ચલાવે ઠગાઈ રે! જુઓ. ૩.
- દશ વીશ લખને “મન્જન” આપે, “પતર” આપે છે લખાઈ,
“ભ્રમ સંબંધ” વળી “નામ” આપીને, કેવી કરે છે કમાઈ રે! જુઓ. ૪.
- શાકપાન, ફળફૂલ, “ભાતર”ની સેવાની, ભેટો ઠરાવી સવાઈ,
ધર્મને નામે ધૂતી ખાવાને લજવે છે કેવી ભવાઈ રે! જુઓ. ૫.
- “અંગ મેલ પાન” ને એકા ઓગાર, વળી જુદાજુદી ભેટો લેવાઈ,
સત્રી પુત્રા, હાય! એકું જમે છે! બુદ્ધિ તેથી બદલાઈ રે! જુઓ. ૬.
- મોજ શાખ ને ભોગ વિષયોના લેવાને, કેવા રહ્યા છે મંડાઈ!
ભોળાઓને ભરમાવી દબાવી. દોલત ઘણેરી જમાઈ રે, જુઓ. ૭.
- મણુ સમે હેયે ચણુ ધર્યાની. ગુરૂઓને ભેટો ધરાઈ,
ભોળા ભટ્ટી તેમાં મુકિત માને! હાય! આતે કેવી મુરખાઈ! જુઓ. ૮.
- “શ્રીગ”ની ભેટને “ગોલક”નો પૈસો. જુઓ તે જન્ય છે ક્યાંઈ?
“ઓછવ પાછવ”નાં માલ મલીકા ખાઇને કરે પુષ્ટાઈ રે, જુઓ. ૯.
- હિંદાળાને વળી પારણા ઝૂલાવ્યાની ભેટો ભલેરી નીમાઈ,
‘દશનની ભેટ! ચણુ સ્પર્ધનની ભેટ! હાયાં ભેટોમાં લાખો લુંટાઈરે, જુઓ. ૧૦.
- “કુશર સનાન”ને તેલ મરદન વળી ચંદનનાં લેપન લગાઈ,
“અંગ પ્રસાદી”ને “લીલા”ની ઝાંખી. હાયાં આતે કેવી નફ્ટાઈરે! જુઓ. ૧૧.
- “રસ મંડળીને રાસમંડળીની ઘણી કથાઓ લખાઈ,
એવી ઘણી ઠગ્યાજી બેલે છે, ભાળાઓ મલે ફસાઈ રે! જુઓ. ૧૨.
- “ગા મવા” ને ખલાને પૈસા કટાવે, ગોંડથી કાટે ન કાંઈ.
દૂધ કંદેલાં પાતે પીએ, વળી આમુંદી માખણ મલાઈ રે! જુઓ. ૧૩.
- લગન સમે ગુરૂ ભટ્ટી કન્યાઓનાં હસ્ત મેળાવે પ્રલાઈ,
ઠગીઓ દીજોનાં હાથનું દાનલે! આ તે કેવી હલકાઈ રે! જુઓ. ૧૪.
- ગુરૂઓ હવેલીમાં હોળી રમે છે. રામાઓ સંગે રંગાઈ.
દયાકૃટા ભોળા ભગતડા લીજડા! જુએ હેયે હરખાઈ રે! જુઓ. ૧૫.

મંદીરમાં ઘેલડાં દર્શનની બીડમાં ઝાપટોની માર ખુબ ખાઈ,
અંધ શ્રધ્ધાળુઓ સોટા ખાવામાં સમજે છે પાપો ધોવાઈ રે, જુઓ. ૧૬.
નવંલી નાનકડીને નિરખી નિહાળે, જે દર્શનમાં આવે દેખાઈ,
કામી હરામી કુકર્મીનાં કામથી, લાખેણી લાજે લુટાઈ રે! જુઓ. ૧૭.
ભોળી ભામાઓને ભુંડા ભરમાવીને ઘરમાં કરાવે જુદાઈ,
પતિને પત્નિની પ્રીતી તોડવીને પોતે જમાવે સગાઈ રે! જુઓ. ૧૮.
નાટક ચેટક “સીનેઆઈ” નાં તમાસામાં દર્શન આપે છે સદાઈ,
ગાન તાનને વળી રંગિનાં નાયરંગ મંદીરે ગાજે ગવાઈ રે! જુઓ. ૧૯.
લાયબલ કેસ, બેંગી ચોરીનો કેસ, વળી વારંટ લીલા છે છપાઈ,
એવા ભવાડા ઘણાં ગવાયા, તોય નહીં ગડ ઘેલડાઈ રે! જુઓ. ૨૦.
જ્ઞાની નહીં, ને જ્ઞાન કેમ આપે? જુઓ વિચારી જરાઈ.
પોતિ અતાઈ તે પરને તારે કેમ? એતજે દેશે ડુઆઈ રે! જુઓ. ૨૧.
દુઃખરૂપી દુનિયામાં મુકિત મેળવવા, એ ગુરુઓમાં આશા રખાઈ,
પોતે પાપી! કેમ પરનો ઉધ્ધાર કરે? માયામાં રહે લપટાઈ રે! જુઓ. ૨૨.
જીતી આંખ કેમ જોતા નથી, ને કાને શું આવી બહેરાઈ?
જીતી મતીએ નહીં વિચારશો, તો પસ્તાસો ભાઈ રે! જુઓ. ૨૩.
શ્રી કૃષ્ણની મુતીને ઘરમાં પુજે ને, જે છે સદા સુખદાઈ.
કહે દેવીદાસ ભોળા ભાઈઓને, છાંડા હવે ભોળાઈ રે. જુઓ. ૨૪.”

ઘરો ધર્મ શું છે?

ભુજંગી છંદ.

અહો! જ્ઞાત મારા શુભો એક વાત, વહી ગય છે રે! વૃથા દિન રાત;
તજ અંધ શ્રધ્ધા ખરો ધર્મ ખોજો, નહીં નીતિ રીતી અને સત્ય છોડો. ૧.
હરી નામ હૈયે સદા સુખકારી, કરો દૂર પાખંડ જે દુઃખકારી;
ધરી ધૈર્ય ને ધર્મનાં ઢોંગ તોડો. નહીં નીતી રીતી અને સત્ય છોડો. ૨.

- કરો સેવના શુધ્ધ માતા પિતાની, અરે તે વિના ધૂળ છે જીંદગાની;
ખરો ધર્મ એ છે તમે ચિત ચોડો, નહીં નીતિ રીતિ અને સત્ય છોડો. ૩.
- વળી ફર્જ કુટુંબ પ્રત્યે વિચારો, પુરા પ્રેમથી પાળીને પાર પાડો;
સગાં સ્નેહીઓની તમે સહાયે દોડો, નહીં નીતિ રીતિ અને સત્ય છોડો. ૪.
- પછી જો બને તો કરો જ્ઞાતી સેવા, જીઓ કોમને પ્રાયદા થાય કેવા;
તમે રંક શ્રીમંતનો ભેડ તોડો, નહીં નીતિ રીતિ અને સત્ય છોડો. ૫.
- હજી હોય જો હામ હૈયે વિશેષે, પંડા ખહાર અર્પો બને તે સ્વદંશ;
કરો ના તમે કષ્ટ આવે કરોડો, નહીં નીતિ રીતિ અને સત્ય છોડો. ૬.
- દિલે હોય તેવું મુખે સત્ય લાખો, રૂચે ના રૂચે લેશ દરકાર રાખો;
હવે “હાંજી હાંજી” નહીં ટેવ તોડો, નહીં નીતિ રીતિ અને સત્ય છોડો. ૭.
- ભલે અન્ય કોઇ વખાણે વખોડે, ભલે રીસમાં આવી સંબંધ તોડે;
સહો સંકટો, ના કદી ટેક તોડો, નહીં નીતિ રીતિ અને સત્ય છોડો. ૮.
- જીઓ ધર્મ નામે હગો ખાય ધૂની, કરીને કુકર્મો વધારે અનીતિ;
ફજેતી કરી તેમનાં પંદ્રે ફોડો, નહીં નીતિ રીતિ અને સત્ય છોડો. ૯.
- બહુ રાંકને આજ અન્યાય થાય, સહુ દ્રવ્યને દેખીને ત્યાં દારાય;
વૃથા ગર્વમાં આવી મછા મરોડો, નહીં નીતિ રીતિ અને સત્ય છોડો. ૧૦.
- મુખે જે કહો તે કરો કાર્ય હેલું, નહીં તો વૃથા છે તમારું કહેલું;
ખતી ના શકે, ના વૃથા બોલ બોલો, નહીં નીતિ રીતિ અને સત્ય છોડો. ૧૧.
- ન લો લાથમાં કામ જે ના બને તે, લીધું તો પછી પાર પાડો તમે તે;
તમે વેપ લીધા ખરી નાજ ડાલો, નહીં નીતિ રીતિ અને સત્ય છોડો. ૧૨.
- જીઓ સત્ય માટે હરિશ્ચંદ્ર રાજ, નજી રિદ્ધી સિદ્ધી સહ્યા દુઃખ ઝાઝા;
ડગ્યો ના દિલે દેવ લાવ્યા દરોડો, નહીં નીતિ રીતિ અને સત્ય છોડો. ૧૩.
- કથા સત્યનારાણુનો સાર એ છે, સદા સત્ય સન્માર્ગની શીખ દે છે;
કથા સાંભળી સત્યથી સ્નેહ જોડો, નહીં નીતિ રીતિ અને સત્ય છોડો. ૧૪.
- કરો પાપ ના, પુન્ય કીધું અપાર, ન લો કોઇનું તો લીધું લાખ વાર;
કહું ભક્ત પીપો જરા કાન ખાલો, નહીં નીતિ રીતિ અને સત્ય છોડો. ૧૫.
- સદા સત્યને નીતિ રીતિ પ્રકાશે, દિલે જે હલું તે કહું દેવીદાસ;
મજે કે નહીં દ્રવ્ય લાખો કરોડો, નહીં નીતિ રીતિ અને સત્ય છોડો. ૧૬.

જુગાર વિષે.

મનહર છંદ.

ચોરી કીધા થકી ચીતરાયું જુઓ કાળું મુખ,
જુગારીને મ્હોડે નહીં તૂર આવનાર છે;
જુઠામ, ઠગાઈ, ભાઈ, જીવનનાં શત્રુઓ છે,
જુગારથી જીંદગાની ધૂળ મળનાર છે;
એવા કાળા કૂત્યો તણું યાદ તો ભુંસાય નહીં,
જુગાર તો તેમાં સધાનો સરદાર છે;
અરે! બાઈ ભાઈ, તમે જુગારમાં મુકો આગ,
જીવન તમારું પાયમાલ કરનાર છે.

૧.

એકમાંથી દશ થાય દશમાંથી વીસ થાય,
જેમ જેમ જીત્યો જીત્ય ખૂબ ખેલનાર છે;
ચડસમાં ચડ્યા પછી ઉંઘા પાસા પડ્યા જીત્ય,
જીતેલું ગુમાવ્યાથી ડબલ રમનાર છે;
ગાંડનું ગુમાવે ત્યારે કરજ કરીને રમે,
વાડી બાગ બંગલાને ગીરો મુકનાર છે;
અરે! બાઈ ભાઈ, તમે જુગારમાં મુકો આગ,
જીવન તમારું પાયમાલ કરનાર છે.

૨.

હારેલો જુગારી જેમ બમાજું રમે છે તેમ,
નારીનાં દાગીનાં લાવી મૂકે માંડનાર છે;
એવી રીતે જ્યારે બધું ગુમાવી બેસે છે ત્યારે,
ચારીને ઠગાઈ કરી માલ લાવનાર છે;
એક તો ગુમાવે લાખ, બીજું તો કપાવે નાક,
આબરૂની થાય રાખ, ખુવારી થનાર છે;
અરે! બાઈ ભાઈ, તમે જુગારમાં મુકો આગ,
જીવન તમારું પાયમાલ કરનાર છે.

૩.

અસલની લટી કાત્રાયાણી, શાણી લાગ્યશાણી,
શરી પુણ્યશાણી, તેનાં શોભે સદાચાર છે;
હાલની જે મારી બહેનો, તેનો તો હેવાલ શુણો,
તહેવારમાં ઘેરે ઘેર જનમેલો જુગાર છે;
ગોકુળ-આદર્શ. અપવાસ વૃત્ત રૂડાં કરે,
જુગાર ખેલ્યાનું કાળું કૃત્ય કરનાર છે;
અરે ! બાઈ ભાઈ, તમે જુગારમાં મુકા આગ,
જીવન તમારું પાયમાલ કરનાર છે.

૪.

છોકરાંને ઘર જર ભિયાનાં લરોપાપર,
મુકીને જુગાર દ્વાર, શેઠાણી જનાર છે;
શેઠ ઘોડા-રેસ માંહે, લાખોની લગાવે બિડ,
શેઠાણી તો દાગીના ખલાસ કરનાર છે,
અજાબ ! જુગાર ફંદ ! નાને મેં ટે લાગ્યો છંદ !
હુનરો ખેલાવ થયા, હુનરો થનાર છે;
અરે ! બાઈ ભાઈ, તમે જુગારમાં મુકા આગ,
જીવન તમારું પાયમાલ કરનાર છે.

૫.

હેમ હીરા માણેકની અંગડી ગંગાની કંડી,
સાતસરો મોતી હાર, સર્વ હારનાર છે;
ધણી જ્યારે જાણે, ત્યારે અજર લેવાય ટાણે,
લવેલીની બીડ માંહે, ખોયાનું કે'નાર છે;
એવી રીતે જુડું ખેલી, ઉંધું ચતુ સમજાવી,
ગુન્હા એક છુપાવી, ડગલ કરનાર છે;
અરે ! બાઈ ભાઈ, તમે જુગારમાં મુકા આગ,
જીવન તમારું પાયમાલ કરનાર છે.

૬.

બાઈ બહેનોને અચાવો, ભાઈ ભાંડુઓને ભાળો,
જીને સમજાવો, જુગટામાં નહીં સાર છે;
ખોટાઓને દેખી તેનાં છોકરાં શીખીને રમે,
નાણું નહીં હોય ત્યારે ચોરી કરનાર છે;

નાનપણે એવા પ્રંદ, દિતુરમાં જસી પડે,
 મોટપણે મોટી ભારી ખુવારી થનાર છે;
 અરે ! આઘ ભાઘ, તમે જુગારમાં મુકા આગ,
 જીવન તમારું પાયમાલ કરનાર છે. ૭.

અરે ! ભટ્ટી નરનારી ! હાલન જીઓ તમારી,
 કુછંદમાં ફસ્યા ભારી. પાપ વધનાર છે;
 કન્યા વિક્રય અને ગર્ભપાત તણાં ત્રાપ લાગે,
 વળી ખીજન પાપ ત્રિભાગ્યારને જુગાર છે;
 હાથ ! અફસોષ ! ભટ્ટી ભાણુ માંહે ડાઘ લાગે,
 જુગારીની છાપ શિરે, શરમાવનાર છે;
 અરે ! આઘ ભાઘ, તમે જુગારમાં મુકા આગ,
 દાખે દેવીદાસ, તે નખોદ વાળનાર છે. ૮.

મહાજન.

“ મહાજન ” એ શબ્દમાં કેટલી ગંભીરતા છે ! તેવી રીતે મહા-
 જનના જે શેઠીયાઓ અથવા પટેલો હોય છે તેની અંદર પણ તેટલીજ
 ગંભીરતા હોવી જોઈએ; તેઓ જાતીના માનનીય હોય છે, તેઓના ઉપર
 જાતીનો સંપુર્ણ વિશ્વાસ હોય છે, તેઓ જાતીના સ્થંભ ગણાય છે
 અને તેઓ જે કાંઈ ન્યાય આપે છે તે સત્ય અને નિષ્પક્ષપાત મનાય
 છે અને જાતી તેઓને પોતાના પુણ્ય તરીકે ગણે છે; પણ જેઓ ખરા
 શેઠીયા કે પટેલો હોય છે તેઓને જાતી ગમે તેટલું માન આપે તથા
 પોતાના મુરખી તરીકે ગણે પણ તેઓ તો પોતાને જાતીનાં સેવક સમજે
 છે, અને તે પ્રમાણે તેઓ વર્તે છે. જેવી રીતે રાજ્યની ચડતી પડતીનો
 આધાર રાજા ઉપર હોય છે તેવીજ રીતે જાતીની ચડતી પડતીનો આધાર
 જાતીના શેઠીયાઓ ઉપર છે.

અગાઉ જાતીની અંદર કોઈ વ્યક્તિઓ વચ્ચે અંગત લેણદેણ તથા
 આરામગરી સંબંધી કશુંયે થતા તેનો પણ જાતીના પટેલો પંચ તરીકે

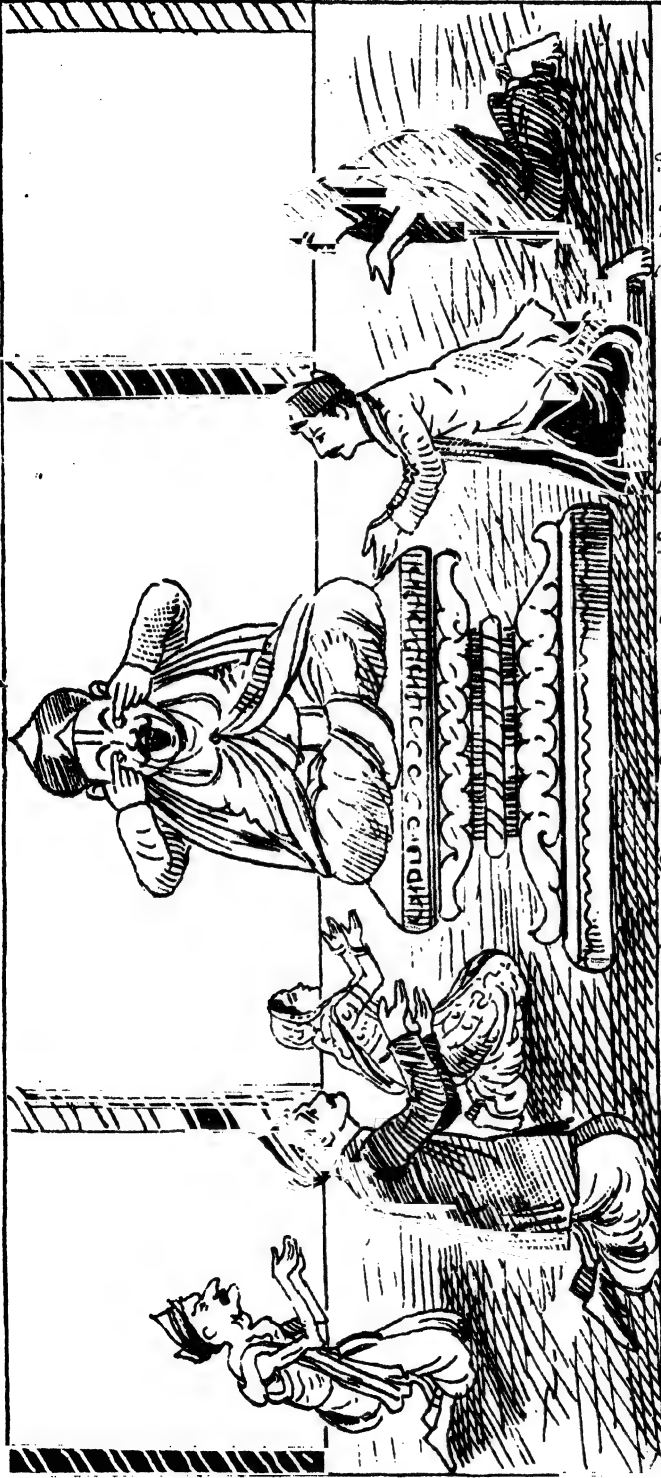
નિઃસ્વાર્થ અને નિષ્પક્ષપાત રીતે ન્યાય સુકવતા હતો તેથી હાલમાં વકીલો તથા કોર્ટોના લાખોનાં ખર્ચો તથા તેઓની પાછળ રખડવાના વખતનો ખર્ચ થતો હતો. અને ન્યાય કરતી વખતે પક્ષકારોમાં પોતાનો લાભ હોય કે પુત્ર હોય, ગમે તે હોય તોપણ તે દોષીત હોય તો તેને ન્યાય પ્રમાણે યોગ્ય શિક્ષા થતી હતી. એવા નીઃસ્વાર્થ અને નિષ્પક્ષપાતી પટેલો પુનઃ મળ્યા છે. આ અસલની રીત હજી મારવાડીઓમાં ચાલુ છે અને તેથી તેઓ કેટલા સુખી છે તે પણ દેખાઈ આવે છે.

હાલમાં મારે અત્યંત ખેદની સાથે કહેવું પડે છે કે મહાજનના શેડીયાઓમાં જે ગુણ હોવા જોઈએ તેની સર્વાંશે ખામી જણાય છે અને હમણાં જાતીની જે કફોડી સ્થિતિ થઈ પડી છે. તે તેનેજ આભારી છે. તે જ્યાં સુધી “મહાજન” ની વ્યાખ્યા ઉપરથી “યથાનામા તથા ગુણા” પ્રમાણે વર્તન નહીં થાય ત્યાં સુધી જાતીની જે દુર્દશા થઈ છે તે સુધરવી મુશ્કેલ છે.

માટિયા મહાજનને અરજી.

(સંવત ૧૯૭૦ ના કારતક)

(પ્રાણીયા ભજી લેને કિરતાર ! આ તો સ્વપ્નું છે સંસાર ! એ રાગ)
અરજી ઉરે ધરો મહાજન, કોમનું હવે કરો જતન.—એ ટેક.
પૈસાવાળા પાંચ પાંચ વાર પરણે, સાઠે જોડાવે જન,
ગરીબ બિયારા કાચા કુંવારા, ધસાઇ જાય ન સંતાન.—અરજી. ૧.
પાંચ પાંચનાં લવ બોળે બુદો એક, સંતની નહીં લગાર.
વાંદા કુંવારા ને વિધવાની સંખ્યા, વધી જાય એ સુમાર.—અરજી. ૨.
વેશવાળા અને વળી વિવાહનો વહેવાર, વધી ગયો હદ ખહાર,
ગરીબ લાઇઓ મોટી સંખ્યામાં, રખડે, મળે નહીં તાર.—અરજી. ૩.

આળ વિધવા—મહાજન માભાપ, આ નિહાંય બાળવિધવાની વિપત્તિ સામું ભેઠ, કાંઈ રસ્તો કરો. અમારો દુઃખનો પાર નથી.

કુંવારો—આંખ, કાન કેમ બંધ કરો છો? કુંવારાની કણ્ણાજનક કંડાણી કાને ધરો.

કન્યા—કન્યા વિક્રયની ફરતા અટકાવી, આ અજ્ઞાન કુમારીકાની કમળપત્ની દૂર કરો.

તરીબ—ભૂખે મરતા બાળબાને બચાવો, મોદું ફાટી, બધું “ઓઈયાં” કેમ કરી બંધો છો?

મહાજન—કું હું હું! નથી સાંભળવું, નથી જોવું, નીકળો આહીઆંથી! વચારે ટક ટક કરશો તો એકદમ નાત બહાર!

૧૫૬૨ને ૨વીશનાં બાળ મળે ત્યાં કાણું જુઓ એક બે હજાર,

ગરીબોનાં હક શ્રીમંતો કુટે ! સાંભળે નહીં સરકાર.—અરજી. ૪.

કન્યાની કિંમત વધી ગઈ, ત્યારે શરણે ગયા હરિદ્વાર,

હરીદાદાએ સાંભળી દાદ, પણ શેડોએ કહાડયા બહાર.—અરજી. ૫.

પૈસાવાળા કાંઈ ગુન્હો કરે, તેને શિક્ષા નહીં કંઈ થાય,

ગરીબોને ઝટ લટકાવી મારે, થાય છે કેવો અન્યાય !—અરજી. ૬.

કન્યા વિક્રયનો કુચાલ વધ્યો છે, બાળાઓ રિઆય અપાર,

જીવતા ચામડાનાં બાટિયા વેપારી, શરમાતા નથી લગાર !—અરજી ૭.

એક બે હજારના પદ્ધાંતું ધોરણ, બાંધા નિયમ રીત ભાત.

સરખે સરખી સાથ જોડી રચો, હાથ જોડી કહું માત તાત.—અરજી. ૮.

પુત્રજન્મની ઘણી જરૂર છે. સંજોગો જુઓ તમામ.

નાર બારની બહુ વિધવા રહે છે, કરે છે અદ્યતિત કામ !—અરજી. ૯.

વિધવાઓ ગર્ભપાત કરે, વળી વાંદાઓ કરે વ્યભીચાર !

વિધવા વાંદાનો રસ્તો કરો કાંઈ, નિવંડે મુખી સંસાર.—અરજી. ૧૦.

બાળજન્મનો કુધારો સુધારો, પ્રજા નિપજ્ઞ નિર્બળ,

લગ્નની ઉમરની હદ બાંધો. જુઓ રહે શરીર નિર્મળ.—અરજી. ૧૧.

ભટ્ટી ક્ષત્રીની અસહી રીત જુઓ, થતા સ્વયંવર સાર.

હાલ તો અધમતાની અવધી થઈ, હાય! ચાલે ગુલામી વેપાર !—અરજી. ૧૨.

કન્યાને શિક્ષણ આપો જરૂરનું, સમજીને શાણી મનાય,

લાલક પતિની સારે જોડાય, તેની પ્રજા પેરાક્રમી થાય —અરજી. ૧૩.

વિદ્યા વધારો, કુચાલો સુધારો, ને ધારો બનાવો મજબૂત.

ગરીબ શ્રીમંતનો ભેદ ભાવ ટાળો, લાભ થશે અદ્ભૂત !—અરજી. ૧૪.

વસ્ત્રીપત્રક દર વર્ષે બનાવો ને વસ્ત્રીનું કહાડો પ્રમાણ,

કારણ ઘટાડાનાં ખુલ્લા કરીને, સભા ભરી કરો જાણ.—અરજી. ૧૫.

ભાઈઓ ભટ્ટી દેશ દેશથી શોધો ને ખુલ્લો કરો વહેવાર.

દાખે દેવીદાસ, સાથે મળીને, શાંતીનો કરો ઉધ્ધાર.—અરજી. ૧૬.

મુંબઈ ભાટિયા ના જનન વિજય માળા.

(સ્થાપના:—સંવત ૧૯૭૦ ના પોષ વદિ ૧૧ ને શુક્રવાર
તા. ૨૨ મી જાનેવારી, ઇ. સ. ૧૯૧૪.)

મનહર હંદ.

ભટ્ટી યદુવંશીઓનું મહાજન જે મુંબઈમાં,
મંડાણું મોરાર મારકીટનાં મકાનમાં,
કાયદા કાનુન અને બંધન સંધન થયાં,
સ્નેહના ખીયાં રોપાયાં માન સન્માનમાં,
યદુવંશી યોધા મહાવીર, રા. બા. વીશનજી,
૪૬ છતાં રૂવડપણુ “સ્વીકાયું” મંડાણમાં,
જય! “મુંબઈ ભાટિયા મહાજન” નો વિજય થાયો!
સ્નેહ સંપ સંબંધથી શોભી રહો માનમાં. ૧.

કોઈ કહે ભાગ થયા, કે કહે ભંગાણુ ધડયું,
વિધ વિધ ઉચારે જે આવે જેના ધ્યાનમાં,
નથી આ ભંગાણુ થયું, ભણું આ મંડાણુ થયું.
ભટ્ટીઓને જાણુ થયું, ભૂલો નહીં જ્ઞાનમાં,
પાંચસોના જુથનું મંડળ મજાનુ બન્યું,
ધણા જન જાણીને જોડાયા એ જોડાણમાં;
જય! “મુંબઈ ભાટિયા મહાજન” નો વિજય થાયો!
સ્નેહ સંપ સંબંધથી શોભી રહો માનમાં. ૨.

મદમાં ડુબેલા પેલા શેરો જુના મહાજનનાં,
ફાવે તેમ ઝૂલ્યા અને ભૂલ્યા અભિમાનમાં!
કોઈ પુછનાર નથી! જોષ જાણનાર નથી!
ધણી રણી બની પોતે, તણાયા છે તાનમાં,
ખુણામાં કરેલા પેલા “નાત બહાર” ફરવતો,
ફારસ ભજવ્યો ભલો આવ્યો સૌની જાણમાં,
જય! “મુંબઈ ભાટિયા મહાજન” નો વિજય થાયો!
સ્નેહ સંપ સંબંધથી શોભી રહો માનમાં. ૩.

પાંચસોનાં “પ્રોટેસ્ટ” ની “પોલીસ” લગાવી પણ,
રોષ નહીં નીકળ્યો, પીડાયા ખેંચ તાણુમાં,
વેદ રૂઢા રતનશીહે ઘણાએ ઉપાય કર્યા,
કષ્ટો નિજ ખરો ગણી, રહ્યા છે ગુમાનમાં,
દુનિયાએ દીડી એવી પટેલોની હડીલાઇ,
ચિત નહીં ચોડ્યું જેણે જ્ઞાતીનાં કલ્યાણમાં,
જય ! “મુંબઇ ભાટિયા મહાજન” નો વિજય થાઓ!
સ્નેહ સંપ સંબંધથી શોભી રહેા માનમાં.

૪.

મંગળ મહુરતમાં મહાન કામકાજ થયા,
ફંડમાં ભરાયા સવાલાખ વિદ્યા દાનમાં,
ઉન્નર ઉદ્યોગ; સત્ય ધર્મ તણું શિક્ષણ.
આપો ભટ્ટી યુવકોને જ્ઞાતીનાં કલ્યાણમાં,
વિલાયત જવાનાં વેપાર-દ્વાર ખુલ્લા કરો.
દૂરદેશ પ્રેરો, આગખોટ અને બહાણમાં,
જય ! “મુંબઇ ભાટિયા મહાજન” નો વિજય થાઓ!
સ્નેહસંપ સંબંધથી શોભી રહેા માનમાં.

૫.

જ્ઞાતીમાં સુધારા સારા કરીને કાઢો કુધારા,
સહુ જન રીઝે જેથી, રાખો એવું ધ્યાનમાં,
વાંઠાઓની ગ્રૂમ શુણો, વિધવા રૂઢન શુણો,
બાળાઓ બચાવો જતી ગુલામી વેચાણમાં,
બાળ લગ્ન બંધ કરી બાળકોનાં દુઃખ બાળો,
બુઢાઓને વારો લેતા બાળાઓ વેચાણમાં,
જય ! “મુંબઇ ભાટિયા મહાજન” નો વિજય થાઓ!
સ્નેહ સંપ સંબંધથી શોભી રહેા માનમાં.

૬.

આપણાથી છૂટા અન્ય બંધુઓ જે અન્ય દેશે,
વસે છે, તેઓને જોડો આપણા જોડાણમાં,
હરદારી, હૈદરાબાદી, પંજાબી ને પાવરાઇ,
મેવાડી મુસ્તાની, જેસલમીરી લાવો બાણમાં.

ગરીબ ને શ્રીમંતનો બેઢલાવ દુર કરે,
 ન્યાય નેમ ધરે, સૌને સમાવે સંમાનમાં,
 જ્યાં “મુંબદ્ધ ભાટિયા મહાજન”નો વિજય થાઓ!
 સ્નેહસંપ સંબંધથી શોભી રહેા માનમાં ૫.

મહારાજેનાં દાસ બની ક્ષત્રીપણું ખોઈ ખેદા,
 મુધર્મ ફેલાવેા. તેજ લાવેા ભટ્ટી ભાણમાં;
 લાખો રૂપીયાનાં ટગ. હવેલીમાં ખાય ટગ!
 અંધ કરી ભરે રૂઝા સાતિ-હિત ગ્યાનમાં:
 ધીમં રહી ધીરજ ધરીને કાર્ય કરશું તો,
 દેવીદાસ રાખે આશ, આવશું ઉંચાણમાં,
 જ્યાં ! “મુંબદ્ધ ભાટિયા મહાજન”નો વિજય થાઓ!
 સ્નેહસંપ સંબંધથી શોભી રહેા માનમાં. ૮.

રાવ બહાદુર વિશનજી લીમજીનો સ્વર્ગવાસ.

(સં. ૧૯૭૨ ના વૈશાખ વદ ૧૨, તા. ૨૮ મી મે, ૧૯૧૬.)

મુંબદ્ધ ભાટિયા મહાજનનો શોક.

દુહો.

જ્યાં તુમ આયે જગતમેં, લોક હસે તુમ રોય,
 અ્યા અયરી કરગીકરે, પીછે હસે ન કોય.

લક્ષીત હંદ.

- અરરર ! ઓ પ્રભુ ! કોપ શો કર્યો !
- મુગટ ભટ્ટીના. કેમ રે ! હર્યો ? ૧.
- આણી નાડીં દયા, લેશ દિલ વિષે,
- ગાણી નાડીં જરા. શી વલે થશે ! ૨.
- જાતી નાવનો, નાવિકા ગયો,
- રાકમાં પર્યા, સૌ ખલાસીઓ. ૩.

ભર સમુદ્રમાં, નાચ લઇ ગયો, અધવચ્ચે તજી, ચાલી નીકળ્યો.	૪.
જન જ્ઞાતિનો, જાંયડો હતો, ઉડી ઓચિંતો, તે રહ્યો જતો.	૫.
જ્ઞાતી હિતમાં, ચિત ચોડતો, આત્મ ભાવથી, પ્રીત જોડતો.	૬.
ભટ્ટી મ્હાજને, ખોયો સારથી, જન સહુ રડે, દુઃખ અપારથી.	૭.
ખેજ વર્ષમાં, રંગ શો ચડ્યો ? તેજ રંગમાં, લંગ નો પડ્યો !	૮.
જરૂર તેની તો, રે ! ધણી હતી, ઉઘટી ઉતરી, દૈવની ગતી !	૯.
સાથી સત્યનો, તે સદા હતો, કઠીન કાર્યને, પાર પાડતો.	૧૦.
પુણ્ય પ્રેમથી, ધર્મ પાળતો, દીન દદીનાં, દર્દ ટાળતો.	૧૧.
તે મુપાત્રને દાન આપતો, સાધુ સંતના, કષ્ટ કાપતો.	૧૨.
દેશ ભક્તિમાં, જાવ રાખતો, ગુપ્તરક્ષામાં, નજર નાખતો.	૧૩.
રાવ મ્હાદુરો, જં. પી. જં બન્યો, અમર નામના, તે કરી ગયો.	૧૪.
ઓ ! પ્રભુ ! તને, પાથ લાગીએ, દીન થઇ અમે, મુકિત માગીએ.	૧૫.
અમર આત્મને, શાંતી આપજે, પરમ પદ વિશે, શ્રેષ્ઠ સ્થાપજે.	૧૬.

શાંતિ ! શાંતિ ! શાંતિ !

રાવ બહાદુર વિનયી રીમજીનો સંગવાસ

તેમનાં કુટુંબને દિલાસો.

કુલણા છંદ.

ભાત બહેનો તમે સ્નેહથી સાંભળો, જે કહું વાત વિગતે વિચારી,
નાર વીચનજીએ વાસ સ્વર્ગે કર્યો, દર્દ વિચોગનું દુઃખકારી!
પુણ્ય પવિત્ર ભાવિત્ર તે તમ તણા, અમ તણા, તે હતા પ્રિય ભાઈ.
ત્રિવેણી જે દિલે થાય કહી જાય નહીં, લાગણી હા ! ઘણી જે દુઃખાઈ! ૧.

પુણ્ય શ્રદ્ધા થકી ધર્મ તે પાળતા, ટાળતા દર્દીનાં દર્દ ભારી,
તાન સુપાત્રને માનથી આપતા, કાપતા અંધનો કષ્ટ કારી;
જ્ઞાતીનાં હિતમાં ચિત ધરતા હતા. હૃદયમાં એજ રટણ રટાઈ,
ત્રિવેણી જે દિલે થાય કહી જાય નહીં, લાગણી હા ! ઘણી જે દુઃખાઈ! ૨.

તાન વિદ્યા વિષે જ્ઞાન દરશાવતા. ભાવતા શાસ્ત્ર સદ્બોધ સારા,
જ્ઞાન વિદ્વાન ગુણવાનને આપતા, સ્થાપતા જ્ઞાન ઘટમાં રસાળા;
ધામ કસ્યાણુની હોંસ ઘણીએ હતી. મન તણી વાત મનમાં સમાઈ.
ત્રિવેણી જે દિલે થાય કહી જાય નહીં, લાગણી હા ! ઘણી જે દુઃખાઈ! ૩.

જગદીશ જે કયું તે ખડું માનીને. શોક સંતાપ ટાળો તમારા,
જ્ઞાન થકી તેમની શીખ સંભારજો, પાળજો પ્રેમથી વચન સારા;
વાસ ત્રિવેણી કહે, એમનાં આત્મને. શ્રી હરી શાંતી આપે સદાહ!
ત્રિવેણી જે દિલે થાય કહી જાય નહીં, લાગણી હા ! ઘણી જે દુઃખાઈ! ૪.

શાંતી ! શાંતી ! શાંતી !!

ભટકાળા લાલુ—એ છ! એ સ્પષ્ટ મેલી હમકું દે દો! તુ મકું જોલાકું જગ્યા દે જે
 રોહણ—એ મોજ શોખ ઉડાવવા માટે નથી, વિદ્યા માટે છે. લો, છાકરાઓ આ મદાન માટે અને આ ફળવાણી માટે.
 સરસ્વતી દેવી—દોડો છાકરાઓ, આ રોહણનો મોતે હતારો અને આશિષ આપો કે એકના એકનીશ થાઓ.
 વિદ્યાર્થીઓ—રોહણની નય! સરસ્વતી દેવીની નય!

શુંઈમાં માટિયા-હાથે લૂની થયલી રથાપના.

(સં. ૧૯૭૨ ના જોડ વદ ૩, તા. ૧૮ મી જુન, અને ૧૯૧૬.)

શેઠ કરશનદાશ નાથાને ધન્યવાદ.

શ્લોક.

અમદાનાત્પરં નાસ્તિ, વિદ્યાદાનં તતોડધિકમ,
અમેનક્ષણીકા ત્વસિર્યાવજ્જીવં તુ વિશ્વયા.

હરિગીત છંદ.

નથી દાન અન્ય સમાન વિદ્યા, વિશ્વમાં વખણાય છે.
નથી જ્ઞાન અન્ય સમાન વિદ્યા, પંડીતો ગુણુ ગાય છે;
નથી માન અન્ય સમાન વિદ્યા, હૃદયમાં તું સ્થાપને.
છે ધન્ય! વારંવાર, કરશનદાશ નાથા આપને. ૧.

વિદ્યા વિનોદી હોય તેનાં ઘટ વિષે શુંટાય છે.
નિશ દિન રહે તે મગ્ન તેમાં રટણુ એજ રટાય છે;
સરસ્વતિ મહિમાવતી, જન મન વિષે જપ જાપને,
છે ધન્ય! વારંવાર, કરશનદાશ નાથા આપને. ૨.

જ્ઞાતી વિષે વિદ્યા વધે, એવા રૂડા અભિલાષથી.
કરી સ્થાપના હાથસ્કૂલની, શીખે સદુ અભ્યાસથી;
વિદ્યાર્થીઓ નહિં વીસરે, એ પરમ પુન્ય પ્રતાપને.
છે ધન્ય! વારંવાર, કરશનદાશ નાથા આપને. ૩.

વળી બાળરક્ષક સ્કૂલને ભૂવન ભલું અર્પણુ કરી,
ઉદારતાથી સ્હાયતા કરી જ્ઞાતી હિત હૈયે ધરી;
આરોગ્યતાનાં આશ્રમે જનનાં મટાડે તાપને,
છે ધન્ય! વારંવાર, કરશનદાશ નાથા આપને. ૪.

મથુર કૃપાથી લક્ષ્મીની તમ ઘેર રેલમ છેલ છે.
સુખસંપત્તી ધન ધાન્યથી ભંડાર ખૂબ ભરેલ છે;
પરમાર્થનાં કામે કરીને કષ્ટ સૌનાં કાપને,
છે ધન્ય! વારંવાર, કરશનદાશ નાથા આપને. ૫.

ધનમાન મોરી ધન્ય, વિદ્યાપ્રીમાં ધન, માન્યો,
 મનમાનતાં મીઠાં દુજો તે આપવામાં દાવશે;
 માળી બની એ વાડીમાં બી વાવ રાખી માપને,
 છે ધન્ય! વારંવાર, કરશનદાશ નાથા આપને. ૬.

છે શ્રીમંતોને અરજ મારી, જ્ઞાતિ દિત ચિતમાં ધરો,
 વેપારને ઉદ્યોગ વિદ્યાની વિશે ધન વાવરો;
 આ લોકમાં વિદ્યા મટાડે શોકને સંતાપને,
 છે ધન્ય! વારંવાર, કરશનદાશ નાથા આપને. ૭.

હું શું કહું? શી શક્તિ મારી? આપને કહી ના શકું,
 પણ જે કહું તે પાળજો, છે પોતીકું નહિ પારકું;
 છે અરજ દેવીદાસની, એ દીનના માખાપને,
 છે ધન્ય! વારંવાર, કરશનદાશ નાથા આપને. ૮.

શ્રીમંત મોટયા શેઠીયાઓની શેઠાઈ! તથા જાતીઅભિમાન!

દુહો.

બડા બડાઈ ના કરે, બડા ન બોલે બોલ;
 દીરા મુખએ ના કહે જાખ દમારા મોલ.

મનહર છંદ.

ભાટયા શ્રીમંત, શેઠ. શેઠીયા ને સાહુકારો,
 મોટી મોટી વાતો કરવામાં તખ્તુાય છે;
 જ્ઞાતી દિત માટે મુખે મોટાછ બતાવે, પણ
 કામ પડે ત્યારે હામ હામ ન દેવાય છે.
 કરાવો કરીને બહે કાગળે ચડાવો, પણ
 હામ હામ વિના કામ નહીં સિદ્ધ થાય છે;
 જ્ઞાતિ અભિમાન ધરી જ્ઞાતી દિત કામ કરે,
 તેજ ખરો શેઠ સાહુકાર કહેવાય છે. ૧.

~~Change List~~

સાતી પાત્ર

ગાંધી મંડીખાણું

‘दो ! दो ! दो !’ लब्धो ! दूर था लब्धो ! तभारा लब्धा मुदहाने भाटेअभारो भास नथी. (सांझयाने) — बीजलब्धे, जोधावाललब्ध आरागीये !’

જો રોહજી, અમે ભૂખે મરીએ છીએ, અને આ રાત્રા માતા સાંઘોએને લાડવા! જરા પ્યાર તો કરો.

वृथा वृष्टी समुद्रधु !

‘दो ! दो ! दो !’ लब्धो ! दूर था लब्धो ! तभारा लब्धा मुदहाने भाटेअभारो भास नथी. (सांझयाने) — बीजलब्धे, जोधावाललब्ध आरागीये !’

“લાખ ત્યાં લે સવા-લાખ!” બોલે પણ આપે નહીં,
તેને ઉપમા “લયોડશંખ” ની અપાય છે!
અરે! શેઠીયાઓ, જરા શેઠાઈની ટેક રાખો,
બોલેલું પળાય ના, તે લવારો કેવાય છે;
અની શકે એટલુંજ ફરજ વિચારી કરો,
નહીં તો ન બોલવામાં સાર સમજાય છે;
જાતિ અભિમાન ધરી જ્ઞાતી હિત કામ કરે,
તેજ ખરો શેઠ સાહુકાર કહેવાય છે. ૨.

નોકરીને માટે શેઠ જાતી લાઇને બોલાવે,
જાપામાં જપાય નામ, તેથી દરખાસ છે;
ભૂલે ચુકે કાંઈ જાય, શેઠ પાસે ફેરા ખાય,
“આજ નહીં, કાલ!” એમ રોજ ધકેલાય છે;
એવી રીતે બંધા માટે આશા ભર્યા જાય થણા,
શેઠને તે બીજા માગનાર સમજાય છે!
જાતી અભિમાન ધરી જ્ઞાતી હિત કામ કરે
જ ખરો શેઠ સાહુકાર કહેવાય છે. ૩.

મુશામત કરે તેને શેઠીયા ખુશીથી રાખે,
“હાંજી હાંજી” બોલે તેનો એટો પાર ધાય છે;
કામ કરનારાઓની કદર કરાય નહીં,
માખણ લગાડનારા શેઠને સોહાય છે;
એજ એક મોટી ખામી ભાટીયાઓમાં દેખાય,
દેવનો છે દોષ! તેમાં શેઠ નિરૂપાય છે!
જાતિ અભિમાન ધરી જ્ઞાતી હિત કામ કરે,
તેજ ખરો શેઠ સાહુકાર કહેવાય છે. ૪.

જાઓ લેખે પૈસા મળ્યા પર ઉપકાર માટે,
અફસોય! મોજ શોખ માટે વપરાય છે!
કેટલાક ધર્મ-ધેલા મંદીરોમાં ખૂબ હોમે,
તેથી નીચ પાખંડીને પાપીઓ પોષાય છે!

કસ્તુરીને કેસર ત્યાં ઘંટીએ દળાય, હાય !
ધર્મ નામે ધનનો ધૂમાડો ત્યાં ધમાય છે;
જાતી અભિમાન ધરી જાતીહિત કામ કરે,
તેજ ખરો શેઠ સાહુકાર કહેવાય છે. ૫.

ધર્માદાના ખાતા જીઓ શેડીયાના ચોપડામાં,
મંદીરોને મહારાજોની ભેટોથી ભરાય છે:
નાથજીની ભેટ ! બેટ દારકાંની ભેટ ! વળી
ગોકુલ મથુરાંજનાં લાગા ચુકવાય છે;
દાહજીની ભેટ ! લાડુ બેટીજીની ભેટ ! મોટી-
હવેલીમાં થેલીઓની થેલી ઠલવાય છે !
જાતિ અભિમાન ધરી જાતી હિત કામ કરે,
તેજ ખરો શેઠ સાહુકાર કહેવાય છે. ૬.

મહારાજો ને મોટા માળા ! વહુજીને મોતી માળા !
કાલજી ને બેટીજીનાં લાડ પુરાં થાય છે;
સમાધાની, મહેતા અને મુખીયાને મીઠું મોઢું !
લટપટ ચોખાજીના ઓજરાં ભરાય છે;
ધેર છોડ ઘંટી ચાટે, ચોટાઓને ચકાચકી !
દેયાફટા શેડીયાને તે ના સસગ્નય છે;
જાતી અભિમાન ધરી જાતી હિત કામ કરે,
તેજ ખરો શેઠ સાહુકાર કહેવાય છે. ૭.

ફૂલ ઝાડ પાણી વિના તાપથી સુકામ જાય,
ઘેર ને આવળ ખૂબ પાણીથી પોષાય છે !
જાતિયંધુઓ ઘણાક ગરીબાઈમાં રીખાય,
સાગ તાગ સાંઢીયા પુષ્ટીક પાક ખાય છે !
ઉરમાં ઉતારીને વિચારી જીઓ તો જણાય,
દ્રવ્યનો દેખીતો કેવો દુરપ્યોગ થાય છે !
જાતિ અભિમાન ધરી જાતી હિત કામ કરે,
તેજ ખરો શેઠ સાહુકાર કહેવાય છે.

શેઠ તે જે દ્રવ્ય થકી દુખિયાના દુઃખ ટાળે,
 શેઠ તે જે શેઠાઈમાં નહીં જીવકાય છે;
 શેઠ તે જે જાતે નિરાધારને આધાર આપે,
 શેઠ તે જે મોટાઈમાં નહીં મલકાય છે;
 શેઠ તે જે આપ બંને કામનું કલ્યાણ કરે,
 શેઠ તે જે સેવક સ્વદેશનો કેવાય છે;
 જાતિ અભિમાન ધરી જાતી હિત કામ કરે,
 તેજ ખરો શેઠ સાહુકાર કહેવાય છે. ૯.

પારસી, મુસલમાન, અન્ય પરદેશીઓમાં,
 જાતિ અભિમાન કેવો જંગતો જણાય છે;
 મીલોને ઓશીસોમાં પોતાની જાતવાળા રાખે:
 ભાટિયાની મીલોમાં ન ભાટિયા રખાય છે;
 જાતી અભિમાન થકી જાપાનીસો કેવા જામ્યા !
 જાતી અભિમાન વિના ચડતી ન થાય છે;
 જાતી અભિમાન ધરી જાતી હિત કામ કરે,
 તેજ ખરો શેઠ સાહુકાર કહેવાય છે. ૧૦.

જાતી અભિમાન થકી જાતીની ઉન્નતી થાય,
 જાતી આભિમાનથી લાચારી દુર થાય છે;
 જાતી અભિમાન થકી દેશનો ઉદય થાય,
 જાતી અભિમાન થી સ્વતંત્રતા સધાય છે;
 જાતી અભિમાન થકી હોમરૂઝ દુર નથી,
 જાતી અભિમાન થકી જંગત જીતાય છે;
 જાતી અભિમાન ધરી જાતી હિત કામ કરે,
 તેજ ખરો શેઠ સાહુકાર કહેવાય છે. ૧૧.

શેઠીયા જે થઈ ગયા કીરતી કમાઈ ગયા:
 આજ પ્રતિહાસમાં અમર ઓગળાય છે;
 ધન્ય ! શેઠ ૧ લક્ષ્મીદાસ, ૨ ગોવિંદ, ૩ મથુરાંદાસ,
 ખટાઉ મકનજી, ૪ વિશનજી શોભાય છે;
 ગોરધનદાસ શેઠ ૫, જેરામ સોઆલી શેઠ, ૬
 જાતી હિત માટે ભાગ આપેલો જણાય છે;
 જાતિ અભિમાન ધરી જાતી હિત કામ કરે,
 તેજ ખરો શેઠ સાહુકાર કહેવાય છે. ૧૨.

૧. શેઠ લક્ષ્મીદાસ ખીમજી.

૨. શેઠ ગોવિંદદાસ તેજપાલ.

૩. શેઠ મથુરાંદાસ લવજી.

૪. શેઠ વિશનજી ખીમજી.

૫. શેઠ ગોરધનદાસ ખટાઉ.

૬. શેઠ જેરામ શીવજી સોઆલી.

ધનમાલ અંતકાળે છાતીએ ખંધાય નહીં,
જીત્યો, જેની હેયતીમાં હાથે ખરચ્યા છે;
માટે શાશ્વ શેડીવાઓ, વાંચીને વિચાર કરે.
પર ઉપકારથી પરમ મુખ થાય છે;
જ્ઞાતી દિત હૈયે ધરે; ગરીબોની વધારે ચડે;
જન્મ એવા શૈલનો સફળ સમગ્તય છે;
ગતિ અભિમાન ધરી જ્ઞાતી દિત કામ-કરે,
કહે દેવીદાસ ખરે શેઠ તે કે'વાય છે

મુંબઈ માટિયા મિત્ર મંડલ.

સંવત ૧૯૭૨ ની જળકતી જ્યોતી.

“દીશે દીવાનો ખરે!”

છપય.

છે મંડળ મન હરણ, હરણ વળી તે તન ધનનો,
પણ ભોગી નહીં લેશ, વેપ જોગી તે વનનો;
કરે અહાર તે અહ્ય, અહોનિય વન કળ જળનો.
તજ સ્વાર્થ, પરમાર્થ કરે તે કામ સફળનો;
પસ, એક રટણ હફયે ધરી, રાતદિવસ ભમતો કરે,
દાસ કહે દુનિયા વિષે, દીશે દીવાનો ખરે!

“માટિયા પ્રકાશ”ના અધિપતિને ધન્યવાદ!

મનહર છંદ.

કમરે કસી કરીને કામનું કડ્યાણ કરે,
અંધકાર ટાળી કરે અંતરે ઉગ્નશ છે;
અનીતિ ખંડન કરી નીતિનું મંડન કરે,
દાંબીકતા દાંબી કરે યોગળ પ્રકાશ છે;
કલમરૂપી કટાર, ધરી સત્યતાની દાસ,
કુસંપ, કુચાલ, કલેશ કાપી કરે નાશ છે;
જાતી દિત માટે લડે, દેખી દેવીદાસ કહે,
ધન્ય! દામોદર, ધન્ય! “ભાટિયા પ્રકાશ” છે;

કોન્ફરન્સ.

કોન્ફરન્સ. થી શુ ફાયદા થાય છે. તે હાલના વખતમાં સમગ્રવત્ પડે તેમ નથી. કારણ કે આજઢાલ કોન્ફરન્સો સ્થાપારણ થઈ પડી છે, અને તેથી થતા ફાયદા પણ જનસમાજને માલમ પડે છે. ભ્રાતૃભાવ તથા દેશભક્તિનો પણ તેનાથીજ ઉદ્ભવ થઈ શકે છે, જ્ઞાતીનો તથા દેશનો ઉદ્ધાર પણ તેનાથી થઈ શકે છે. આપણને આપણી કોન્ફરન્સોથી શું લાભ થયો છે તે પણ જણાઈ આવે છે. આપણે, આપણાથી-છુટા પડેલા જ્ઞાતીભાઈઓ ક્યાં ક્યાં વસે છે, તેઓનો પહેરવેષ કેવો છે, તેઓની રહેણી કરણી કેવી છે તેઓનો સ્વભાવ તથા વર્તન કેવાં છે ક્યાંથી, ઘણી આપણે જાણી શક્યા છીએ અને તેઓ આપણને ઓગાળી શક્યા છે. અને હવે પછી આપણા અન્ન રજઆહારી પંજાબી, મુલતાની, સિંધી તથા અન્ય ભાઈઓ સાથે ખાણી પીણી તથા વરણી પરણીનાં બહેવાર અરસપરસ લાંબા વખત થયાં ટૂટી ગયો છે તે પાછો ચાલુ થવાનો મોટો ફાયદો પણ આવી કોન્ફરન્સો થકીજ મેળવી શકશું. તથા જે ભાઈઓમાં અભક્ષાભક્ષ કરવાની રીત ચાલુ છે તેઓને તે રીત હમેશને માટે છોડાવી આપણી સંક્રમાં લઈ આપણું જુદું અગાઉ જેસલમેના વખતમાં જે અંકચતા ધરાવતું હતું તે પ્રમાણે તમામ દેશનાં ભાટીયાઓને એકજ ભાટીયા સજાથી ઓગાળવાનો અમુક્ય કામ પણ આ કોન્ફરન્સોથીજ પ્રાપ્ત કરી શકશું.

આ કોન્ફરન્સો વિષે મારે જે કહેવાનું છે તે એ છે કે આપણે દરેક કોન્ફરન્સોની બંધકા વખતે કરવા ધારેલા હરાવોની મોટી ટીપ રજુ કરી હરાવો પસાર કરી કાગળે ચડાવ્યા જમણે છીએ, અને અમલમાં આણુતા નથી, તે તદ્દન નહીં ઇચ્છવાજોગ છે. અને એવી રીત જો ચાલુ રહેશે તો પછી કોન્ફરન્સનો વકર જતો રહેશે. પ્રત્યેક કોન્ફરન્સમાં એક વા બે હરાવ મુકવા, તે પસાર થયા પછી તેનો અમલ જ્યાં મુધી થાય નહીં ત્યાં મુધી ખીજત નવો હરાવ રજુ કરવો નહીં, પણ થયેલા હરાવનો અમલ થયો છે કે નહીં તથા તેને અમલમાં આણુવામાં શું શું નડતરો વચ્ચે આવે છે, વગેરે આપણોની ચર્ચા તે પછીની કોન્ફરન્સોમાં થવી જોઈએ અને જે મુશ્કેલીઓ નડતી હોય તે દૂર કરવી જોઈએ; એવી રીત એક એક આપણો નિકાલ કરવામાં આવે તોજ કાર્ય ઘણું સુગમ થઈ પડશે. આશા છે કે આપણી કોન્ફરન્સનાં આગેવાનો આ અદ્ય સુચના ઉપર ધ્યાન આપી ઘટતું કરશે.

પહેલી હિંદ સવસ્ત માટિયા કાન્ત-કરાવી.

(સંવત ૧૯૭૦ ના માગસર. ઇ. સ. ૧૯૧૩ ના ડિસેમ્બર.)

સિંધીભક્ષ્યોને ધન્યવાદ !

મનહર છંદ:

ભાટિયા વૈશ્ણવો મહારાજને પધરાવી ધરે,
ચર્ણુ સ્પર્ષ કરી ભેટ લાખોની ધરાવી છે.
કરાવીનાં ભટ્ટીઓને શ્રી “વલ્લભ !” શું આસન્ન્યુ!
મહારાજને સાટે મહાદેવી પધરાવી છે;
ચર્ણુમાં નમન કરી ભેટ તો અમુલ્ય ધરી,
તન, મન, ધન અર્પી, દેવીને દીપાવી છે,
ધન્ય ! સિંધી વીરો, તમે ક્ષત્રી તેજને વધારી,
કરાવીમાં કોન્કરન્સ દેવી પધરાવી છે. ૧

એ દેવીનાં પ્રતાપથી. દુર દુર દેશમાંથી,
ભટ્ટીઓની ટોળી રૂડા રૂસ પહેરી આવા છે,
વર્ષોથી વસેલા છેડા, આથ લીડી હોંસે ભેટ્યા,
અંતરની ઉરમીઓ ઉરે ઉભરાવી છે;
મહારાજની સેવા થઈ કશો નહીં લાભ થયો,
મહાદેવીની ભક્તિ હવે ભટ્ટીઓને ભાવી છે;
ધન્ય ! સિંધી વીરો, તમે ક્ષત્રી તેજને વધારી,
કરાવીમાં કોન્કરન્સ દેવી પધરાવી છે. ૨

અંધ ચક્ષુ ખુલી ગયા, કણુ તો સચેન થયા,
“ભાટિયા પ્રકાશ” થઈ પુણુ જ્યોતી આવી છે;
“કિસીકો મુનનો નાંહી !” “કિશીકું કહેનો નાંહી !”
મહારાજે વૈશ્ણવોને વિદ્યા એ ભણાવી છે;
અરે ! ભોળા ભાટિયાઓ ! જ્ઞાન ચમુ ખેલી જુઓ !
આંખ, કાન, મોઢો, તાળું ઠોકી, મારી આવી છે !
ધન્ય સિંધી વીરો, તમે ક્ષત્રી તેજને વધારી,
કરાવીમાં કોન્કરન્સ દેવી પધરાવી છે. ૩

• સન એમણીસ તેર, દીસેંબર માસ માંહે,
 દયાળુ દેવીની પદ્મરામણી કરાવી છે;
 દિન ત્રણ સુધી તેની સેવામાં અનેક ભગ્નો,
 એક ચિતે ખ્યાન ધરી ધરાને ધૂળવી છે;
 મુખિયાણ,^૧ લક્ષ્મીદાસે,^૨ લક્ષ્મી દેવીમાં લગાવી,
 આરતિ ઉતારી, સાંને પ્રસાદી બહેંચાવી છે;
 ધન્ય ! સિંધી વીરો, તમે ક્ષત્રી તેજને વધારી,
 કરાંચીમાં કોન્ફરન્સ દેવી પધરાવી છે. ૪

ફોજ^૩ ભટ્ટીઓની, સરદારી કીકલાની^૪ ગૃહી,
 જને ને જણાર્જ, બાણે જંગ છતી આવી છે;
 ઝવેરી^૫ ને મોરારજ^૬ જેવા જેના ઉપાસકો,
 પદ્મણીની^૭ પુણ્ય ભક્તિ ભલી ભાતે ભાવી છે;
 અન્ય બે હજાર ભગ્નો ભાવ થકી બેળા મળ્યા,
 અંતરમાં ઇચ્છા સાંને સંપ તણી આવી છે;
 ધન્ય ! સિંધી વીરો, તમે ક્ષત્રી તેજને વધારી,
 કરાંચીમાં કોન્ફરન્સ દેવી પધરાવી છે.

દેવીની છે ઇચ્છા એવી, સર્વ ભટ્ટીઓને સોધી,
 દેશે દેશ અદબ્ય રહી, ઐક્યતા કરાવી છે;
 ખીણ ઇચ્છા, કામતણી કથા તવારીખ લખી,
 વસ્તીને વધારવાની જયોતી પ્રગટાવી છે;
 કન્યા વિક્રમ, ખાળ લગ્ન તથા વળી વૃદ્ધ લગ્ન,
 સર્વના નિષેધ તણી ઇચ્છા દરશાવી છે,
 ધન્ય ! સિંધી વીરો, તમે ક્ષત્રી તેજને વધારી,
 કરાંચીમાં કોન્ફરન્સ દેવી પધરાવી છે. ૫.

૧ પ્રમુખ. ૨ લક્ષ્મીદાસ રવજ સંપદ, બેરીસ્ટર.

૩ બોલંદીપરો.

૪ ગોરખજાદા કીકલા.

૫ મથરાંદાસ રામચંદ ઝવેરી

૬ મોરારજ

સુંદરજ.

૭ ગોરખજાદાસ દામોદર પદ્મણી,

મુંબઈમાં આજકાલ, ભેદ ભટ્ટીઓમાં ભાળી,
 દિલે દિલગીરી ઘણી દેવીએ બતાવી છે,
 તવા, જુના, “પોટીસીઆ,” હરદ્વારી ને વિલાતી,
 પુનર્જનવાળા, એમ જ્ઞાતિ વિખરાવી છે;
 ભેદ ભાવ ભાંગી નાંખે, ભાંત ભાવને ભગવો,
 ભટ્ટીઓને એક ભાણે ખીર ખાંડ ખાવી છે;
 ધન્ય ! સિંધી વીરો, તમે ક્ષત્રી તેજને વધારી,
 કરાંચીમાં કોન્ફરન્સ દેવી પધરાવી છે. ૧.

જ્ઞાતીમાં અંધેર થકી, ઠેર ઠેર ચાલે છકી,
 જેને જેમ ફાવે તેમ કુચાલો ચલાવી છે;
 એકની પરણે બીજે, મોચણને વળી ત્રીજે,
 જ્ઞાતીમાં કુસંપ થકી ભૂષ્ટતા ભરાઈ છે !
 આ મહા દેવીને પધરાવો હવે મુંબઈમાં,
 ભાંગ તૂટ સાંધવાની વાત સૌને ભાતી છે;
 માટે ભટ્ટીભાઈઓ સાથે મળી સેવો મહાદેવી,
 એવી આશ, તે દેવીના દાસે દરશાવી છે. ૨

વીજી હિંદ સમસ્ત ભાટિયા કોન્ફરન્સ—મુંબઈ.

ભાટિયા ભાઈઓને વિનંતી.

(સંવત ૧૯૧૭ ના માગસર. ઈ. સ. ૧૯૧૫ ના ડીસેમ્બર.)

હુહો.

કડવા હોજો લીંમડા, શિતળ હોજો છાંય,
 પાપ્ય હોય અખોલડા, તોય પોતાની પાંચ.

હરીગીત છંદ.

પ્રિય બંધુઓ હવે શું જુઓ, ઉઠો ગ્રહી શમશેરને,
 કરી દમર કહાંડા કોમનાં કુસંપ ને અંધેરને;
 સજી સંપને વળી રનેલથી સંબંધીઓને લાવજે,
 મુંબઈ વિષે શુભ કોન્ફરન્સનાં માંડવામાં આવજે. ૧

જીના નવાં ગ્રોટ્ટોટો, પ્રેમથી કોટી કળે,
ખોટી કરો નાં એક પણ, મોટીંગ તો મોટી ભરો:
વળી ખમર તેનાં દેશ દેશે ભટ્ટીઓને કલાવળે,
મુંબઈ વિષે શુભ કોન્ફરન્સનાં માંડવામાં આવળે, ૨.

વિખવાદને વાંધા વગોણાં, મળમાંથી આળળે,
વળી ટાળળે ટંગા તમારા કલેશનેજ મટાળળે.
ગત વાતને વિચારીને વિસારીને વિસરાવળે,
મુંબઈ વિષે શુભ કોન્ફરન્સનાં માંડવામાં આવળે. ૩.

હરકારીને હ્યો હારમાં, તળે ખાલ જાતી ખદારનાં,
છે શુધ્ધ ભટ્ટી જાતનાં, વળી શુધ્ધ છે આચારનાં:
વિજ્ઞાતીઓને સાથ જાતી આ સભા શોભાવળે.
મુંબઈ વિષે શુભ કોન્ફરન્સનાં માંડવામાં આવળે. ૪.

મેવાડીઓ, મુલતાનીઓ, વળી ભટ્ટી જંસલમેરનાં.
શિઆલકોટી, સિંધીઓ, શોધો વળી ચામેરનાં:
જ્યાં હોય ત્યાંથી બાથ ભીડી સાથ તેડી જાવળે,
મુંબઈ વિષે શુભ કોન્ફરન્સનાં માંડવામાં આવળે. ૫.

બહુ રાંક ખાળાઓ ગુલામી રીતથી વેચાય છે.
કળંડથી કાયા ગુલામી ખીજતી કરમાય છે:
નદમારથી આ નીચ રૂઢીને જરૂર તજવળે,
મુંબઈ વિષે શુભ કોન્ફરન્સનાં માંડવામાં આવળે. ૬.

વળી આળડળોથી બિચારા આળંદા રીખાય છે.
મળ બુદ્ધિ વિગ્ન બેલાલ થઈ બહુ રોગથી પીડાય છે:
એવા નહારા ચાલને તો આ તંકે તોડાવળે,
મુંબઈ વિષે શુભ કોન્ફરન્સનાં માંડવામાં આવળે. ૭.

બહુ ખાળ વિધવાઓ બિચારી અંતરે અકળાય છે.
કાદાથી કામળ વેલીઓ, હા! પગ તળે કચડાય છે:
તે ન્યાય દ્રષ્ટીથી મિહાળી ને નિવેડો જાવળે,
મુંબઈ વિષે શુભ કોન્ફરન્સનાં માંડવામાં આવળે. ૮.

ધરડા ધણેરી ગાંઠવાળા ધર કરે બાળા વરી !
હા ! અદ્ય સુખ સાર બગાડે જીંદગી અબળા તણી !
તેઓ તણી આ ટેવને સમજાવેને છોડાવળે,
મુંબઈ વિષે શુભ કોન્ફરન્સનાં માંડવામાં આવળે. ૯

બાંઠા વળી પૈસા વિના, “વહુ વહુ” કરી બહુ રોય છે,
જ્યાં ત્યાં જઈ ભટકી કરે આયુષ્ય અમુલી ખાય છે:
પદ્ધતિ તણી વગી રકમને ઘટાડવી હીક દેરાવળે,
મુંબઈ વિષે શુભ કોન્ફરન્સનાં માંડવામાં આવળે. ૧૦.

હવેલીઓ બગડેલી, ઓ ! જ્યાં બહુ અનીતિ થાય છે.
વળી ધર્મ નામે ત્યાં ધતીંગો, ભૂખતા ભજવાય છે:
એવા અધર્મેને ઉખંડી (મુ)ધર્મને ફેલાવળે,
મુંબઈ વિષે શુભ કોન્ફરન્સનાં માંડવામાં આવળે. ૧૧.

વળી ધનતણી બહુ થેલીઓ હવેલીઓમાં જાય છે,
અલ્પમસ્ત અંધા આખલા, ત્યાં ખુબ ખાતે ખાય છે:
તે ધન બધું અટકાવીને વીધાલયોમાં વાવળે,
મુંબઈ વિષે શુભ કોન્ફરન્સનાં માંડવામાં આવળે. ૧૨.

વિદ્યાલયો, શૃંગારલયો, ઉદ્યોગશાળા સ્થાપળે,
ત્યાં ભટ્ટીબાળા બાળકોને જ્ઞાન રૂકું આપળે,
છે ઉદ્ય તોમાં આપણો, તે લક્ષ માંડે લાવળે,
મુંબઈ વિષે શુભ કોન્ફરન્સનાં માંડવામાં આવળે. ૧૩.

સન પંદરે, ડીસેમ્બરે, ખોતેરનાં શુભ માગસરે,
વન્ય ભાગ્ય ! મુંબઈ વાસીઓનાં ભટ્ટીઓનાં છે ખરે:
તે અવસરે તેડાં કરી તમામને તેડાવળે,
મુંબઈ વિષે શુભ કોન્ફરન્સનાં માંડવામાં આવળે. ૧૪.

આ કોન્ફરન્સની સાથે દેવી કોન્ગ્રેસ પધારશે,
ભાવીકે ભગંતો ભલ ભલા, ત્યાં ભાવથી ભેળા થશે:
સોનેરી તક દર્શાવે તણી, તેને નહીંજ ગુમાવળે,
મુંબઈ વિષે શુભ કોન્ફરન્સનાં માંડવામાં આવળે. ૧૫.

જાતી તણાં ગુભેચ્છકા, અગ્રેસરોને આ સમે,
આ અરજ મારી કરજ ધારીને ગુજડં જે ગમે;
છે આશ દેવીદાસની, એ દેવીને દીપાવજે,
મુંબઈ વિષે શુભ કાન્ડરન્સનાં માંડવામાં આવજે. ૬૬

ભાટિયા કોન્ફરન્સ દેવીની મુંબઈ મધ્યે પધરામળી.
તેનાં દર્શનાર્થે મટ્ટીમાઈઓનો મરાતો મોટો મેલો.

(દાહરો.)

“ઓઝ ઇન્ડિયા ભાટિયા કોન્ફરન્સ” બરાય,
મુંબઈ મધ્યે ભટ્ટીઓ ભાવે ભેળા થાય.

મનહર છંદ.

જુઓ જુઓ ભાઈ આજ ભટ્ટીઓ ભેળાઈ સાથ,
હાથમાં મિત્રાવી હાથ કેવા હરખાય છે !
કલેશ મુખ કાઠું કરી, દેવને દયાવી વળી
કુંસંપને કહાડી મેલી સંપમાં જોડાય છે;
ઓહો ! મારા ભાઈ આજ આવે હૈયે હેત ધરી,
ભેટવાની ઇચ્છા સૌને ઉરે ઉભરાય છે;
ભટ્ટીઓની કોન્ફરન્સ દેવીનાં મંદીરે સહુ,
મુંબઈમાં ભાટિયાઓ ભાવે ભેળા થાય છે. ૧.

કાંઈ દોડે, કાંઈ ઘોડે, કાંઈ વળી ગાડી ઘોડે,
કાંઈ તો મોટરમાં ખેસીને મલકાય છે;
કાંઈ આવે સ્ટીમરમાં, કાંઈ આવે રેલવેમાં,
કાંઈ વળી જુઓ ટ્રામ ગાડીમાં જળાય છે;
ઘણાં લાંબા કાળ પછી બહુઓની ભાળ ઝાળી,
દેવીની દયાથી બહુ દરથી દેરાય છે;
ભટ્ટીઓની કોન્ફરન્સ દેવીનાં મંદીરે સહુ,
મુંબઈમાં ભાટિયાઓ ભાવે ભેળા થાય છે. ૨.

ટેલીગેટાં, વિઝીટરો નવા નવા આવે રોજ.
 ગન ભાષા જુદા જુદા ટ્રેસમાં દેખાય છે;
 કોઈ શિરે પાંચ સિંધી, પંજાબી, કુચ્છી, હાલાષ,
 કોઈને તો શિરે હિંદી સાદાઓ શોભાય છે;
 સિંધીને પંજાબી, હિંદી ભિન્ન ભિન્ન ભાષાઓમાં
 “ક્યસા હે!” “કીઆય સાંઈ!” વિવિધ બોલાય છે;
 ભટ્ટીઓની કોન્ફરન્સ દેવીનાં મંદીરે સહ,
 મુંબઈમાં ભાટિયાઓ ભાવે ભેળા થાય છે. ૩.

વ્યક્તઓ ધરેલી ભટ્ટી બાળકોની કોજ ભાળો,
 ભવિષ્યનાં ભટ્ટીઓનો ભલો ભાવ થાય છે;
 અજ્ઞનો મળીને સાથે જાતી હિત વાંતો દરે,
 ચંદ્રકાંતનો જુસ્સો જુઓ કેવો પ્રગટાય છે;
 નટલાંકા કહે હરદ્વારીઓને સાથે ભેળા,
 તેઓને તો જુઓ કેવો મળેલા અન્યાય છે!
 ભટ્ટીઓની કોન્ફરન્સ દેવીના મંદીરે સહ,
 મુંબઈમાં ભાટિયાઓ ભાવે ભેળા થાય છે. ૪.

કોઈ કહે આગલગ્ન એકદમ બંધ કરો.
 જુદાઓના સગ્ન થકી જાતી થકી ગય છે;
 ન્યનાં વેચાણ હાય! વાળે હવે આંડા આંક.
 આગવિધવાઓ વળી ખાદ્ય દુખા થાય છે;
 કોઈ કહે વાંદાએ ની દાદ ગુણી વાર કરો.
 નારી વિના જુઓ નસંતાન આકી ગય છે;
 ભટ્ટીઓની કોન્ફરન્સ દેવીના મંદીરે સહ,
 મુંબઈમાં ભાટિયાઓ ભાવે ભેળા થાય છે. ૫.

નટલાંકા કહે પેલેલાં ધર્મને ગધારો ભાઈ,
 હવેલીઓ હવેનોના કામથી હીજાય છે;
 કોઈ કહે વિદ્યા ને દેવાગંના વધારો કરો.
 વેલાત-પ્રવાસ ખાસ જરૂર જણાય છે;
 ભટ્ટી છતીદાસ, વસ્તી પત્રક તૈયાર કરી,
 છપાવી ફેલાવવાની વાતો ચરચાય છે;
 ભટ્ટીઓની કોન્ફરન્સ દેવીનાં મંદીરે સહ,
 મુંબઈમાં ભાટિયાઓ ભાવે ભેળા થાય છે. ૬.

થેર થેર જીઓ રૂપાં તોરણોની હાર દીસે,
ધ્વજને પતાકા રંગ ખેરંગી ટંગાય છે;
દેવીનાં મંદીરની તો શોભા લાગે સ્વર્ગ જેવી,
ગાલીયા નામીયા મોટા હોલમાં શોભાય છે;
મુખીનું આસન ઉંચું મધ્યમાં દેખાય, વળી
સલાસદો માટે સારી બેઠકો અંધાય છે;
ભટ્ટીઓની કોન્કરન્સ દેવીનાં મંદિરે સહુ,
મુંબઈમાં ભાટિયાઓ ભાવે બેળા થાય છે.

૧૭.

વેલ્લન્દીયરો નળી ફેળનો દમામ જીઓ,
જંગમાં જવાની બાણ તૈયારી જણાય છે!
સ્વારીની શોભા જોવાને નરનારી ટોળે મળ્યા,
પ્રમુખને ગતતાં સાનો હુપ જલકાય છે;
આ મહાન મંગામાં જે ભટ્ટીએ ન ભાગ લીધો,
દાખે દેવોદાસ તે અભાગિયો જણાય છે!
ભટ્ટીઓની કોન્કરન્સ દેવીનાં મંદિરે સહુ,
મુંબઈમાં ભાટિયાઓ ભાવે બેળા થાય છે.

૮.

ભાટિયા કોન્કરન્સ દેવીની મુંબઈ મધ્યે જગતમણી.
મુંબઈ નક્ષત્ર મિત્ર મંડલને ધન્યવાદ!

હુહો.

જનની જાણુ તો હરી ભગત, કાં દાતા કાં શર,
નહિંતર રહેજો વાંઝણી, મન ગુમાવે નર.

નારાયણ છંદ.

કોન્કરન્સ ભટ્ટીની ભરાણી પેલેલી સિંધમાં,
તે દિનથી જણાય જગતી સમસ્ત હિંદમાં;
મહાન માન મેળવ્યું, તે ભટ્ટી સિંધનાં મળી,
ભલી અવનવી, ધન્ય ! ધન્ય ! “ભટ્ટી મિત્ર મંડળી.”

૧.

આ વર્ષ હૃદયે હર્ષથી. એકત્ર ભટ્ટી ભાવથી,
મુંબઈ મહીં મળે, મહાન દેવીનાં દેખાવથી;
કરો સહાય કાયમાં શ્રીમંત રંક સૌ મળી,
ભલી બળવી, ધન્ય! ધન્ય! “ભટ્ટી મિત્ર મંડળી.” ૨.

ઉરે ધરી ઉમંગને, સુધારે જ્ઞાતી રંગને,
ન ધારે કષ્ટ અંગને, વધાવે આ પ્રસંગને;
ઉદાર દિલથી વધારે દામ ફંડમાં ભરી,
ભલી બળવી, ધન્ય! ધન્ય! “ભટ્ટી મિત્ર મંડળી.” ૩.

નમીને ન્યાય નેમથી, ગણી સમાન સર્વને.
ભણી ભણાવે પ્રેમથી, હણી તમામ ગર્વને;
આ “મંડળી” થકી ઘણીક જ્ઞાતી આપદા ટળી.
ભલી બળવી, ધન્ય! ધન્ય! “ભટ્ટી મિત્ર મંડળી.” ૪.

ગૃહી સુખાણુ હાથમાં, ચલાવે જ્ઞાતી નાવને,
સારી તોણાન સંકટો, ભળવે બ્રાત્ર ભાવને;
નેહાઈ સૌથી સ્નેહથી ને સંપથી દળી મળી.
ભલી બળવી, ધન્ય! ધન્ય! “ભટ્ટી મિત્ર મંડળી.” ૫.

જાતી ભોગ આપીને બળવે જ્ઞાતી-ચાકરી,
જે વર્ષ વીસથી વિચારે હિત ચિતમાં ધરી;
વખાણુ દ્રા વખોટે! તેની વાત દિલે ના ગણી,
ભલી બળવી, ધન્ય! ધન્ય! “ભટ્ટી મિત્ર મંડળી.” ૬.

ઘણા સમય પછી પધારે પ્રિય અંધુ દૂરથી.
આનંદ આવે અંતરે, વહેછે પ્રેમ પૂરથી;
દયાળુ દેવીએ દયાથી દાદ સૌની સાંભળી,
ભલી બળવી, ધન્ય! ધન્ય! “ભટ્ટી મિત્ર મંડળી.” ૭.

આ મહાન દામ હામથી ઉપાડ્યું “મંડળે”
પ્રસન્ન થઈ પધારે દેવી, મુંબઈ ઉસંચરે;
કહેછે દેવીદાસ. એવી આશ આખરે પ્રજ્ઞી,
ભલી બળવી, ધન્ય! ધન્ય! “ભટ્ટી મિત્ર મંડળી.” ૮.

बीजी ओल इंडीया भाटिया कोन्फरन्स संक्षिप्त वर्णन.

મનહર છંદ.

કરાંચીનાં ભટ્ટીઓએ પહેલ કરી પછી ભાઈ,
મુંબઈનાં ભટ્ટીઓની ગવાણી છે નામનાં;
હિંદ આખો ફરી વળી, અંધુઓની શોધ કરી,
સદેશ પોચાડી તેડ્યા ભટ્ટી ગામે ગામનાં;
પરદેશ, આફ્રિકા, યુરોપ ને અમેરીકામાં,
ભૂલ્યા નથી જૂઓ, વળી ભટ્ટી અર્ધસ્તાનનાં;
ધન્ય! ભટ્ટી મુંબઈનાં ભેદને તજીને તમે,
એકત્ર કર્યા છે એમ ભટ્ટી હિંદુસ્તાનનાં.

૧.

વર્ષ છસોનો વિયોગ તોડી નિજ અંધુઓને,
આત્મથી વધાવ્યા ગણી પ્રિય જીવ જનનાં;
પ્રેમ ભરી આંખોમાંથી, પ્રેમ પૂર્ણ આંસુ વહ્યાં,
ઉરે ઉભરાયા ઉદગાર તો ઉંડાણનાં;
ડાકટર^૧ પ્રેમુખ, જાતિ દુઃખને મટાડવાને,
લાલેરથી આવ્યા ખાસ કામનાં કલ્યાણનાં;
ધન્ય! ભટ્ટી મુંબઈનાં ભેદને તજી તમે,
એકત્ર કર્યા છે એમ ભટ્ટી હિંદુસ્તાનનાં.

૨.

“મંડળે”^૨ ભૂમંડળમાં ડોકા વગડાવી ભણો,
ચતુનો આરંભ કર્યો મંગળ મંડાણનાં;
પંદર ડીસેમ્બરની ચોવીસ જવીસ સુધી
વિચારો ચકાવ્યા ભટ્ટી એકત્ર જોડાણનાં;

હિરાલાસે હેત ધરી તરોતમ શેઠ સાથે,
દીપાવ્યાછે દ્વાર મહા દેવીનાં મકાનનાં;
ધન્ય! ભટ્ટી મુંબઈનાં બેઢને તણને તમે,
એકત્ર કર્યા છે એમ ભટ્ટી હિંદુસ્તાનનાં,

૩.

કચ્છીને કાઠીયાયાડી, હાલાર્ધ ને દરદારી,
સિંધીને પંજાબી, હિંદી ઉત્તરનાં સ્થાનનાં;
બનુ ને જોસલમેર, બીજા વળાં શહેરમાંથી,
પ્રેમથી પધાર્યા વળી ભટ્ટી ધારખાનનાં;
મુંબઈમાં જાણે મોટી “બતરા”^૩ ભરાણી હોય,
એમ સહુ મળ્યા ખ્યાલ છોડી અભિમાનનાં;
ધન્ય! ભટ્ટી મુંબઈનાં બેઢને તણને તમે,
એકત્ર કર્યા છે એમ ભટ્ટી હિંદુસ્તાનનાં.

૪

કામને કાતીલ રોગ કાષામાં પ્રવેશ થયા,
કુસંપ, કુચાલ, કર કન્યાનાં વેચાણનાં!
લગ્ન લધુ બાળકોનાં, વળી ઘણાં વૃદ્ધતાણાં,
પ્રસૂતીને બાળમર્ણ દાસે છે ખેંચાણનાં!
કન્યા વિના કુંવારાઓ, બાળ વિધવાઓ તેમ,
એજ મૃણ કારણો છે કામનાં ઘસાણનાં!
ધન્ય! ભટ્ટી મુંબઈનાં બેઢને તણને તમે,
એકત્ર કર્યા છે એમ ભટ્ટી હિંદુસ્તાનનાં.

૫.

લાપણીથી લાઇ! લાઈ! ગળાંઓ દયામ્બ ગયાં,
જ્ય થોસ ધ્વનીએ તો દાડ્યાં પડ કાનનાં,
તાળીઓથી હાથ લાલ થયા તો ગુલાલ જેવા,
ઢુણ રહ્યા ધામ “એમપાયર”^૪ મકાનનાં;
શોળ શણગાર સજી નારીઓ જોવાને આવી,
સલાને શોભાવીને વધારાં ભટ્ટી નામનાં;
ધન્ય! ભટ્ટી મુંબઈનાં બેઢને તણને તમે,
એકત્ર કર્યા છે એમ ભટ્ટી હિંદુસ્તાનનાં.

૬.

લક્ષ્મીદાસે^૫ ભાપણથી જીત્યા મન જન તણાં,
 “વાડામાંથી કૂટ્યા હવે સિંહ થયા રાનમાં,”
 “હડકુતા હાંકો ને કાકુને રોતાં રાખો.” એમ,
 માત દિલ ડરાવે છે સિંહનાં સંતાનનાં;
 કલ્યાણજી^૬ ખારીસ્ટર તેનો ભુઓ લેક્ષ્મર,^૭
 વિધી નાખ્યા જેણે દિલ શ્રેતાઓ નમામનાં;
 ધન્ય ! ભટ્ટી મુંબઈનાં ભેદને તજીને તમે,
 એકત્ર કર્યા છે એમ ભટ્ટી હિંદુસ્તાનનાં; ૭.

ધન્ય ! મનુ મુખેદાર, અન્ય મનમુખા છોડી,
 વિદ્યાને વધારીને વધારી કોમ નામનાં;
 નેગી દરવાનસીંમ જીત્યો ચાંદ જંગ તણે,
 ધન્ય યોધા ભાટિયા ! યુરોપનાં મેદાનનાં;
 ભટ્ટી યદુવંશીઓની વંશની વંશાવળીમાં,
 પૂર્વજોનાં ચરિત્ર પ્રકાશે ભટ્ટી ભાણનાં;
 ધન્ય ! ભટ્ટી મુંબઈનાં ભેદને તજીને તમે,
 એકત્ર કર્યા છે એમ ભટ્ટી હિંદુસ્તાનનાં. ૮.

સ્વયં મેવંકાતણી સેવા તો ભૂલય નહીં.
 ખડે પગે રહ્યા, ભોગ છોડી ખાન પાનનાં !
 “મનોરથ”^૮ પૂરા થયા માધવનાં ગાગમાંહે,
 પ્રેમથી પ્રસાદ પામ્યા પ્રમુખના માનનાં;
 આવતી નાતાલમાં પધારજો લાહોરમાંહે,
 દાખે દેવીદાસ દિલ કરી એક તાનનાં;
 ધન્ય ! ભટ્ટી મુંબઈનાં ભેદને તજીને તમે,
 એકત્ર કર્યા છે એમ ભટ્ટી હિંદુસ્તાનનાં, ૯.

૫. લક્ષ્મીદાસ રવજી ૬. કલ્યાણજી મોરારજી

૭. ભાપણ. ૮. પરશોતમ જેડા, સોઆલીની બનાવેલી વંશાવળી.

૯. માધવ ભાગમાં પ્રમુખના માનમાં દુગાહારનો મેળાપડો.

ત્રીજી હિંદ સમસ્ત માટિયા કોન્ફરન્સ, -લાહોર. માટિયા માઈઓને ૨ લામણ.

દાહરો.

ભટ્ટી હિંદ સમસ્તની, પરિપદ આ પરખાય,
નર નારી લાહોરમાં, હળી મળી હરખાય.

હરિગીત છંદ.

આ લોકમાં મત લોકનાં કદી એક તો મળતા નથી.
વાણી વળી સહુનાં વિચારો છેક તો ભળતા નથી;
પણ જાતી હિત માટે તમારાં હૃદય એક બનાવજો,
લાહોરમાં પરિપદ વિષે પરિપુર્ણ પ્રેમે આવજો. ૧.

પરિણામ એવા કામનાં ઝટ જ્હાર તો પડતા નથી,
રોપાયલાં બી આજનાં ફળ આજ તો ફળતા નથી;
ધરસી ધૈર્યને વળી ખંતથી મળજ્યુન મૂળ મચાવજો,
લાહોરમાં પરિપદ વિષે પરિપુર્ણ પ્રેમે આવજો. ૨.

કાન્તેસનાં શુભ કાર્યથી આ આર્ય દેશ વિશે જૂઓ.
કીધા અને કરશે સુધારા દેશનાં હિતેચ્છુઓ:
છે એક્યતાથી હૃદય, તે તો લક્ષ માટે લાવજો,
લાહોરમાં પરિપદ વિષે પરિપુર્ણ પ્રેમે આવજો. ૩.

કરવા સુધારા નાનમાં, ધરવા હરાવો હાથમાં.
પણ જેટલા વાળી શંકા સંપી કરો સૌ સાચમાં;
બાપ્પી મુખેથી લાપણા નહીં કાગળો ચીતરાવજો,
લાહોરમાં પરિપદ વિષે પરિપુર્ણ પ્રેમે આવજો. ૪

કહેવું મુખેથી રહેત છે, કરવું બહુ મુશ્કેલ છે,
કરીને ખતાવો ને હરાવો કાગળે નોંધેલ છે;
દિવ દુહ કરી સાથે મળી તે અમલમાં મુકાવજો,
લાહોરમાં પરિપદ વિષે પરિપુર્ણ પ્રેમે આવજો. ૫

છટા પઢ્યાથી શું થયું ? શું વેપ બદલ્યાથી વળી ?
 થડ એકમાંથી કાળીઓ પૂરી અને છટી પડી;
 શ્રી કૃષ્ણ રૂપા વૃક્ષમાં સોને સમાને સમાવળે.
 લાહોરમાં પરિપદ વિષે પરિપુર્ણ પ્રેમે આવળે. ૬.

પહેલે પગે જગત થયા, ખીજે બહુ બળીયા બન્યા,
 ત્રીજે હવે જઈ તોડળે. ભય, ભેદ શત્રુ જે નડ્યા;
 એકત્ર થઈને ભટ્ટીનું મજબૂત ગુસ્થ જમાવળે,
 લાહોરમાં પરિપદ વિષે પરિપુર્ણ પ્રેમે આવળે. ૭.

જાતી વિષે વાંધા વગોણા હાથ ગામે ગામમાં,
 મન ભેદ ભાદ ભાષમાં દેખાય ધામે ધામમાં;
 આ બાળતો આવે સમે આ સ્થાનમાં નહીં લાવળે.
 લાહોરમાં પરિપદ વિષે પરિપુર્ણ પ્રેમે આવળે. ૮.

રોટી અને ખેટી તણા બેલવાર ભેટીને કરો.
 પરિશ્રમ આ પરિપદ તણા પરિપુર્ણ પાર પડે ખરો;
 છે એક લોહી ક્ષત્રીનું તે ભટ્ટી નામ ગળવળે,
 લાહોરમાં પરિપદ વિષે પરિપુર્ણ પ્રેમે આવળે. ૯.

લગ્નો વિષે લખવૂટ ખર્ચો છૂટ હાથે થાય છે,
 વળી લાઘવ ધંડેલીશ એડમાં પૈસા ઘણા ખર્ચાય છે;
 એવો ધુમાડો ધન તણા એળે થતો અટકાવળે,
 લાહોરમાં પરિપદ વિષે પરિપુર્ણ પ્રેમે આવળે. ૧૦.

યાત્રા વિષે અગાળીન નાણા જે વૃથા વપરાય છે,
 અલમસ્ત એટી આગમુનાં ઓજરાં ઝિભરાય છે;
 દુરુપયોગ એવો દ્રવ્યનો બિલકુલ બંધ કરાવળે,
 લાહોરમાં પરિપદ વિષે પરિપુર્ણ પ્રેમે આવળે, ૧૧.

છે ધર્મ પહેલાં ધનીકનો આ કાર્ય પાર ઉતારવું;
 અટકાવી ખોટા ખર્ચ જાતી ક્ષેત્રમાં ધન વાળવું;
 ઉપયોગ વિદ્યાની વિષે ઉદાર હાથ લંબાવળે,
 લાહોરમાં પરિપદ વિષે પરિપુર્ણ પ્રેમે આવળે, ૧૨.

મુંબઈ વિષે મોટી હવેલી? જં નવી ખોલાઈ છે,
 તે કુળુ કુળનાં આળકાને સ્નેહથી સોંપાઈ છે;
 એવી હવેલી હામ હામે ખાંતથી ખોલાવજો. ૧૩.
 લાહોરમાં પરિવદ વિષે પરિપુર્ણ પ્રેમે આવજો.
 સૌ સ્વાય, તન, મન, ચક્રો, આ કાર્યમાં મગીને કરો.
 અતિ ઉંઘ આગસ અગતાને અંધ શ્રદ્ધા પરહરેત,
 અંતર નણી શુદ્ધ લાણળીથી પ્રાત્ લાવ ભગવંત,
 લાહોરમાં પરિવદ વિષે પરિપુર્ણ પ્રેમે આવજો. ૧૪
 આ પોપમાં યાત્રા ભરાશે ભટ્ટીની લાહુરમાં,
 કિસાહથી નરનારીઓ મેળા થશે ભરપૂરમાં,
 સાથે મળી સૌ સ્નેહથી આ સમયને શોભાવજો,
 લાહોરમાં પરિવદ વિષે પરિપુર્ણ પ્રેમે આવજો. ૧૫
 આ દેશની ચળી નણા ચિન્દો રૂડાં દેખાય છે,
 સ્વદેશ ભક્તિ અંકયતાનાં કિસવો ઉજવાય છે;
 છે અરજ દેવીદાસની સૌ ફરજ પુર્ણ અગવંત,
 લાહોરમાં પરિવદ વિષે પરિપુર્ણ પ્રેમે આવજો. ૧૬

ચોથી હિંદ સમસ્ત ભારતીયા કોન્ફરન્સ લલકવા.

(સંવત ૧૯૭૪ ના માગસર, ઇ. સ. ૧૯૧૭ ના ડીસેમ્બર.)

**કોન્ફરન્સના નામથી ભડકતા ભારતીયા ભાઈઓને
 વિનય પુર્વક વિનંતી.**

દાહો.

કડવા હો જં લીંબડાં, ગીતળ હો જં જાંય,
 અધિવ હોય અખાલડા. નાથ પોતાની જાંય.

(નાથ ક્યસેં ગજકા બધે જાડાગો—અ રાગ.)

નહીં એવોઅવસર આવે સદાઈ, તમે કેમ બસો મારા ભાના!—અ ટંક.

કોસ હજારોથી હોંસ ધરીને આવે છે તમ ઘેર લાઈ,

હાથ જોડી “જો ગોપાલ” કરીને અલાથી લેજો વધાવી, નહીં એવો. ૧.

એકજ થકમથી ડાળીઓં ધૂડી, ધૂડી ધૂડી પથરાઈ.

તેમ શ્રી કૃષ્ણ રૂપી વૃક્ષમાંથી ભટ્ટી ગયા વિખગાઈ, — નહીં એવો. ૨.

સિંધમાં રૂઝા તે સિંધી કહેવાયા, કચ્છનાં કચ્છી કહેવાઈ.

પંજાબીને સુલતાની મેવાડી. હાકારનાં તો હાકાઈ, — નહીં એવો. ૩.

એમ છૂટ. પડી દેશ વિદેશે. વિધ વિધ વેગે વસાઈ.

એકત્ર થતે થડને પિછાણા, બેઠું જશે સમગ્રના. — નહીં એવો. ૪.

જ્ઞાતિ જાણ ગંગા ઘેર આવે, દરશન છે સુખદાઈ.

ભાગ્ય ભડા ધન્ય ભાઈ તમારા, હાલો લેજે જે લેવાઈ. — નહીં એવો. ૫.

હિંદ સમગ્રનાં મહાજન મળશે, તે ક્રાન્દન્સ કહેવાઈ,

વરસો વરસ એમ સાથે મળ્યાની મીઠી વાતો ચરચાઈ. — નહીં એવો. ૬.

આ ક્રાન્દન્સ ત્રિવેણી સંગમ છે, તિર્થ નંધી પવિત્રાઈ,

ચાંચાથી ૩૨. અધીક મળે ૪૧, તક ના ગુમાવશો ભાઈ. — નહીં એવો. ૭.

જોના મોટા મહુ સંપ સજીને વાતો કરે દરખાઈ,

બિંદુ તજી ગળી સાથે મળી નંમ ખીરમાં ખાંડ મિઠાઈ. — નહીં એવો. ૮.

આપ વાંદે. થકા તો અમારી શોભા દેખાશે સવાઈ.

દીન થકે કરગરી કહીએ પ્રીતે પધારશો ભાઈ. — નહીં એવો. ૯.

આ શુભ દુર્ગમાં તમથી અને તે આપો જે કાંઈ અપાઈ,

હાથ લેવો એ જ્ઞાતિ હિત માટે. સાથે લેવાશે ન પાઈ. — નહીં એવો. ૧૦.

ભાઈઓ મર્દાપ જે હોય તેઓને પ્રજા ખમર કુશળાઈ.

કુખ દુઃખ મરે તેઓનાં પિછાણીને પાર ઉતારશો ભાઈ. — નહીં એવો. ૧૧.

લીંબડો માલે કડવો ભલે પાણી ગીતળ તેની છે જાંઈ,

ગાંધાર ભોલે કદી કડવું પાણી નાય પોતાની છે જાંઈ. — નહીં એવો. ૧૨.

ફાંડ કોઈક મને છે કદી પાણી માવિત તેમ ન થાઈ.

માલ્યુ ચાલ્યું સર્વે મનથી વિસારો. વિશ્વ વિંધ વખણાઈ. — નહીં એવો. ૧૩.

મહાજા કરીને પધારો મંદીરે. એટલી તમારી ભલાઈ,

હાથ વેંટી વળી પાપ પડીને વિનવી કહું બહાલા ભાઈ. — નહીં એવો. ૧૪.

ધુઈ પડી જે હૈયાની હશે તો મળ્યાં ફરીને ભેળાઈ,

સનક એવું ભલાભાવથી ભાઈઓને, ભંડી દયા જેમ ભંડાઈ. — નહીં એવો. ૧૫.

ન. મહા દેવીની તન. મન, ધનથી સેવા જનાથી કનક,

નિશ્ચી કહે દેવીદાસ તે દાસોનાં જન્મ સફળ સમગ્રના, — નહીં એવો. ૧૬.

પરદેશ ગમન વિષે.

ભાટિયા શેઠીયાઓની વિલાયતની મુસાફરી

(સ. ૧૯૧૯ ના ચૈત્ર સુદ ૧૩ ને શનીવાર, તા ૧૯ મી એપ્રિલ,
 ઇ. સ. ૧૯૧૬.)

(સહુ ચલો છતવા જંગ, ખ્યુગલો વાગે !—ઐ રાગ.)

શુરવીર ભટ્ટી રણુધીર નીંદને ત્યાગી,
 પરદેશી ફાતી જાય, જુઓને જાગી;
 ક્ષત્રીપદ છોડી, ખેર ! અન્યા વેપારી !
 એકે કર જોડી થેર ! વધે લાચારી;
 હિંમતથી આગળ વધો, વહેમને મંદા,
 શ્રી કૃષ્ણ તણી છે સહાય, સમય ના ચૂંદા. ૧.

શ્રીમંતાની છે સહાય, હવે ના ડરતા,
 કરી કમર થાઓ તૈયાર, દીન દુઃખ દરતા;
 વિલાયત જઈ વેપાર જમાવો સારો;
 કરી ભટ્ટી નામ વિખ્યાત, વિજ્ય વિસ્તારો;
 છે સફર સજા નિર્ધાર, વહેમને મંદા,
 શ્રી કૃષ્ણ તણી છે સહાય, સમય ના ચૂંદા. ૨.

છે શેઠ ૧ ગોરધનદાસ, ૨ પમાણી પાસે,
 જેરીક ૩ નરોત્તમ, ૪ તુલસીદાસ પ્રસાસે;
 ઓગણીસ, એપરીલ, તેર, શનીની સાંજે,
 પી. ઓ. ની સ્ટીમર મેલ “ માલોજી ” ગાજે;
 મુંબઈથી પંથે પડ્યા, વહેમને મંદા,
 શ્રી કૃષ્ણ તણી છે સહાય, સમય ના ચૂંદા. ૩.

રસોઈ સોઈ સૌ કરી, ધર્મ નવ ત્યાગે,
 ઉત્તમ વ્યવસ્થા કરી, બાધ નવ લાગે,
 આવી પહોંચ્યા એડન, દિન બુધવારે,
 ગુરુ સ્નાન કરી નિજ ધર્મ કર્મ સંભારે;
 દાસે દીઠા સૌ સાથ, બહેમને મૂકે,
 શ્રી કૃષ્ણ તણી છે રહાય, સમય ના ચૂકે. ૪
 મધરાત્રે ત્યાંથી સુખે સિધાવ્યા સાથે,
 આપ્યા છે ગુલ આશિષ જગતના નાથે;
 આ સમય હવે છે દેશાટલુ કરવાનો,
 ઉઠાને આળસ તળે, ભટ્ટી ચુકાનો;
 ભમ, અંધ શ્રધ્ધા, અજ્ઞાન, બહેમને મૂકે,
 શ્રી કૃષ્ણ તણી છે રહાય, સમય ના ચૂકે. ૫
 વિદાયત દેશ નરેશ તણી સમ દ્રષ્ટી,
 ઉધ્યોગ અને વેપાર તણી કરે વૃષ્ટી;
 નિજ જાતીનાં રિવાજ કાપો હોય કાઢી,
 સુધરાઈ કરી કુધરાઈ તણી કરે નાઢી;
 છે દેવીદાસની આશ, બહેમને મૂકે,
 શ્રી કૃષ્ણ તણી છે રહાય, સમય ના ચૂકે. ૬.

પરદેશ ગમનને ઉત્તેજન.

(સહુ ચલો જીતવા જંગ બુગલો વાગે—એ રાગ)

ચડી વાંચો સૈન્યની સાથ હિંમત નવ હારો.
 ખચીત જીત છે જીઓ જણાય કિનારો,
 કસી કમર નામ કરી અમર જાતીને તારો,
 વેપાર વિદ્યાની સાથ ઉધ્યોગ વધારો.
 યુરોપ ખંડમાં ફરો, ધરો ના ખટકો,
 કેસરીયાં કરીને પરો, કનેદનાં ડકો! ૧.

નિજ ધર્મ કર્મ નવ તજો દિલમાં સ્થાપો,
 નિજ હેસ વેષ ને દેશ લેશ ન ઉઘાપો,
 નિજ ટેક છેક નવ તજો નામના છાપો,
 નિજ માતી તણી ચરીઆઈ મૂળથી કાપો.
 નિજ હામ કામથી લાલ લહે સહુ રંગે,
 કેસરીયાં કરીને પડો ફતેહનો ડંકો ! ૨.
 શ્રીમંતોની છે ફરજ ઉતેજન આપી,
 સાહસીક નરોને હામ કામથી સ્થાપી,
 પરદેશ તણાં વેપાર હુન્નરો માપી,
 સ્વદેશ જમાવો, જમો લાખોને આપી,
 દેશાટલુની દિન રાત અંખનાં અંખે,
 કેસરીયાં કરીને પડો ફતેહનો ડંકો ! ૩.
 મહારાજોને જે ધરો ધનનાં ઢગલા,
 તે કરો અંધ અસ, લરો પશ્ચિમે પગલા,
 સજો એક સંપને મળો સ્નેહથી સધળા,
 તજો અંધ શ્રદ્ધા, અજ્ઞાન, ધર્મના ઝગડા;
 ખોટા અંધનને હવે ત્રગાવો ૫૮૬,
 કેસરીયાં કરીને પડો ફતેહનો ડંકો ! ૪.
 લાત્રીની રીત છે પાકી પીઠ નહીં કરવી,
 રહી અડગ ધરીને ખડગ ધ્યંતા ધરવી,
 ઉપાડયું છે જે કામ નામના કરવી,
 કરી સહન અડચણો નંદ, પાર ઉતરવી,
 વાગે છે સાંભળો, ફર નોખનનો રણડો
 કેસરીયાં કરીને પડો ફતેહનો ડંકો ! ૫.
 ધર્મધો જો નહીં માને મરોને પડતા.
 ફાકટનાં કંછ્યા કરી માંદા માંદે લડતા.
 શાણા સમજી ને જ્ઞાની નથી શું મળતા ?
 રાખી સમ દ્રષ્ટી ન્યાયી થઈને લળતા.
 કહે દેવીદાસ છે આસ, હવે ના અટકો,
 કેસરીયાં કરીને પડો ફતેહનો ડંકો !

વરસા નો વૃષ્ટી માટે વિનંતી

કોહરો.

કન્યાવિકૃત્ય-પાપનો પ્રતીબંધ જો થાય,
વિધવાની બહારે ચડો તો જળ વૃષ્ટી થાય.

ગત વર્ષમાં વરસાદની તાલુ પડવાથી, મુંબઈમાં મુળજી જેઠા કાપડ આકીર્ષમાં કાપડીયા લાઠીઓએ એકત્ર થઈને શૃંગી રૂપીની પ્રતીમાની સ્થાપના કરી વરસાદની વૃષ્ટી માટે આલ્મજોને જાપ કરવા બેસાડી હોમ હવન કર્યા હતા અને તેની પુર્ણાહુતી ધામધૂમથી કરી હતી. અરતુ !

શાસ્ત્રવચન પ્રમાણે જેમ પુન્ય કરવાથી પરમેશ્વર પ્રસન્ન થાય છે, તેમ પાપ કરવાથી તે કોપામન પામી શાય છે, એ સર્વ માન્ય વાત છે, તો પછી વરસાદ ન આવવાનું કારણ દૈવ કોપ હોવાનું સંભવે છે, માટે કાપડીયા લાઠીઓ તથા જનસમાજને મારી નષ્ટ વિનંતી છે કે તેઓએ એકત્ર થઈને વિદ્વાન શાસ્ત્રીઓ સમક્ષ શાસ્ત્રાનુસાર નીચે લખ્યા પ્રમાણેની પ્રતીજ્ઞા લેશે તો માફ માનવું છે કે અવશ્ય પરમાત્મા પ્રસન્ન થઈ સર્વ સ્થળે વરસાદની વૃષ્ટી વરસાવશે અને આનંદ કેલાવશે:—

(૧) કન્યાવિકૃત્યના કર કુલથી નિર્દોષ કુમારીકાઓનો જન્મારો ધૂળધાણી થવાથી તેઓનાં આપ ઢાગે છે તેનો પ્રતિબંધ કરવો.

(૨) બાળ વિધવાને તેઓને લગ્ન એ શું છે તેની પણ પૂરી સમજ હોતી નથી એવી અજ્ઞાન નિર્દોષ બાળવિધવાઓનાં અંતરની આંતરડીનો શ્રાપ, ગર્ભાપ ના બાળકત્યા તથા આત્મહત્યાનાં પાપ અટકાવવા ખાતર બાળવિધવાને પાપ દૂર કરવાની છુટ આપવી.

(૩) શ્રીમંતોએ ગાંધીજીને દયા લાવી બ્રાતૃભાવ રાખવો.

ઉપર કહ્યા પ્રમાણેનાં ત્રણ પ્રતીબંધ થવાથી દૈવકોપ મરી જઈ વરસાદની અમૃત વૃષ્ટી વરસશે.

આ ઉપરાંત, આત્મિક કલ્યાણ સંધિશ્રદ્ધાળુ લગતો “ધર્મ ધર્મ” પોકારી રહ્યા છે ! તેઓનાં લક્ષ્ય “ધર્મ”, અન્નમસ્ત, આજ્ઞાસુ તથા અજ્ઞાન.

ગમે તેવા હોય તોપણ બ્રાહ્મણનું નામ પડ્યું કે તેઓને સીધા, માલ મલીદા, પાટપીતાંબર, દાન દક્ષીણા, વાસણ કુસણ, તે પણ ચાંદીના-છલાદી, આપવામાં તથા હવેલીઓમાં હજમદસ્તા હરામખોરોને સદાને માટે અઢળક પૈસો, વાડી, બાગ, બંગલા તથા માળા અર્પણ કરવામાંજ સમાધ જાય છે. એવા બ્રાહ્મણો આપણા ભોળા ભાટીયા ભાઈઓને શાસ્ત્રોના લાંબા પંદોળા શ્લોકો સંભળાવી, અષ્ટમ પાઠમ સમજાવી તથા કેટલાક ઉલ્લુ અંધશ્રદ્ધાળુઓને યુક્તિયુક્ત બનાવી પોતાની ફક્ત પૈસા જમાવવાની નીચ સ્વાર્થીય બુદ્ધિનો તેઓના ઉપર ઉપયોગ કરી સારી રીતે ફાવી જાય છે એટલુંજ નહીં, પણ તેઓ એવી રીતે પૈસા કઢાવીને મુઠ ભાવીકાની મુર્ખતા ઉપર હસે છે, અને “છાશમાં માખણ જાય ને વહુ યુવક કહેવાય !” તે સ્પષ્ટ દેખાય છે તોપણ આ ધર્મધેણડાઓની આંખો ઉઘડતી નથી એ બહુ અફસોસનીય છે.

ભાટિયાઓ, સારા પૈસાદાર અને મોભાદાર ગણાય છે, પણ બરાબર તપાસ કરીને જોશો તો મારા અનુમાન પ્રમાણે ૫૦ ટકા એવો ભાગ નીકળશે કે તેઓને પોતાના દરરોજના ઘર ખર્ચનો વિચાર થઈ પડતો હશે, જ્યારે બ્રાહ્મણોમાં એવો ભાગ જવલેજ માલમ પડશે એટલુંજ નહીં પણ તેઓનો મોટો ભાગ, આપણા મોટા મોટા હંથાલીલુ અંધશ્રદ્ધાળુ શેડીયાઓના પૈસાથી સારી પેટે ચીકાશવાળો માલમ પડે છે અને તેઓ અલ્પમત સાંદીયાઓની પેંડ મસ્તાન થઈ ફરે છે, ત્યારે આપણા પોતાના ગરીબ ભાઈઓની હાલત કેવી હશે તેની કલ્પના કરવાની કે તેઓ તરફ સંહેજ નજર નાખવાની પણ તે શેડીયાઓને એક પળની પણ દુરસદ મળતી નથી.

આપણા શ્રીમંતભાઈઓ પાસે, જે એકઠા કરીએ તો, કરોડો રૂપીયા ધર્માદા ખાતે જમે થયલા નીકળશે જેનો ઉપયોગ, ધીંગા ઘડ્યા દોંગી-ઓનું પોપણ કરવામાં તથા વિપયાંધ મહારાજોને કેસર કસ્તુરીનાં પૌષ્ટિકપાક છલાદી મોજશોખના ખર્ચો પુરા પાડવામાંજ થાય છે અને તેથી કરીને તેઓ મદોન્મત બની તે અંધશ્રદ્ધાળુઓની વહુ બેટી તથા બહેનોને

નીતિ ભૂષ્ટ કરવામાં નકરના કીડાની પેઠે મચ્યા રહે છે! તે વિષે અખા ભગતનો દુહો અત્રે બરાબર અંધ એસતો થઈ પડે છે:—

મારકણો સાંઢને ચોમાસું માલ્યો,
કરડકણા કુતરાને હડકવા લાલ્યો,
મકંટ ને વળી મદીરા પીએ,
અખો એથી સૌકા પીએ.

તે પૈસા ધર્મને નામે એકદા કરવામાં આવે છે અને ખર્ચવામાં આવે છે તે પૈસા આવા અધર્મની વૃદ્ધિ કરવા માટે ખર્ચાય છે. તે તેઓને ખુદ્દુ દેખાડી આપ્યા છતાં તથા રાંડો પાડી થાકી ગયા છતાં આરા ભોળાભાઈઓની શુદ્ધિ ઠેકાણે આવતી નથી એ આપણી કોમનું મોટું કમભાગ્ય છે! પુન્ય માટે અપાતા પૈસાનો પાપ વૃદ્ધિ કરવા માટે ઉપયોગ થાય છે તેથી ખરેખર! દરેક સમજી માણસનું દિવ દાઝ્યા વગર ‘રહેશે નહીં’, તેને માટે સ્વર્ગસ્થ ભાઈ ગોરધનદાશ દામોદર પમાણીએ જે કવીતા રચી છે તે વાંચવા લાયક છે. અને તે મનન કરવા યોગ્ય છે, તે કહે છે કે “ભાઈ બહેનો પૈસો, આપ પુન્ય માટે આપો, તેનો સાટે ભુજાવેલો પાપ પોટલો અંધાય છે.”

શું આપણા શ્રીમંત ભાઈઓ-પાસે કરોડો રૂપિયા ધર્માદા ખાતાનાં છે તેનો ઉપયોગ ગરીબ ભાટિયાઓ માટે સેનેટરીયમો બાંધવા, ઓસ્પિટાલો ઉભી કરવા, અનાથાશ્રમો બાંધવા, સ્કુલો, લાયબ્રેરીઓ તથા હુન્નર-શાળા વગેરે, સ્થાપવા પાછળ ન કરી શકાય? અંગ્રેજીમાં કહેવત છે કે “Charity begins at home” એટલે કે સખાવત પહેલાં ઘેરથી જ શરૂ થાય છે, એ શું ખોટી છે? અથવા “ઘરનાં છોડ ઘંટી ચાટે અને ઉપાધ્યાય ને આટો!” એ કયા શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે તે કોઈ બતાવશે? આ ઉપરથી તે અંધશ્રદ્ધાળુ શેડીયાઓ હજી પણ ચેતશે અને પોતાના પૈસાથી આળસુઓને ઉત્તેજન આપવામાં આવે છે તે અંધ કરીને ઉપર કહેલાં જ્ઞાતી હિત કામો કરવા પાછળ ખર્ચશે તો જ્ઞાતીની ઉન્નતિ થવી અણી સહેલી છે. શ્રી કૃષ્ણ પરમાત્મા તેઓને સદ્બુદ્ધિ આપે! તથાસ્તુ !

દુકાળનો વિકાલ કાલ.

અન્નખોટમાં અન્નકોટ !

દાહરે.

દુકાળથી આ દેશમાં, અન્નતણી છે ખોટ !
હવેલીઓમાં આ સમે, થાય અન્નનાં કોટ !

હાલમાં આ દેશમાં દુષ્ટ દુકાળ પોતાનો પાપી પંજે પ્રમારી રહ્યો છે, તેથી ગરીબોને ખાવાનું મળતું નથી અને અન્નની ખોટ જણાય છે: એવા વખતમાં અન્ન વગર ટંગવણતા અને મરી જતા મનુષ્ય પ્રાણીના પ્રાણ અચાવવાને તેઓને શક્તિ અનુસાર અનાજ મોકલી આપવાનું તો બાળુએ રહ્યું પણ ઉલટી અન્નની મોટી ખોટ છે તેમાં ધર્મને નામે ધર્મદોષીઓ વધારો કરે છે; તે એવી રીતે કે નવા વર્ષના પડવાને દીવસે વૈશ્વનાથ ધર્મની હવેલીઓ અને મંદીરોમાં મોટા જથ્થામાં જુદી જુદી જાતનાં અનાજ રાંધી તેના ટગડા કરવામાં આવે છે તેને “અન્નકોટ” કહે છે. આ અન્નકોટ હાંકીરહીને અર્પણ કરી અલમસ્ત આગમુઓને જોઈથી આપવામાં આવે છે. (મુંજમાં મોટી હવેલીના પ્રસાદ પાસેના બોઝવાડમાં હંમેશાં રસ્તામાં ગટરો પાસે જમીન ઉપર મુકી વેચવામાં આવે છે) અને એવી રીતે ગામેગામ સઘળી હવેલીઓ તથા મંદીરોમાં અન્નનો ફેરડો બધો બગાડો થતા હશે, તેને ખ્યાલ કરો ! આવા અન્નખોટના વખતમાં આવા અન્નકોટ થવાથી ઉલટો ખોટમાં ખોટનો વધારો થાય છે અને તેથી ગરીબોનું મળું પ્રમાણ વધે છે.

આ ઉપરથી સત્ત્વ ગૃહસ્થોને મારી નમ્ર વિનંતી છે કે તેઓ આવા નિહાળેલાં સમયમાં આવા “અન્નકોટ” બંધ કરાવી તે પાછળ થતો ખર્ચ વગરના દુકાળ પીડિત ગરીબોમાં, જ્યાં અન્નની ખોટ જણાય ત્યાં મોકલી આપવાનો મનનો પ્રયાસ કરશે અને તેમ કરવાથી હાંકીરહી પ્રસન્ન થશે.

ઝોનરરી ઝોદ્દા.

હાલમાં ઘણી ખરી સાર્વજનિક સંસ્થાઓ બહારથી જેટલા પ્રમાણમાં જાહેર પ્રગતે શોભાયમાન તથા શ્રેયકારક લાગે છે, તેટલા પ્રમાણમાં કાર્ય સિદ્ધી કરવામાં તૈયાર જણાતી નથી, એટલું જ નહીં પણ (Upto date Fashion) છેલ્લામાં છેલ્લી ફેશન પ્રમાણે મોટી મોટીંગો ભરી, કમીટીને સખ કમીટીઓ નેમી, મોટા મોટાઓને કાયરેક્ટરો, પ્રમુખો, ઉપપ્રમુખો, ખગ્તનચીઓ, સેક્રેટરીઓ નેમી તથા “અમે આમ કયું” અને તેમ કયું” વગેરે બાબતોનાં ભપકાદાર લાપણો કરી અને સુંદર કાગળો તથા સુંદર છપાઇનાં રૈનકદાર રિપોર્ટો બહાર પાડી પ્રગતે આંજી નાંખવાને તેઓ પોતાથી બનતું કરે છે. આ સાર્વજનિક સંસ્થાઓમાં કામ કરવા માટે જે ઝોનરરી ઓધ્ધા રાખવામાં આવે છે, તે મેળવવા માટે માનપાનના બુખ્યા હાલમાં ઘણા મળી આવે છે, અને આ ઝોદ્દા મેળવીને-કામ કરવામાં મોટું મીડું! પણ જાહેરમાં પોતાનું નામ પ્રખ્યાત કરવા તથા જાપાઓમાં છપાવવા બનતો પ્રયાસ કરે છે. આ કારણને લીધેજ આવી સંસ્થાઓ લાંબા વખત સુધી ટકી શકતી નથી.

ઝોનરરી ઓધ્ધારોની ફરજ:-જેઓને આ ઝોદ્દા આપવામાં આવે છે અને જેઓ તેનો રિવકાર કરે છે તેઓ તે સંસ્થાના નોકર છે. પગારદાર નોકરોને તેના કામ બદલ પૈસા મળે છે જ્યારે ઝોનરરી ઓધ્ધારોને તેઓના કામની કદર કરી, જાહેર પ્રગત જે માન આપે છે તે માન ઇશ્વરી બક્ષીશ સમાન છે. એવું માન ખરા ઝોનરરીઓને મળ્યું પણ છે જો કે તેઓ પોતે જરા પણ માનની આશા રાખતાજ નથી. માણસ માત્ર બૂલને પાત્ર છે, માટે પોતાની બૂલને માટે જાહેર પ્રગત રક્ષી કાંઈ કહેવામાં આવે તો તેઓએ તે ધીરજથી સાંભળી, તેની તપાસ કરી સુધારતી જોઈએ, અને નહીં કે તે બૂલ જણાય છતાં તેને ઠાંકીને ઉપરથી ફેંચ પોલીસનો પીછો મારી બૂલ બતાવનારનેજ હલકો પાડવો! કદાપી કહેનારની બૂલ થતી હોય અને પોતાની બૂલ ન હોય તોપણ જેમ એક નોકર શેઠનું એક વખત સાંભળીને તેની તપાસ કરી

ને પોતાની ભૂલ થઈ નથી એમ બતાવવાને જોડેલો વિવેક બતાવે છે તેવીજ રીતે તેઓએ વર્તવું જોઈએ, અને જેવી રીતે, પોતાના શેઠને કાંઈ પણ નુકસાની થતી હોય તે અટકાવવાને તેનો નીમકહલાલ નોકર દોડી જાય છે તેવીજ રીતે પોતાની સંસ્થાના હિતને જરા પણ નુકસાન નહીં હોય તે અટકાવવાને પોતાનું અંગત કામ છોડીને ઉઘાડે પગે દોડી જવું જોઈએ અને તે તેની ફરજ છે. મોટા શહેરોમાં આગ બુઝાવવાને જે બંબાખાના રાખવામાં આવે છે તે હમેશાં પોતાની ફરજ બજાવવાને કેવા તૈયાર હોય છે ? આગની ઘંટી વાગે કે એક મીનીટ પણ ફોફટ ગુમાવ્યા વગર તાબડોતોબ તેઓ આગની જગ્યાએ દોડી જાય છે.

મુંબઈમાં આપણી કામનાં—“ મુંબઈ લાટીયા મહાજન ” તથા “ લાટીયા મિત્ર મંડળ ” કૃપી બંબાખાના છે. કાચ લાંગીને આગની ચેતવણી આપવાને ઘંટી વગાડવાના ફેંકાણે ફેંકાણે જે થાંભલાઓ છે, એવો એકજ થાંભલો આપણી કામમાં છે, તે “ લાટીયા પ્રકાશ ” છે. અને તેની અંદર જુદા જુદા લખનારા આગની ચેતવણી આપનાર સરખા છે; અને બંબાવાળાઓએ હમેશાં પોતાના કામની તાલીમ સર્જી રાત દિવસ તત્પર રહેવું જોઈએ. પણ મારે દિલ્લીની સાથે કહેવું પડે છે કે આપણા આ માનવંતા બંબાવાળાઓને જ્યારે ઘંટી વગાડીને ખજાર આપવામાં આવે છે ત્યારે તેઓ ઉંઘતા હોય અથવા રમત ગમતમાં ગુલશન હોય છે અને તેઓ તે સાંભળવાની દરકાર પણ કરતા નથી; તેઓને ઘંટીથી ખજાર આપવામાં આવે છે એટલુંજ નહીં પણ તેઓને જાતે મળી, તથા લેખીત ખજાર આપી આજીજી કરવામાં આવે છે છતાં તેઓનું ધ્યાન બંધાતું નથી; અને જ્યારે છુટી શકાય નહીં ત્યારે તેઓ એમ કહે છે કે “ ભલે ! નંદરમાં આગ લાગી છે તે ઉપાડીને અમારી ખુરશીની સામે મુકી દે ” અને અમને પ્રસન્ન મગશે તો ધ્યાન આપી ઘટતું કરશું. ” કેવો વિચિત્ર જવાબ ! અને વળી વધારામાં તેઓ કહે છે કે આ તો અમારો અંગત અભિપ્રાય છે, જે સંસ્થાના ઓધેદાર તરીકે સંસ્થામાં પુછશે તો અમારો અભિપ્રાય જુદો છે. એની શું મતલબ ? એકજ હૃદયના એ અભિપ્રાય ! તે ઉપરાંત તેઓ એમ પણ કહે છે કે અગાઉ અમે એવી એક આગ એલવી હતી પણ પાછળથી ત્યાં ફરીને આગ લાગી અને આખું ઘર જાન માલ સહીત ખગી ગયું અને અમને અપયશ મળ્યો, માટે

વળી પણ એમ થાય તો ? માટે હવે એવા કામમાં માથું મારવું નહીં. એટલે કે હવે ગમે તેટલી આગ લાગે તે પણ ઓલવવા જવું નહીં, પણ બહારથી ડાળ દમામ તો તેવાજ ચાલુ રાખવા ! એ પણ વીસમી સદીની ફ્રેંચ પોલીસની એક ફેશન છે.

આ ઓધેદારોએ સમજવું જોઈએ કે જાહેર પ્રજાની કાંઈપણ વ્યક્તિની ફરજ, માત્ર જ્યાં આગ લાગી હોય તે માલમ પડે કે થાંભલાની ઘંટી વગાડી અંગાવાળાઓને ખચર આપવાની છે અને ઘંટી સાંભળી તાપડતોજ આગની જગ્યાએ દોડી જઈ આગ ઓલવી, માણસોના જન માલનું રક્ષણ કરવાનું કામ અંગાવાળાઓનું છે અને નહીં કે ઘંટી વગાડનાર ખચર આપનારનું !

જો આ સાવજનિક ખાતાઓ પોતાનું કામ શું છે તે સમજે અને તે પ્રમાણે વર્તે (અપ-ટુ-ડેટ-ફેશન પ્રમાણે ફ્રેંચ પોલીસ લગાડીને નહીં હો !) તો તેઓને ચોપડ, પાના, શેત્રંજ તથા ટેબલ ટેનીસ રમવાની એક મીનીટની પણ પુરસદ મળે નહીં, પણ જ્યાં એમ સમજવામાં આવે કે “ અમે કરીએ છીએ તે યરાચર છે અને તમે નાલક ટક ટક કરી સંસ્થાને તોડી પાડવાના પ્રયત્નો કરો છો એ તમારી નિર્જાતતા છે ” ત્યાં પછી તે સંસ્થાને અને જાહેર પ્રજા ઉભય પક્ષને નુકશાન થવાનો સંભવ છે. આ ઉપરથી ઓનરરી ઓધેદાર સાહેબો પોતાના ઓદ્ધાનું સત્ય સ્વરૂપ જોઈ, તે પ્રમાણે વર્તીશો તોજ આ લેખને ન્યાય મળવાનો અને જ્ઞાતીને લાભ થવાનો સંભવ છે.

૧. કોમ રુલ વિના ૨. હોમ રુલ ?

હાલમાં હોમરૂલના વિષયની એટલા જોસથી ચળવળ ચાલી રહી છે કે તે સંબંધી સરકારને મોંઠે વહેલે કાંઈક પણ સુધારો કરવો પડશે. હું તે વિષયની વિરૂધ્ધ નથી, તે દેશને માટે ઘણો કીંમતી વિષય છે, પણ હું હાલ તે વિષય ચર્ચવા ઇચ્છતો નથી. હું પણ હોમરૂલનો

મેંચર છું. પણ માઈ કહેવાનું એ છે કે આપણે પહેલાં કામરૂલ કેવી રીતે કરવું તે તરફ સંપૂર્ણ લક્ષ આપવું જોઈએ. આપણી કામની અંદર કુસંપ, કલેશ, ધર્મને નામે ધર્તીંગ, અધ્યક્ષ, જાતી અભિમાનની ખામી તથા કેટલાક હાનીકારક રીવાજો જરૂર ધાલી બેઠા છે તેનો કામરૂલરોએ પહેલાં ત્યાગ કરી, તેનો દાખલો બેસાડી કામની અંદરથી કહાડી નાખી, અને તેને માટે જે ધારા ધોરણ આંધ્યા હોય તેનો અચૂક અમલ કરવો જોઈએ. હોમરૂલની અંદર બ્રાતૃભાવ વધારવાનું કહેવામાં આવ્યું છે. એટલે કે કોઈ પણ ઇન્ડિયન હોય તેને ભાઈ પ્રમાણે ગણવો જોઈએ, ત્યારે આપણું તો એકજ વંશનાં અને એકજ લોહીનાં ભાઈઓ છીએ તો તેની અંદર બ્રાતૃ ભાવ ન વધી શકે એ તો વળી નવાઈની વાત લાગે છે ! જો એવી રીતે એકજ વંશમાં બ્રાતૃ ભાવની વાગણી ઉત્પન્ન થઈ શકે નહીં. તો પછી હોમરૂલની જાયા નળે કોઈ પણ ઇન્ડિયન તરફ બ્રાતૃ ભાવ કેમ રહી શકશે ? કોઈ એમ કહે છે કે જ્ઞાતીની અંદર કોઈ કોઈને ગણકારતું નથી; તો પછી હોમરૂલ મળશે ત્યારે કેમ કરશે ? અગાઉ જ્યારે નિઃસ્વાર્થી અને નિષ્પક્ષપાતી કામરૂલરો હતા તેઓ જે કાયદાનો અમલ કરતા હતા તેને સંઘળા માન આપતા અને તેઓથી સંઘળા ડરતા હતા તેનું કારણ ખીજું કંઈ નહીં-ફક્ત “ નિઃસ્વાર્થ ” અને “ નિષ્પક્ષપાત ”. તે હાલમાં જતાં રહ્યાં છે અને તેથીજ કામરૂલ પડી સાગ્યું છે. અને તે જ્યારે નથી અનવું ત્યારે હવે “ હોમ રૂલ ! હોમ રૂલ ” ! કરી રહ્યા છે ! તેની અંદર પણ જ્યાં મુઠ્ઠી “ નિઃસ્વાર્થ ” અને “ નિષ્પક્ષપાત ” ની ખામી હશે તો તે પણ ચક્રાવર્ત મુશકેલ છે. માટે પહેલાં કામરૂલની અરાબર વ્યવસ્થા કરો અને પછી હોમરૂલનું ધ્યાન ધરો.

ઘણાં અફસોસની વાત છે કે હાલમાં કામ-કલ્યાણ માટે કોઈપણ પ્રયત્ન કરતું નથી ! જ્યારે હતા ત્યારે ઘણા હતા અને નથી ત્યારે કામ નથી; અને તેથીજ વગર મુખાણી જહાણનાં જેવી જ્ઞાતીની ગતી થઈ રહી છે. હમણાં તો સૌ કોઈ એમ કહે છે કે “ આપ આપકા સમાલીયો ” પણ એવી રીતે ચાલુ રહ્યું તો જ્ઞાતીની કેવી સ્થિતી થશે તેનો જો વિચાર કરશો તો જણાશે. આપણી કામની અંદર કામરૂલ કરી શકે એવા ઘણાં ભાઈઓ છે, પણ તેઓ પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ અન્ય દિશામાં કરે છે- ભાઈ જમનાદાસ દ્વારકાંદાશ જેવા દ્રઢ મનવાળા, સાહસીક

અને વિદ્વાન પુરૂષે હોમશ્લ પછવાડે પોતાનું તન મન ધન અપણુ કરી દીધું છે. જો કે તેને તેની ટેકને માટે ધન્યવાદ થટે છે તોપણ તેમણે પોતાની કોમશ્લ તરફની ફરજ વિશે વિચાર કરવો જોઈએ. પહેલાં ઘર સાફ કરી પછી આંગણું સાફ કરવું. ભાઈ લક્ષ્મીદાસ રવજી તેરસી પણ હોમ શ્લર છે અને ઘણી સાર્વજનિક સંસ્થાઓમાં ભાગ લે છે પણ જ્ઞાતી વિશે વિશેષ કરવાની તેમને પુરસદ મળતી નથી. ભાઈ જીવરાજ ગોકલદાસ નેણુશી રેલ્વેની હાડ મારી દૂર કરવામાં લન તોડીને હોંસથી મચ્યા રહે છે પણ તેઓ કોમની હાડમારી દૂર કરવા માટે તેટલો પ્રયત્ન કરતા નથી. ભાઈ વીશનજી ઠાકરશી હાલાખ જેણે ભાટીયાઓના ભલા માટે ભેખ લીધો હતો તેણે મચ્છેંદ્ર યોગીની પેઠે ભેખ ઉતારી પાછા સંસારી થયા છે. ભાઈ નરોત્તમ મોરારજી ગોકલદાસ. ધનાદય ગૃહસ્થ છે, અને કોમને માટે ઘણું કરી શકે એમ છે, પણ તેઓ પોતાની જ્ઞાતી હિતની ફરજ તરફ કેમ ધ્યાન આપતા નથી તેની સમજણ પડતી નથી. ભાઈ દામોદર રવજી પુરેયા તેઓની અવસ્થા પ્રમાણે અગાઉ જેટલા પ્રયત્ન જણાતા નથી. ભાઈ મગનમલ આસનમલ, કીકલા જેવા ભાટીયાના ભલાને માટે ભટકનારા, ઉપરનાં ફેરફારોથી નિરૂત્સાહી થઈ ગયા હોય એવું જણાય છે. મારા જેવા કેટલાક રાડો પાડ્યા કરે છે પણ નગારખાનામાં તુતીનો અવાજ ક્યાંથી સંભળાય? આ ઉપરથી એમ માલમ પડે છે કે જ્ઞાતીની અંદર ગેરવ્યવસ્થા ચાલી રહી છે અને જેને જેમ ફાવે તેમ વર્તે છે. જ્ઞાતીનું કોઈપણ જાતનું અંધારણુ રહ્યું નથી. એક મોટું કામ પાંચસો માણસોએ સાથે ઉપાડ્યું હતું, પણ જ્યારે પડતું મેટ્યું ત્યારે બધાએ સામટું મુકી દીધું. હવે કોઈ પણ હાથ લગાડતું નથી. આને માટે ખરું કહું તો “મુંગઈ ભાટીયા મહાજન” જોખમદાર છે. હાલ તો આવી સ્થિતી છે, હવે પછી કાળચક્ર ફરે અને કાર્ય પાર પડે તો દાસની આશ ફળે? ઇશ્વર ઇચ્છા બળવાન છે. જે થાય તે ખરું !

માટિયા કોમની ઉન્નતીનો સ્વાલ.

શું કોમની ઉન્નતી એમ થાય ?

ઉપજતી વૃત્ત.

- હરે હરે ને બહુ મોજ માણે, ગરીબની પીડ નહીં પિઠાણે,
રંગે રમે રંગ મહેલે સદાય, શું કોમની ઉન્નતી એમ થાય ? ૧.
- ખાંતે જમે ઘેબર ખીર પૂરી, પકવાન પાંચે બરફી મધૂરી,
ગરીબની હાલત ના જોવાય, શું કોમની ઉન્નતી એમ થાય ? ૨.
- સુખમાં શ્રીમંતો શાંતી ગુનરે, સુખી આપ તો અન્ય સુખી વિચારે !
એવી શ્રીમંતાઈ એળે ગણાય, શું કોમની ઉન્નતી એમ થાય ? ૩.
- બગી જુમને મોટરમાં મહાલે, પુના વિષે રેસ વિના ન ચાલે,
દુઃખ દીનનાં દૂર નહીં કરાય, શું કોમની ઉન્નતી એમ થાય ? ૪.
- પૈસા મળ્યા બહુ પ્રભુનાં પ્રનાપે, પરમાર્થ માટે કાઢી ન આપે,
હાંસે હજારો કુમારે હોમાય, શું કોમની ઉન્નતી એમ થાય ? ૫.
- ઝારીઝ મીઠો દુકાનો ચલાવે, પરંકામને કામ આપી નિભાવે,
નિજ બ્રાત્રને ભાગ નહીં અપાય, શું કોમની ઉન્નતી એમ થાય ? ૬.
- વાતો હરે મુખથી મોટી મોટી, આવે સમય થાય કદી કસોટી,
બોલ્યા પ્રમાણે પછી ના પળાય, શું કોમની ઉન્નતી એમ થાય ? ૭.
- હરે હરાવો મળીને પસાર, પાળે ન પાળે, નહીં તે વિચાર,
એવા ઘણા ધગલમાં લખાય, શું કોમની ઉન્નતી એમ થાય ? ૮.
- બહારે જતાવે બહુધા સુધારા, ઘરમાં ચલાવે ઉલટા કુધારા !
મિથ્યાભિમાની મનમાં પ્રજાય, શું કોમની ઉન્નતી એમ થાય ? ૯.
- બલે કરો બહાર સારા હરાવો, સ્ત્રી સંમતી વિણ કદી ન ફાવો,
અપ્રસાદ ! સ્ત્રીઓ ના કેળવાય, શું કોમની ઉન્નતી એમ થાય ? ૧૦.
- વેપારમાં ખૂબ નાણું જમાવે, કશ્યા લડીને લાખો ગુમાવે,
વકીલને કોરટમાં હોમાય, શું કોમની ઉન્નતી એમ થાય ? ૧૧.
- વિવાહ પ્રસંગે વેસ્થા નચાવે, વાળં વિદેશી વિજળી વસાવે,
એવો ધુમાડો ધનનો કરાય, શું કોમની ઉન્નતી એમ થાય ? ૧૨.

- ધનવાન સ્ત્રીઓ શોભે શરીરે, પણ અંગમાં જોર નહીં જરીરે,
ધર કામની મહેનત ના કરાય, શું કામની ઉત્તતી એમ થાય ? ૧૩.
- પલંગથી પાય હેઠો ધરે જો, નાજુક પગમાં ફાલ્સા પડે તો !
લોડીલી લજના લાડે લડાય, શું કામની ઉત્તતી એમ થાય ? ૧૪.
- નિજ બાળને અપશબ્દો શીખાવે, “પીટ્યા મુવા” ગાળ આપી બોલાવે !
નીતિ સુરીતી નહીં શીખવાય, શું કામની ઉત્તતી એમ થાય ? ૧૫.
- વારે તહેવારે જુગટું રમે છે, જુગારખાનું ઘરમાં જમે છે !
ધન આગરની હાની જણાય, શું કામની ઉત્તતી એમ થાય ? ૧૬.
- કહે કરો અંધ કન્યા-કપાલા, આંખે બની અંધ બન્યા નમાલા !
લઘ દામ દુલિતા વૃદ્ધને દેવાય, શું કામની ઉત્તતી એમ થાય ? ૧૭.
- પૈસા થકી પરણે પાંચ વાર, ઘરડા ચંદ વરચોંદ ધિક્કાર !
જીવાનીયા નારી વિના રીઆય, શું કામની ઉત્તતી એમ થાય ? ૧૮.
- બહારે ધિક્કારે વૃદ્ધ બાળ-લગ્નો, બુદ્ધ બગાડે ભવ બાળકોનો.
વિધવાઓની વૃદ્ધિ વિસ્તરાય, શું કામની ઉત્તતી એમ થાય ? ૧૯.
- રંગે રમે રોજ ભરથાર ભામા, સંસાર સુખમાં મલકાય સ્યામા,
વિધવાઓની વિપત્તિ ના જોવાય, શું કામની ઉત્તતી એમ થાય ? ૨૦.
- લઘુ બાળકોનાં લગ્નો થકીરે ! પાંક પ્રજા અલ્પ-આયુઃ દુઃખીરે !
પ્રસુતા તથા બાળ મણીં જણાય, શું કામની ઉત્તતી એમ થાય ? ૨૧.
- મુવા પછી બ્રાહ્મણને જમાડે, શ્રાધ્ધા સરાવી સ્વર્ગે પોચાડે (?)
જીવતાં વડીલો દુખી દેખાય, શું કામની ઉત્તતી એમ થાય ? ૨૨.
- હવેલીઓને હૃદયે તપાસો, છે ધર્મ કે નાશકનો તમાસો !
શું ધર્મ તે સત્ય ના ઓળખાય, શું કામની ઉત્તતી એમ થાય ? ૨૩.
- દોંગી ગુરૂઓ જગને હગે છે ! ભાળા જનો તેનું એકું જમે છે !
જાતી જનોથી વટસી જવાય ! શું કામની ઉત્તતી એમ થાય ? ૨૪.
- ડીલાં કરે રોજ મોટાં કપાળે, હવેલીઓમાં દિન રાત ગાળે !
“જેજે” મુખે, દંભ દિલમાં દેખાય, શું કામની ઉત્તતી એમ થાય ? ૨૫.
- કહે તજે સંગ કુછંદીઓનો, પોતે કરે સંગ પાખંડીઓનો !
મીકું મુખે, મેલ મનમાં ન માય, શું કામની ઉત્તતી એમ થાય ? ૨૬.
- ભટકે બપોરે પરધેર ભામા, મારે મંદીરમાં ગપ્પાં નકામા !
રે ! ધર્મ નામે કુકર્મો કરાય ! શું કામની ઉત્તતી એમ થાય ? ૨૭.

ગણે પતિને પશુની સમાન ! પાપી પુરુષથી કરે પિઠાન !
 પતિવ્રતા-ધર્મ નહીં પળાય ! શું કામની ઉન્નતી એમ થાય ? ૨૮.
 ધન ધામ આપે પાખંડીઓને, વળી વૃથા દાન દે દોંગીઓને,
 જ્ઞાતી વિપે પાઈ નહીં અપાય, શું કામની ઉન્નતી એમ થાય ? ૨૯.
 ઉરે ધરો વાત જે સત્ય જાગે, કરો ભલું કામનું દાસ માગે,
 કાને શુભીકેલું કાઢી નંખાય ! તો કામની ઉન્નતી કેમ થાય ! ૩૦.

શ્રી કૃષ્ણને યાચના.

દાસની આશ.

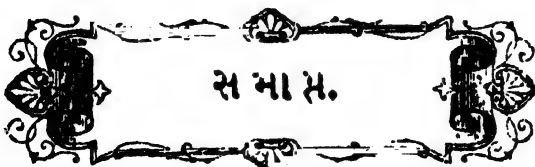
શાદૃલ વિકીડીત.

હે ! કરુણા કરી કૃષ્ણ ! કૃષ્ણ-કૃષ્ણમાં, શાંતી સદા સ્થાપજો.
 બ્રાંતીને ભોળાઈ, ભૂંડી ભીરતા, ભવનાં બધાં કાપજો;
 દરીદ્રતા દુઃખદાઈ દૂર કરીને, સ્નેહ સુખારો સ્થિતી,
 દાંભીકતા નિર્મૂળ નષ્ટ કરીને, ટાળો સદા દુર્મતિ. ૧.
 વિદ્યાવાદી હામ હામ ફગતી, રાખો સદા ખીસતી.
 ખંતીવાદી, વિવિધ હુન્નર કળા, તેની કરો ઉન્નતી.
 વિધવિધના વેપાર વૃદ્ધિ કરવા, શુદ્ધિ રૂઢી પ્રેરજો,
 દેશાટલુ ભૂગોળ ગોળ ફરવા, ઉદ્ધાસ ઉત્તરજો. ૨.
 કન્યા વિક્રય, બાળલગ્ન બહુધા, શુદ્ધ વરે બાળકી !
 વિધવા વાંદા નષ્ટ ભૂષ્ટ થજો, દુષ્ટિયા દુરાચારથી !
 કલેશ, કલંપ, કુચાક, કષ્ટ સઘળાં, જ્ઞાતી તણાં ટાળજો,
 માયા, મન્સર, મોહ, મેલ, મમતા, મનનાં બધાં મારજો. ૩.
 અધઃપદ્ધતિ, અજ્ઞાન, ઉંધ અરી નો, આળસ્ય આ અંગનું.
 આ સઘળાં સંતાપ તાપ હરીને, આનંદ સત્સંગનું.
 આતૃભાવ પ્રભાવ પૂર્ણ પ્રગટ. એવા અભિજ્ઞાપથી,
 દીકર જેડી દેવીદાસ દિગ્ગથી, માગે પ્રભુ પાસથી. ૪

તથાસ્તુ !

તથાસ્તુ !

તથાસ્તુ !

પરચુટન વાવતો.

સંગીતનાં શોખીનો.

મનહર હંદ.

સોનાની સતાર ને સાંગીએ સોનાની કરું,
ગાન તાન ગાઠ રોજ મોજ ખૂબ માણીએ;
હારમોનીયમ મારો હીરો હૈયો હાર કેરો,
તનનન તોમ કરી તીણા શુર તાણીએ;
ફિડલ ને ફોનોગ્રાફ ફેન્સી ને ફસ્ટ ક્લાસ-
યુરોપ અમેરીકથી નવા નવા આણીએ;
કહે શોખીનો વિચારી, મળે જો સારતી સારી,
કંચનીનાં કંઠે તણી કિંમત પિઝાણીએ.

તંબાકુની દાખડી.

દાખડી દયાળજીની દેખી દિલે આવે દયા,
દાખી રાખે દેવે, જાણે પ્રાણ થકી પ્યારી છે;
વાલી નહીં મુંઠે જરી, નજરમાં રાખે ધરી,
નયન ચુકાવા નાથને દગો દેનારી છે;
પત્રકમાં જવ અરી, પાંચી વળી આવે હસી,
લાથ તાળી આપી આવ જવ કરનારી છે;
ગમે તેમ હરે પરે, ચડે જઘ પર કરે,
નાથ શોધી ખેંચે ધરે એવી સતી નારી છે.

મિત્રનો પ્રેમ.

ભારત બુમીમાં બ્રાતૃ ભાવનો પ્રભાવ ભાળો,
હૃદયે નરનાની સૌની પ્રેમ તણી નેમ છે;
પ્રેમ પ્રેમી દેવનિનો, પ્રેમ ભાઈ જેન તણો,
મજબૂત બંધ જેનાં તૂટે નહીં તેમ છે;
જીવ જેમ માણસીનું જગ સાથે જડયું જુઓ,
મેઘ પિના ચતકને પૂછી જુઓ કેમ છે;
ઘણાં એવા પ્રેમ જોયા પણ દેવીદાસ કહે,
જીભે ન ગવાય એવો મિત્ર તણો પ્રેમ છે.

રેલ ગાડી કે જેલ ગાડી?

મનહરે છંદ.

મુખની રહેલાણી માટે સારા સારા સાજ થયા,
રેલવે થકી વિશેષ દેશની આળાદી છે;
ઝડપથી જાય, જન માત્રને ઉપાડી જાય,
આવજનવની અતિ વિટંબના મટારી છે;
કાયદા બનાવ્યા લોક પ્રાયદાને કાળે, પણ
પોતે નહીં પાળે, એવ ન્યાયને ત્રગાડી છે!
જુલમ! જુલમ! થાય, જીવનું જોખમ થાય!
આતે રેલ ગાડી છે કે જાતે જેલ ગાડી છે? ૧.

દશને કેકાણે વીશ કાંસી ભરે ખીચા ખીચ,
દાદ નહીં આપે એવી કંપની અનાડી છે;
રહેલા ખીજ વર્ગમાં તો મોટા મોટા બેઠાંબાને,
ખમા! ખમા! કરે જાણે આપુકા આ ગાડી છે!
ત્રીજ વર્ગવાળાને તો પશુની સમાન ગણે,
હાલત જેઓની હાય! બહુ દુઃખકારી છે!
જુલમ! જુલમ! થાય, જીવનું જોખમ થાય!
આતે રેલ ગાડી છે કે જાતે જેલ ગાડી છે? ૨.

જુદી જુદી કોટડીઓ જેલમાં. કદીઓને,
હવા ને ઉજ્જસવાળી યોગ્ય પૂરી પાડી છે;
વિના અપરાધ મુંગા ? પ્રાણીઓને પૂરી રાખે,
કદીઓ થકી અધીક હાલત નકારી છે;
શાણી સરકાર જે સંભાળ્યા તપાસ કરે,
જરૂર જણાય કેવી થાય હાલતારી છે!
જુલમ! જુલમ! થાય, જીવનું જોખમ થાય!
આતે રેલ ગાડી છે કે જાતે જેલ ગાડી છે? ૩.

સામાન તોલાય, પાસ બુકમાં નોંધાય, તોય
 ઠેકાણે ઠેકાણે ઉતારને નડનારી છે;
 મળે જો મિઠાઈ, તકરાર પતી જાય અધી.
 ગરીબોને ડરાવીને દામ હરનારી છે;
 માનીતા મુસાફરોને માનસન્માન મળે,
 અજાણ્યા ઉતારને હેરાન કરનારી છે;
 જીવમ! જીવમ! થાય, જીવનું જોખમ થાય!
 આતે રેલ ગાડી છે કે જાતે જેલ ગાડી છે? ૪.

ગિરદીમાં ચોરી થાય, બીડથી મુંઝારો થાય,
 બાલબચ્ચાં દુખી થાય, કેર કરનારી છે;
 કોઈ ઉડી દાદ માગે, ગાડી “ટેમફૂલ” લાખે,
 મુકકીનો સવાદ ચાખે, લયભીત ભારી છે;
 રેલ બાઈ તણી ફૂરતાઈ કહી જાય નહીં:
 ભાઈ! ભાઈ! એવી કોઈ ભુંડી નહીં ભાળી છે!
 જીવમ! જીવમ! થાય, જીવનું જોખમ થાય!
 આતે રેલ ગાડી છે કે જાતે જેલ ગાડી છે? ૫.

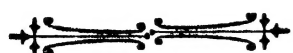
કેટલેક સ્ટેશને તો પાણીનું ઠેકાણું નહીં!
 પાણી વિના પ્રાણીઓનાં પ્રાણ પીડનારી છે;
 ગોરા લોક માટે બધું, કાળા માટે કાંઈ નહીં,
 કાળા લોક તે તો જાણે કુતરા બિલાડી છે!
 કાળા થકી પેટ ભરે, કાળાથી કમાઈ કરે,
 કાળાને સતાવે, તે અન્યાય કરનારી છે!
 જીવમ! જીવમ! થાય, જીવનું જોખમ થાય!
 આતે રેલ ગાડી છે કે જાતે જેલ ગાડી છે? ૬.

કાળા થકી ઘોળા થયા, માડી ઘોડાવાળા થયા,
 કાળા વિના હાલ એના ખચીત ભીખારી છે;
 કાળા થકી દામ મળે, કાળાને હેરાન કરે,
 કાળાને આરામ લેશ નહીં આપનારી છે!
 ગોરા માટે ખાસ ચડકલાસ તો રીઝવડ રાખે,
 કાળાને પશુની પેઠે ઠાંસી ભરનારી છે;
 જીલમ! જીલમ! થાય, જીવનું જોખમ થાય!
 આતે રેલ ગાડી છે કે જતે જેલ ગાડી છે? ૭.

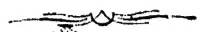
કોકો મળે કોઈ ત્યારે જોષ્ટને તપાસ કરે,
 “વેરી સોરી” કહી માંડવાળ કરનારી છે;
 ઉતાર અગળપણે કાયદાનો લંગ કરે,
 કાગતો બનાવી વાઘ બહુ નડનારી છે;
 દેશ કોનો? દ્રવ્ય કોનું? કોણુ આવી મોજ કરે?
 જુઓ તો જણાય, દશા દેશની નકારી છે!
 જીલમ! જીલમ! થાય, જીવનું જોખમ થાય!
 દાંખ દેવીદાસ આ જીલમી જેલ ગાડી છે. ૮.

કે. જીવરાજની કુંડું

પ્રોપ્રાયટર્સ ઇન્ડિયન નેશનલ પ્રી. વર્ડ્સ, સ્ટેશનર્સ,
ઇન્સ્યુરન્સ એજન્ટ્સ એન્ડ કોલ મર્ચન્ટ્સ.

જરાતી, અંગ્રેજી તથા હિંદીમાં સફાઇદાર છાપવાનું કામ
ગુમધ્યમ ભાવે કરી આપવામાં આવે છે.

જાદગી, આગ તથા દરિયાના વીમાનું કામ સ્વદેશી
(હિંદમાં સ્થાપન થએલી) તેમજ વીલાયતી વીમા
કાં. માં ઉતારી આપવામાં આવશે.

મીલ, જીન તેમજ બીજા કારખાનાઓ માટે કોલસાનો
જથ્થો મધ્યમ ભાવે મુદતસર સપલાવ કરી
આપવામાં આવશે.

અમારા પ્રેસમાંથી ગુજરાતી ભાષામાં નીચે લખેલા પુસ્તકો મલી શકશે:-

રા. રા. જીવરાજ ગોકલદાસ નેણશી કૃત,

રેલ્વે કાયદા ભાગ ૧ લો તથા ૨ જો કી. દરેકનો દાઢ આના.

ત્રામના;કાયદા કી. બે આના.

~~રા.~~ રા. હરી-ગોકુલ વર્મા કૃત,

લો. મા. તીલકના ભાષણો કી. દશ આના, ટપાલ ખર્ચ જુદું.

વધુ વીગત માટે મળો યા લખો,

જીવરાજ ગોકલદાસ નેણશી,

મેનેજંગ પાર્ટનર.

બોરાબજાર સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

